

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

11 - 17 noiembrie 1998
(Anul XXXI)

45

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

Aniversare MONICA LOVINESCU

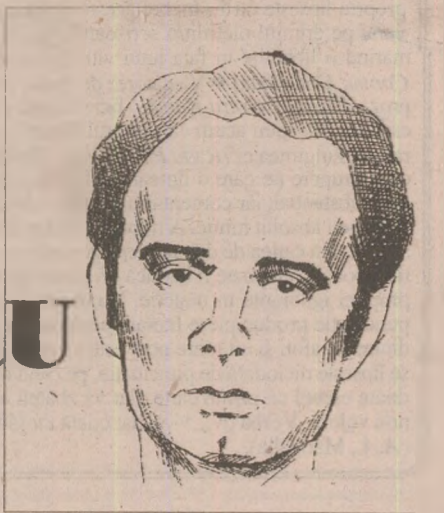
(pag. 1, 4)

Despre Noica și paradoxele sale
(pag. 9)

La o nouă lectură

EMIL BRUMARU

(pag. 14-15)

Evocare I. NEGOIȚESCU

(pag. 12-13, 18)

Cită latină stiau corifeii Școlii Ardelene

(pag. 11)

Politica MAXILARULUI ÎNTEPENIT

(pag. 2)

IMPOSTURILE

SECOLULUI

- interviu

în exclusivitate

CU

Thomas A. Sebeok

(pag. 20-21)

Declarație

SUBSEMNETUL Nicolae Manolescu, profesor și critic literar, director al *României literare*, om politic, membru în multe comitete și comitii, declar pe proprie răspundere că am cunoscut-o pe d-na Monica Lovinescu (la fel ca și pe soțul ei, dl. Virgil Ierunca), în septembrie 1967, cu ocazia unei călătorii în Germania și Franța. Deși eram la curent cu activitatea ostilă a d-nei Monica Lovinescu față de regimul democrat-popular din România, și față de comunism în general, am căutat cu tot dinadinsul s-o întâlnesc și să-i vorbesc. Se vede că otrava emisiunilor pe care le făcea de două ori pe săptămână la *Europa liberă* pătrunseser adânc în conștiința mea, așa cum pătrunseser în conștiința a milioane de români. Vocea d-nei Monica Lovinescu devenise inamicul public numărul unu al comunismului românesc. Recunosc că am profitat de îngăduința organelor de pașapoarte și, o dată ajuns la Paris, n-am avut altă idee decât aceea de a asculta această voce fără medierea radioului.

Am reușit în planul meu dușmănos într-o seară de toamnă, când am fost invitat la cina d-lui Leonida Mămăligă, unde era sărbătorit M. Eliade, cu ocazia împlinirii, în primăvară, a șase decenii de viață. La cina am întâlnit transfugi binecunoscuți, cum ar fi, în afara sărbătoritului însuși, St. Lupasco, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Aurora Cornu și alții, mulți, pe care nu mi-i mai amintesc. Declar, nesilit de nimeni, că la cina cu pricina au luat parte și alți doi scriitori din țară, Marin Sorescu și Ion (încă!) Alexandru, dar care au fost atât de emoționați de atmosfera profund nesănătoasă din casa d-lui Mămăligă (care e una și aceeași persoană cu L. M. Arcade, scriitor, autorul *Poveștii cu țigani*), încât mai mult au tăcut. Ca și mine, de altfel, care, o spun cu mare rușine, n-am răspuns la nici una din provocările ideologice și politice de care seara de cina n-a dus lipsă.

Revenind la subiectul declarației mele de astăzi, la d-na Monica Lovinescu, trebuie să adaug că legăturile mele cu ea nu s-au mărginit la seara cu pricina. Am fost, cu începere din 1967, și de fiecare dată, apoi, când, în mărînimia lui, regimul comunist mi-a acordat viză de ieșire, în casa d-nei Monica Lovinescu și a d-lui Virgil Ierunca (am fost și găzduit acolo). Am avut prelungite discuții pe teme literare, dar și politice, foarte nepotrivite cu convingerile pe care ar fi trebuit să le nutresc, după toate eforturile de îndoctrinare, după toată strădania pe care regimul și-o dăduse cu mine. Un rol de seamă în pervertirea mea ideologică l-au jucat d-na Lovinescu și dl. Ierunca, profitând de prestigiul de care se bucurau în ochii mei, ca și de vârsta mea fragedă. Încă de pe atunci m-am pus în slujba dușmanilor comunismului (nu, nu ai țării mele, cum bag samă că se exprimă unii!) și am arborat stîndardul valorii estetice așa de sus încât să poată fi văzut și de la Paris. Încă de pe atunci, sub influența nefastă a d-nei Lovinescu, am citit și eu, ca și alții, cuvîntul *estetică* sub forma *est-etică*, accentuînd astfel o altă etică a artei din țările estice decât aceea oficială.

În deceniile care s-au scurs, mi-am făcut din d-na Monica Lovinescu idol și chip cioplit. Am întretinut, pe diverse căi, legătura, chiar și când n-o puteam vizita în Franța. Nu insist asupra ticăloaselor procedee la care am recurs spre a înșela vigilența organelor statului nostru, deoarece le-a descris însăși d-na Lovinescu, recent, în *România literară*. Din iubire și respect pentru vocea de la *Europa liberă*, m-am coborît pînă la a fi spion literar, furnizîndu-i d-nei Lovinescu nume, titluri, cărți, opinii și alte informații prețioase căzute sub incidența legii comuniste a secretului de stat. Am mers pînă la a-i relata cum decurgeau ședințele de Consiliu al Uniunii Scriitorilor.

Înteleg să-mi asum întreaga răspundere pentru acest comportament neloyal față de regimul comunist. Nu regret nimic și, dacă aș putea, aș lua din nou totul de la capăt, din seara aceea de cina de care am vorbit. Declar toate acestea cu mîna pe inimă, la aniversarea d-nei Monica Lovinescu. La mulți ani!

CONTRAFORT

de Mircea Mihăieș

Politica maxilarului întepenit

SIGURI pe sine, emfatici și fanfaroni, amestecând cinic prețiozitatea și ridicolul, binișor îmbrăcați (cu excepția lui Băsescu!), lipsiți de onestitate, badărani când nu te aștepti și tandri din grandomanie, membrii cercului tare din jurul lui "Caudillo Petrică" nu pierd nici o ocazie de a-și da în petic. Pregătiți pentru preluarea puterii încă de pe băncile școlii comuniste, ei au cu societatea românească o relație vinovată. Detestându-l pe Ceaușescu din motive de familie, îl urau încă mai mult pentru că le încetinesc drumul spre putere. Iviți ca din neant în decembrie 1989, și-au înfipt, asemeni uci-gașilor pești piranha, colții de fier în bucata de slană a funcțiilor înalte și sunt semne că nu-i vor da drumul decât odată cu desprinderea maxilarelor. Lipsa de caracter, deprinsă în ședințele utuciste, dă astăzi roade masive. Interesați exclusiv de dobândirea și păstrarea puterii, lupii hămesiți ai P.D.-ului sunt imbatabili când e vorba să-și perpetueze privilegiile.

Într-o societate normală, pretențiile paranoice ale echipei Roman ar fi rezolvate cât se poate de simplu: prin invitarea bicicilor să-și vadă de interese prin alte părți și prin aplicarea fermă a unui șut în dos. Dar cine s-o facă? Mușchiuloșii Ion Diaconescu și Gabriel Tepelea? Caracterele incorruptibile Ionescu-Galbeni și Gavrilăscu? "Tinerii" țărăniști ce s-au văzut propulsați, peste noapte, din meserii de rangul al optsprezecelea, în fotolii senatoriale și prim-ministeriale (e păcat că nimeni nu le-a spus, cu acele prilejuri, că mânecele prea lungi ale hainelor și cracii cu două numere mai mari ai pantalonilor nu fac excelenta impresie la care se așteaptă!)? Având greutatea cu pronunțarea fondului principal de cuvinte al limbii române, e limpede că n-au nici o șansă de a se impune în fața poliglotilor români (mai puțin Băsescu!).

Explicația - și scuza - ca echipele din vârful piramidei politice reproduc voința electoratului este, bineînțeles, valabilă, dar nu ne liniștește deloc: sa ne imaginăm că în noiembrie 1996 românii ar fi votat, monocolor, pentru alde Diaconescu, Galbeni, Tepelea și ceilalți Feți-Frumoși ai Convenției. Ce tragedie națională ar fi fost, ce ne-am fi dat cu capul de pereti, ce ne-am fi blestemat inspirația! Votând indecis, românul a dat dovadă de un spirit de previziune ce nu-i stă, altminteri, în fire: a lăsat o porțiță de scăpare, spunându-și că data viitoare va fi mai bine.

Alegerile de la primăria generală a Bucureștiului constituie un excelent test al dezamăgirii populației în fața iresponsabilității și neputinței clasei politice românești - în întregul ei. Firește, dreptul de a vota nu înseamnă și obligativitatea prezentării la urne: în fond, există vot pentru, vot contra și abținere, forme egal de democratice. Așadar, nu populația trebuie învinuită și culpabilizată pentru că nu s-a prezentat la primul tur, reproșându-i-se că s-au cheltuit banii degeaba: vina o poartă în exclusivitate politicienii, în frunte cu Emil Constantinescu și Victor Ciorbea, care s-a complăcut în minciuna - până la un punct confortabilă - a unei popularități ce nu poate fi zdruncinată. Iată că poate.

O crainică suavă de la un canal tv anunța că miliardele risipite în duminica votului alb ar fi putut satura timp de o lună câteva mii de oameni flămânzi sau, Doamne apără-ne!, ar fi ajuns pentru sterilizarea sexuală a optzeci de mii de câini vagabonzi! Aceste date ne erau comunicate cu binecunoscutul zâmbet profesional-seducător al spicheritelor noastre școlite la B.B.C. și C.N.N. Numai în aparență astfel de statistici sunt absurde: în fapt, ele transcriu fidel nivelul (și aspirațiile) societății românești. Dar și obsesiile unor oameni politici influenți: oare nu reprezintă eradicarea sărăciei obsesia de ultim moment a președintelui Constantinescu? Iar iubirea de maidanezi a tribunului Vadim depășește, se știe, cu mult iubirea de oameni a celui ce-a ținut morțiș să se încuscrească cu băncile tricolore ale lui Funar.

Opoziția P.D.-iștilor la restructurarea gu-

vernului traduce limpede cuantumul de patriotism al acestor parveniți. Dacă demagogii național-xenofobi măcar mimează ca au intrat în politică spre a izbăvi nația, oamenii lui Petre Roman nu fac nici un secret din adevăratele lor scopuri: dorința de putere și acapararea cât mai multora din bogățiile țării. Po-zând în mari specialiști și tehnocrați, ei n-au lăsat în urmă decât pustiu. Cel mai gureș, mai lipsit de scrupule și mai incapabil dintre toți, Traian Băsescu, e și marele campion al devastărilor. El rămâne dator cu niscaiva răspunsuri privind aneantizarea flotei, privind jaful de la Tarom și, mai nou, prăbușirea sistemului de cai ferate. Cât privește starea drumurilor, îmbunătățită, cică, de când cu taxa ce-i poartă numele, ele n-au depășit nivelul din vremea poștalioanelor. În această sarabandă, pe cât de zgomotoasă, pe atât de sterilă, îl urmează celălalt gureș ministerial, Radu Berceanu.

O țară cu politicieni responsabili (sau măcar normali) ar ști ce-i de făcut cu acești șantajști de ultimă speță. Testul alegerilor de la București demonstrează că omul de rând percepe infinit mai bine decât cei din înaltele cabinete starea de fapt. Echipa d-lui Roman ar trebui invitată să-și exerseze talentele în alta parte, iar dacă situația țării nu s-ar îmbunătăți, ar trebui declanșate alegerile generale anticipate. E drept că primul care s-ar opune unei astfel de mișcări logice ar fi însuși omul de plastilină de la Cotroceni: prins în ițele intrigilor de doi bani în care se complăce încă dinainte de a-l fi înlocuit pe Iliescu, dl Constantinescu se ține cu ghearele și cu dinții de jiltul suprem.

De dragul unui nou mandat, el a stabilit o înțelegere, pe alți patru ani, cu șleahța nesătulă a "tehnicienilor" specializați în jefuirea sistematică a tot ce ating. Vândut înainte de vreme intereselor pediste, dl Constantinescu a devenit unul din marii sabotori ai poliției guvernului. Ținut în șah de jumătatea de promisiune ce, probabil, i s-a făcut (angajament fără nici o valoare, după cum își dă seama oricine a ajuns să cunoască fie și un singur reprezentant al acestei specii rapace), președintele e complicele șacalilor mânați de o lăcomie fără egal. Legat de mâini și de picioare, chiriașul de la Cotroceni pleacă umil capul în fața atacului pârjolitor al foștilor băieți de mingi ai lui Iliescu. Prost sfătuit și lipsit de inteligență politică, dl Constantinescu nu-și dă seama că, în felul acesta, își taie de sub picioare și ultima cracă a supraviețuirii.

Sub privirile vinovate ale președintelui, pe de o parte, și cele nepăsător-neputincioase ale țărăniștilor, pe de alta, țara e vampirizată sistematic și demențată de tot felul de aventurieri iresponsabili. Ceea ce nu reușiseră sub Iliescu, mult mai priceput în a le reteza din avânt, reușesc acum sub Constantinescu: ținerea în șah a întregii societăți românești. Ei votează cu opoziția când e vorba de legi care ne-ar spăla obrazul pătat în fața Europei, și cu puterea atunci când e să tempezeze reforma. Mă miră, în acest context, poziția de expectativă a liberalilor: dacă nici acum societatea românească nu are nevoie de o politică liberală, nu va mai avea nevoie niciodată. Ce semnale ale dezastrelui mai așteaptă urmașii brațenilor pentru a ne arăta că doctrina lor reprezintă și altceva decât reminiscentele lecturilor din vremurile de aur de dinainte de 1989?

Tare mi-e teamă că dezastrul societății noastre nu poate fi stopat decât după ce actuala clasă politică va fi părăsit scena publică. Atât de vinovate sunt legăturile și atât de complicate interesele, atât de jalnic nivelul și atât de lipsite de convingere declarațiile de schimbare, încât numai înlocuirea, de sus până jos, a actualelor structuri ar putea garanta salvarea acestui muribund care se numește România. Dacă aceasta nu se produce astăzi, nu peste multă vreme mi-e teamă că va fi prea târziu. Iar atunci salvarea nu va mai fi comună - dea domnul să mă înșel! - ci individuală. Și în loc de o capitală - cu sau fără alegători - s-ar putea să avem vreo trei-patru.

POST-RESTANT

de Constanța Buzea

POEMELE numerotate I și II nu se deosebesc prin mai nimic în maniera poetică pueril-adolescentină (intensă în măturisire și inconsistentă în realizare) de miile de texte pe care le-am citit sub tot atâtea semnături. Ca și când toți adolescenții care poetizează, transcriu dintr-o memorie misterioasă, fără să știe unii de alții unul și același text. Am mai semnalat fenomenul, interesant în sine. Chiar dacă neproductiv artistic, el rămâne exercițiul magic prin care tensiunile insuportabile și intraductibile ale vârstei ingrate se eliberează treptat și tot treptat se calmează. O sărăcie a tropilor, firească aș zice, conformă cu visătorile volatilizante, și vocabularul impropriu, maturizant, de care dispun autorii abia ieșiți din prelungita lor copilărie... Dar mă opresc la strofa de final a unui text deloc finisat, intitulat *Arici*, un simplu pastel. O găselniță poetică ce dă în muzicalitate pură, prin repetarea verbului *a fi*, de două ori în două ipostaze frizând pleonasmul, și totuși parcă manevra nu deranjează. Personajul poezioarei este un *ghimpe*, un măracine înflorit împodobit cu *arici uscați și țepi/cu țepi țepeni și uscați*: «El e plinu-i, e prea plinu-i/De-aste lighioane mici/Ce te-nțeapă vrând-nevrând/La plimbând». Iată deci cum în ultimul vers, scurt, numele convertit întră cu un curaj nebun în armura unui fals gerunziu, lucru nemai-întâlnit, decât poate la copiii foarte mici care tatonează cuvintele și creează inconștient termeni fermecători, mici splendori mirabile și amuzante. În fine, apostroful cu valoare de crătimă, care intervine jucăuș-anapoda între numele semnăturii, poate fi și altceva decât semnul ignoranței. (*Velea M Irina Lucia*, București) ● *Vă confirm*, iată, că *România literară* poate primi volumul cu pricina, apărut acum trei ani, dar nu vă garantez că va fi recenzat. Nu avem, cum bine ați observat, rubrică de recenzii. Cronica de carte o semnează Dimisianu, Grigurcu și Omea, fiecare la locul său obișnuit în revistă, autori și cărțile pe care le au în atenție fiind alese de criticii înșiși după gustul lor și într-o ordine de ei dorită. Am motive să fiu nedumerită de ce nu v-ați agitat la timpul potrivit, pentru măcar semnalarea antologiei de care v-ați îngrijit. Dacă totuși ați făcut-o și demersul dv. n-a avut ecou, gândiți-vă totuși a cui este vina. Simplul fapt, onorant pentru dv., de a trimite unor personalități volumul cu dedicație, nu le angajează automat la a-l lua în seamă dacă nu-l considera și merituos. Sigur că orgoliul dv. nu suportă un adevăr simplu în fond. Omeneste nu este cu puțință să li se răspundă tuturor celor care trimit la redacție mesaje de tot felul, cărți de toată mâna, sugestii, păreri, rugăminți, pentru bunul motiv că numărul acestora este de-a dreptul impresionant. Mi-ați părut ușor nervos, imperativ în ton, de o familiaritate agresivă, agasat de întâmplarea că nu v-aș fi răspuns la o scrisoare, pe care nici n-am primit-o. Ca să lămurim, vă răspund aici la epistola din 23 octombrie a.c., uimită de amenințarea cam strânsă la care mă supuneți: "Vrei să-mi crezi o altă imagine despre tine decât cea de mare stimă și simpatie"? Sunteți naiv dacă credeți în efectul somației. Mă lasă rece sentimentele dv. pe care le agitați retoric și cu ostentație într-o împrejurare minoră. Ar fi de dorit să nu mai faceți caz de ele și să vi le retrageți chiar către reversul lor, ca să vedeți ce se întâmplă. (*I-Ș, R, Calărăși*) ● Am primit și am citit cu bucurie volumul de haiku-uri, bilingv, în format liliput și pe hârtie luminoasă de culoarea ceaiului *Ascultând creierii (Listening to the crickets)*, volum care marchează debutul editorial al inzestratei cu real talent poetic și plastic în egală măsură, Sonia Cristina Coman în vârstă de numai 10 ani. Atât pentru cartea, apărută de curând la Editura Ambasador din Târgu-Mureș, într-o colecție îngrijită de Ioan Gabulean și în traducerea Alinei Barbu, cât și pentru revista *Orfeu* (prima revistă de haiku din Transilvania), unde printre semnături am găsit-o și pe Sonia, de asemenea pentru scrisoarea pe care ne-o adresează, redacției și mie, îi mulțumim. Din păcate, în Curriculum vitae și în Genealogie s-au strecurat două greșeli. Prima la Apariții editoriale, datarea eronată a debutului în 1988, a doua se găsește în coloana cu Emblema, rândul 10 de jos, la numele propriu lipsește un E. Închei aceste rânduri cu trei haiku-uri din volum: "Peisaj de primăvară/ pe drumul pietruit/o scrisoare", "Liliac alb - tânărul rupe o ramură/și roșește", "Urmărind o libelulă/ în fața unui vitraliu/ cred că o voi pierde". Felicitări! (*Sonia Cristina Coman*, Constanța) ● Vă datorez de multă vreme un răspuns. V-am citit și recitat cu plăcere proza *Unchiul nostru Rafael*, bine scrisă, cu posibilități însă de reducere a unor fraze la esențial. Vă spun acum că singurul motiv care ne-a oprit să vă publicăm proza, a fost, și a rămas, lungimea ei (*Radu Pavel Gheo*, Timișoara) ● Nu vă răspund cu inimă ușoară, după o interrupere pe care o doream definitivă. Spațiul pe care vi l-am acordat în timp, aici, a fost substanțial, iar comentariul pe text, sincer, explicit. Dar dv. n-ați vrut ori n-ați putut să înțelegeți absolut nimic. A trebuit să îndur cu uimire, în momentul în care așteptați euforică să vă apară cartea de debut, *lecția* pe care mi-o dați în legătură, chipurile, cu punctuația marilor poeți, care poate fi haotică ori poate lipsi cu desăvârșire, asta ca să vă justificați povara propriei ignoranțe în materie. Nu, doamnă, nu e cum credeți. Poeții mari care scriu fără punctuație produc piese literare perfecte, de o coerență și o limpezime de cristal. Distanța dintre un afon și un mare poet este ca de la pământ la cer. Corespondența lor către alții nu se lipsește niciodată de punctuație, pe când a dv. e plină de aberații uimitoare. Înțeleg că vă doare eșecul cu prima carte, dar vă zbateți acum cu obținerea unei sponsorizări pentru un nou volum. Vorba dv., v-ați dat odată *cu sânge-n dreptu*, de ce să n-o faceți și a doua oară? (*A.A., Mangalia*).

România literară

Editată de:

- *Fundația "România literară", cu sprijinul Uniunii Scriitorilor, al Fundației pentru o Societate Deschisă România și al Ministerului Culturii*

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanța Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Marina Constantinescu (teatru), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Ioana Pârvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ecaterina Ionescu, Simona Galațchi (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 251100996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 251100296100089. Mihai Pascu (director executiv), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL: romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://WWW.ROMLIT.RO; BIC.ROMLIT.RO
 HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
 HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Insurmontabilul obstacol

PRINTRE amintirile fără noimă ce se depun într-o memorie care nu eliberează, și tocmai când e nevoie, date ale urgenței, una îmi revine stăruitor în minte, de prin anii cincizeci când, pe platoul unui strand bucureștean, o trupă de păpușari scoși la iarbă verde dădeau o reprezentare pentru scâldătorii oboșiți, cu o prostioară politică - era în momentul când Stalin credea într-o iminentă prăbușire dinăuntru a imperialismului, altfel zis, a sistemului occidental.

O plasă de volei străjuia în mijlocul scenei, iar din stânga acesteia intra câte o dihanie reprezentând câte o țară capitalistă, din cele ce încercau să sară peste criză, cămilă, bursuc, girafă. Aceasta îl înfățișa pe de Gaulle. Fiecare animal sosea în goana mare, decis să depășească obstacolul, dar cădea grămadă în fața lui. Și cu toate că tema era de o totală simplitate, piesuța nu se mai termina, țările, respectiv jigăniile, fiind multe iar încercările plicticoșe repetate. Amicul cu care stăteam pe bancă, în acel moment utemist, mi-a spus sâstisit: "Haide să plecăm,ăștia sunt dușmani cu toată lumea".

Dar nu din acest motiv trebuie ca mi s-a înfipt în memorie o sărmană scenă de gen, ci pentru sensul ei mai concret, acela pe care-l descifrez în zilele noastre într-o situație existențială foarte caracteristică. Însă, poate, și dintr-un rezervoriu mai adânc, vizând rădăcinile eșecului în sine. Probabil, pe semne, că memoria este mai sensibilă la apelurile eșecului, decât la ale succesului, zic. (Acea colegă de birou, frumoasă și cam rece, din aceiași ani, care se chinuia să bată un cuișor în perete cu tocul pantofului și țipa înăbușit: "nu intră, nu intră").

Freudian vorbind, a fost necesar să mă întorc cu un noian de ani în urmă, vreo șaiszeci, când, elev în clasa întâia de liceu, încă bunșor la carte (părinții n-au

cultivat ipoteza copilului genial), iar structural din categoria celor bălani și grăsuți, ferți în familie de ravagiile mișcării, eram, la gimnastică lăsați în urmă de colegii mai pigmentați, cu picioare nervoase și subțiri. Aceștia săreau capra și calul dintr-o bătaie, mai făcând și figuri deasupra aparatului, pe care-l ridicau la tot mai mari înălțimi, după ce, mai înainte, urcaseră dintr-un avânt frânghia groasă ce atârna din tavan, în sala de gimnastică a liceului "Gh. Lazăr". Ceilalți, porneam deciziși către aparatul de tortură, atât de repede cât puteam, oprindu-ne scurt în fața lui, spre disperarea îmbujoratului nostru profesor de gimnastică, dl. Crăciunescu.

Nu eram cel mai neajutorat, deși rămâneam agățat de frânghie la sol, incapabil să mă țin de ea, necum s-o mai și urc. Premiantul întâi, un miracol de inteligență și de memorie, uriaș și moale, nu se mai putea ridica din genunchi, la exerciții: trebuia susținut. Partea proastă era că, ambițios fiind, făceam eforturi serioase să sar capra, la cea mai mică înălțime, cum mi-era așezată, după rezultatele mai înainte obținute. N-am izbutit niciodată. Precum de Gaulle sub masca de girafă, nu puteam trece de obstacol.

Însă nu numai indivizi celebri - sau doar notorii, na - riscă asemenea nenoroace, ci colectivități întregi. Modul în care țara noastră nu reușește să înfaptuiască Reforma, de vreo nouă ani încoace și chiar sub guverne de orientare opusă, mă duce cu gândul genuin, involuntar, irepresibil la clipa când, cu o hotărâre năpraznică și repezindu-mă orbește, în pantolonașii mei de satin negru și în cîpicii de cauciuc, tot negri, m-am trezit, stupefiat, cocoțat pe cocoșa caprei și cam vulnerat în părți gingașe.

Când însă zic țara noastră greșesc în mod evident, vorba fiind în realitate de guvernării, aleși și salariați (bine) să

înfaptuiască acea Reformă în lipsa căreia nu numai că nu trecem dincolo în NATO și Uniunea Europeană, dar ne și cufundăm în penurie și dezastru, ca purtați de o fatalitate pe pluta unei ape moarte. Cu oamenii d-lui Iliescu, isteți, căci s-au îmbogățit până la a furniza României vreo patruzeci de mii de miliarde, nu a fost tocmai de mirare că, asemeni lui Ulisse, în loc să debarcăm pe plajele Itacai ne tot departăm. Dl. Iliescu și favoriții săi erau adepții unei democrații "originale", căreia neprivatizarea, nerestituirea proprietăților de toate felurile, nerestructurarea aparatului de stat, nedesființarea unităților industrial-minișteriale păgubitoare, nedescentralizarea administrativă și alte nu puține *ne* le priau de minune, erau cum nu se poate mai în vederile lor, într-un antiprogram pe șapte ani.

În noiembrie 1996 am trăit, alături de milioane de semeni, clipe de entuziasm și chiar de delir, cu siguranța deplină că, în fine, schimbarea dorită va avea loc - și a și avut, pe măsura versului arghezian "să vrei pân' la mie, să poți pân' la șase" - un blestem, care va să zică. Pentru că, și apoi, vremurile fiind grele (ca întotdeauna, de la intrarea în istorie) staff-ul guvernamental a optat pentru stabilitate, a mizat pe liniștea socială imediată, aceea pe care drastice măsuri reformiste o scot din matcă, nu se știe până la ce profunzimi.

Economiști ocazionali, din faimosul grup de cincisprezece mii, au continuat politica de tergiversare, în nu știu ce idee a unor soluții venind de la sine, poate din straturile de acumulare, firești unei societăți ce se deschisese, oricum, comunicării cu lumea. Un parlament fenomenal de aservit procedurilor, ce ușor te leagă de mâini la dorință și în care guvernul nu poate conta pe propria-i majoritate, de coaliție fiind și de personalități cu proprii vederi, a votat, cu

voluptuoasă incetineală și tipice poticneli, dar cu ghiotura, în ce privește însemnătatea, legi în ordinea ineficienței lor, amânându-le cu delicii pe cele în a căror lipsă Reforma rămânea mai departe un nobil deziderat, pâinea zilei de mâine.

Și e din cale-afară de greu a nu-i bănuși pe parlamentari în masă, de rea credință când, în mai bine de cinci ani, de când au avut pe birou legea dosarelor Securității, n-au votat-o, din comisie în comisie, din compromis în compromis, din amendament în amendament - proiectul de lege ce se află acum în discuție fiind fantoma străvezie și edulcorată a celui propus de dl. Ticu Dumitrescu. Dar ce coeficient de sinceritate, de lealitate și nu în ultimul rând de inteligență politică să acordăm guvernelor de după noiembrie 1996, când ambele au cu desăvârșire uitat de punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, nodul gordian al asanării vieții politice naționale? Dacă președintele țării se afla blocat de o promisiune de echidistanță, pe care oricum opoziția nu i-o recunoaște, guvernul avea de luat această primă măsură, atunci. Dar, de aici înainte, mai curând vom achiziționa Cap Canaveral, spre a trimite rachete în Saturn, decât a ne mai gândi la punctul 8... Iar când în trecuta legislație, s-a decretat lupta împotriva comunismului, aceasta s-a mulțumit cu eliberarea a două mandate de aducere, pentru un absent și un mort.

Tot în mai multe rânduri s-a trecut și la înfaptuirea Reformei, cu aceleași rezultate ca acelea obținute de subsemnatul, la urcarea pe frânghie: cele două bănci care trebuiau privatizate sunt mai departe ale statului, regiile transformate în societăți comerciale de-abia așteaptă să se răzbune pe consumatori, sporindu-le taxele. Dar să fi fost guvernul atât de lenes? Dacă ar fi să ne pronunțăm după promptitudinea cu care s-a aplicat algoritmul în ocuparea locurilor în consiliile de administrație, ar fi cazul ca, dimpotrivă, să-i admirăm diligența.

Celor patruzeci de mii de fericiți concetățeni care, prin procedimente numai de ei cunoscute, dispun actualmente de câte minimal o sută de mii de dolari, li se adaugă un număr în creștere de patrioți ce se apropie de aceste sume, din salarii și...celelalte. Alipite salariilor pe care le obțin românii de rând, aceasta produce, statistic vorbind, un venit mediu de cap de locuitor cam de o sută de dolari pe lună. Cam cât o amendă din cele recent recalculate. Și de trei până la cinci ori mai puțin decât în țările care au înfăptuit - ele știu cum - Reforma.

Firul timpului se toarce, anul 1999 se anunță încărcat de incertitudini și de amenințări, ceea ce nu-i împiedică pe guvernanți, iuțiți la cotitură, să vorbească de un viitor deficit bugetar zero, adică de ceea ce am realizat eu atunci când, pe vârful caprei, puțin uluit, și de parcă aș fi spart ghinionul, din acel loc visat am mai și dat nițel din picioare, înainte de a mă da jos - prin proprii mijloace.

Ca să ne întorcem, așadar, la punctul din care am pornit, poate că memoria nu este chiar atât de buclucașă, când scoate la lumină ceea ce n-ai gândit și pare a nu se potrivi cu nimic.

Gabriel Stănescu

Bătrânețea nebunia în cămașă de forță
Trădările de prieteni azilul sau pușcări

Cât despre vierme:
Lăsați-l să-și termine opera

Verdict

Ferice de tine nebunule care tragi clopotele
Că nu știi pentru cine
Ferice de tine alergătorule
Broasca țestoasă nu te va ajunge niciodată din urmă
Ferice de tine iubito că poți șterge eufemismele
De pe pupitre că poți munci pentru edificarea educației altora
Pe mine natura m-a condamnat de mult la absență

Proces de intenție

Să nu mă citiți
Să nu mă comentați
Să nu-mi scrieți
Să nu mă huliti
Să nu mă răzbuunați
Nici pe voi nu vă așteaptă ceva mai bun

Goarnele de foc ale iadului

Înainte de a-și încheia socotelile
Pe lumea asta bunica a chemat la ea rudele
Și le-a spus: "Eu nu vreau să iau nimic
Cu mine dincolo așa că luați și beți și mâncați
Și bucurați-vă de viață că eu știu unde mă duc"
Și ei au băut și au mâncat și s-au bucurat
Până n-au mai putut și atunci bunica văzându-i
Dedați plăcerilor le-a dat și ultimii ei bani
Spunându-le iarăși: "Acum luați cu voi ce vreți de aici"

Și ei au cărat totul din casă cu cărucioarele
Cu roabele cu bicicletele
A doua zi casa era pustie bunica stătea
Cu mâinile încrucișate în mijlocul camerei goale
Iar rudele absente cântau și vorbeau și-și frângeau degetele

În timp pe pereți umbre
Suflau în goarne de foc

"CATALOG DE OBSESI"

ANIVERSAREA Monicăi Lovinescu îmi oferă prilejul de a face câteva însemnări pe marginea volumului VI al *Undelor scurte*, ultimul din marea serie publicată la Humanitas, intitulat, acesta, *Insula Șerpilor*. Nu l-am comentat la apariție, în 1996, când au scris despre el în *România literară*, în această pagină și în cea de alături, confrății Alex. Ștefănescu și Gheorghe Grigurcu.

Readuc în discuție cartea indemnă, așadar, de aniversarea autoarei, dar nu numai de acest fapt biografic. Recitind-o, mi s-a părut în totul actuală, în subiecte, în analize, în concluzii, ba chiar, prin anumite aspecte, de o actualitate care a sporit. Evenimente ale anilor '90, '91, '92, astfel cum le-a perceput Monica Lovinescu în chiar răstimpul desfășurării lor, par aduse la zi, la noua lectură, conexe la bătaia de puls a momentului în care citim despre ele în carte. Nici o pagină ofilită, uscată, în textele acestor comentarii radiofonice, cum au fost ele originar, cărora li se pot găsi, desigur, cusururi, dar nu și pe acela de a nu fi vii, la fel de vii azi ca în urmă cu cinci sau șase ani, când au fost scrise.

Tulburătoare este mărturisirea pe care o face Monica Lovinescu în primul text din volum, datat 12 ianuarie 1990, arătând că pentru prima dată scrie cu desăvârșire liber despre realitățile din România. Dar până atunci cum scrise? Până atunci scrise cu nenumărate precauții, cu grija perpetuă de a nu-i pune în dificultate pe scriitorii din țară pe care îi recenză, ale căror opere cu dedesubturi subversive nu trebuiau până la capăt descifrate, căci ar fi fost riscant pentru autori. Dar nici cu totul trecute sub tăcere nu trebuiau să fie, aceste dedesubturi subversive, nici cu totul neobservată încercarea de a strecura printre rânduri unele tranșe de adevăr, "frânturi de ne-minciună", căci altfel la ce bun toată strădania? Obositor "exercițiu de echilibristică necesară", de care comentatoarea din libertate a scăpat, în sfârșit, după decembrie 1989, odată, de fapt, cu confrății captivi din țară, care suportaseră constrângerile cenzurii și ale tuturor supravegherilor. Sentimentul izbăvitor al eliberării îl trăiește Monica Lovinescu odată cu aceștia: "E prima oară deci când scriu fără ca un viespar de alte considerații să mă facă a drămii fiecare cuvânt, a ezita în fața unei virgule, a șterge un semn de exclamare prea evident".

Volumul VI al *Undelor scurte* este altfel, așadar, decât cele dinainte și pentru faptul că autoarea nu a mai recurs la vechile strategii de retransmitere a "frânturilor de ne-minciună", la măsurile de prudență proteguitoare, după cum și cei despre care scrie acum - sau îi convoacă la "mese rotunde" în cadrul emisiunii "Teze și Antizeze la Paris" - se comportă în spiritul deplinei libertăți recent dobândite. Au chiar voluptatea de a uza cât mai intens de libertate, parcă neîncrăzători, încă, în durabilitatea acesteia.

În climatul agitat până la convulsie, adeseori turbure, al desfășurării din primii

ani postdecembriști, autoarea *Undelor scurte* caută să-și mențină intacte luciditatea și spiritul de echilibru și totodată să nu se disperseze, să-și organizeze demersul critic în direcția atingerii câtorva ținte principale. Pe acestea le consideră, în împrejurările de după decembrie 1989, de o atât de mare însemnătate încât nici o insistență asupra lor nu i se pare excesivă, de la început avertizându-ne că, în carte, nu a ocolit repetiția. Nu ezită să vorbească, în ce o privește, despre unele preocupări obsedante, iar cartea în totul să o numească un "catalog de obsesii": "Volumul de față constituie, de fapt, un catalog de obsesii. N-am ocolit, în alegerea textelor, repetiția, fiindcă obsesia centrală este și esențială: uitarea de azi poate avea consecințe incalculabile".

Patru sau cinci sunt preocupările-obsesie ale autoarei, la care ajungem printr-o severă, chiar brutală selectare, ce e drept, a bogatei materii a cărții. Acestea ar fi:

- procesul comunismului, de ce nu s-a făcut, nici în '90, nici în anii următori, cu ce urmări imediate și de durată;

- tentația izolării de care suntem mereu încercați ("sindromul «Insulei Șerpilor»"), iarăși cu ce urmări;

- îndreptarea celor care nu admit izolarea numai spre Occident, ignorarea experienței celor din preajmă, trecuți prin aceleași încercări, satelizați ca și noi de Moscova vreme de cincizeci de ani;

- falsele raportări la trecutul național, la evenimentele și personalități din trecut, plasarea în descendențe eronate;

- raporturile comunism-fascism, gulag-holocaust, punerea lor incorectă în ecuație.

Cele înșirate mai sus rezumă avar, prin selectare reductivă, cum spuneam, materia cărții, dar altfel cum să fi procedat? Să adaug măcar că impresia de bogăție o întăresc nenumăratele referiri la situații concrete din istoria postbelică sau din istoria mai veche, ca și la evenimentele din istoria postdecembriștă care au stârnit atâta vâlvă în lume, la confruntările din presă și la luptele politice, la figurile ce au populat și populează scena vieții publice ș.a.m.d. În afară de acestea Monica Lovinescu este o admirabilă evocatoare și portretistă și regretul meu este că astfel de înzeștrări nu le valorifică în cartea de față mai îndrăzneț. Dar să rămânem, totuși, la ceea ce cu prioritate ne oferă "catalogul de obsesii" al autoarei.

"Procesul comunismului", despre care Monica Lovinescu afirmă răspicat, și în mai multe rânduri, că nu îi viza pe foștii simpli membri de partid, ci pe foștii deținători de înalte funcții remunerate sau membri ai aparatului represiv, făptuitori dovediti de abuzuri și crime, acest proces, așadar, fie el și numai simbolic, ce părea posibil în primele luni ale anului 1990, ca prim remediu moral pentru o societate traumatizată, s-a stins treptat chiar și ca idee, "parcă obosită de propria-i și inutilă repetiție". În țări vecine, în Ungaria, în Cehia, ceva de felul amintitului proces tot s-a întreprins, cu bune efecte vizibile, dar la noi nu, și nici în Rusia. În ce ne privește, Monica Lovinescu își

explică obstrucționarea amintitului proces prin mai mulți factori, printre care și absența, înainte de '89, măcar a unor rudimente de societate civilă. Ele ar fi putut așeza premisele psihologice și morale ale unui astfel de proces.

Este locul să spun totuși că eu nu cred în eficiența, la noi, a sancționărilor numai morale și Monica Lovinescu își face mai degrabă iluzii când socotește că arătarea cu degetul a răului și a faptelor inavabile, comise de slujitorii de ieri ai totalitarismului comunist, i-ar putea aduce pe aceștia măcar în postură defensivă dacă nu de căință. Crede naiv, zic eu, în terapeutică rușinării, de care nu s-ar fi uzat destul și cu mijloace adecvate, cum ar fi, de pildă, transformarea uriașei hardughii a Casei Poporului în Muzeu al Totalitarismului în care, printre altele, să se transcrie, pe imense panouri, citate din producțiile "literare" ale lingșitorilor lui Ceaușescu, spre veșnicia lor compromitere. Se întreabă Monica Lovinescu: "Dacă unele citate din poezia și proza hagiografică ar fi reproduse aici, cu litere de-o șchioapă - așa cum îi plăcea lui Ceaușescu să le citească, fără ochelari - ar mai îndrăzni foștii lui curteni să dea lecții de democrație și de rezistență dizidenților reali și scriitorilor necompromiși?" Cu siguranță, zic eu, că ar mai îndrăzni! Spunând aceasta nu înseamnă însă că sunt adeptul demobilizării, al încrucișării brațelor în fața sumeștii obraznice a slujitorilor criminali ai vechiului regim, la puține zile de la răsturnarea acestuia, în absența, desigur, a unei strategii coerente de stăvilire a nerușinatei resurecții. De fapt, tot Monica Lovinescu vorbește despre necesitatea unei astfel de strategii, când invocă exemplul de consecvență și tenacitate al evreilor în urmărirea și pedepsirea prigonitorilor lor: "În timp ce evreii - și nu doar ei - își caută încă, după jumătate de secol, pe șefii de lagăre naziste, ce se văd judecați la bătrânețe pentru fărădelegile tinereții lor și băgați la închisoare, în România autorii de crime împotriva omenirii își văd în liniște de treburile lor, cu pensii substanțiale de la stat".

Tentația izolării, de care nu o dată am fost încercați, este pusă de Monica Lovinescu în seama unui dublu complex: de superioritate și de inferioritate. "Suntem falosi când n-avem pe ce și timorați când am putea fi mândri". Pentru a doua ipostază aduce exemplul rezistenței anticomuniste în munți, "singură din toată Europa ocupată de Armata Roșie". N-am făcut caz de ea, iar când am început să vorbim o facem cu voce mică. Psihologia de persecutați, a cărei cea mai recentă ilustrare este cultivarea mitului dublei trădări, la Ialta și la Malta, a hrănit nefasta tendință izolaționistă care ne rupe nefiresc, pe de o parte, de experiența comună a țărilor din jur, cu aceeași soartă ca a noastră, iar pe de altă parte ne obligă să găsim în trecutul nostru nu doar binele, dar și explicația unui rău de care nu putem fi făcuți totdeauna vinovați. "Noi preferăm să-l comparăm pe Ceaușescu cu Carol al II-lea sau Antonescu (când n-au mai nimic

Monica Lovinescu, *Insula Șerpilor / Unde scurte VI*, Editura Humanitas, București, 1996, 408 p.

comun) și ignorăm modelele la îndemână, de n-ar fi decât Kim Ir Sen. Avem nevoie de Vlad Țepeș când referința corectă ar fi Ivan cel Groaznic". La fel când a fost vorba de a găsi o tradiție autohtonă a cultului șefului pe care, chipurile, ar fi fructificat-o Ceaușescu. Teza e respinsă de Monica Lovinescu la fel de ferm: "Când o istorie de mai puțin de un secol, cum e cea a comunismului, îi produce și pe Stalin, și pe Mao, și pe Kim Ir Sen, nu mai e nevoie să ne adresăm celei locale, mult mai puțin darnică - dacă nu deloc - cu astfel de exemple oscilând între grotesc și teroare pură".

Aceeași neraportare, din perspectivă istorică, la contextul apropiat sau chiar la cel mai larg european, a condus în anii din urmă la o imagine deformată, ca să nu spun calomnioasă, a trecutului politic românesc, despre care se bate monedă că ar fi fost străin de viața democratică. Argumentul forte al celor ce susțin această teză falsă este luat nu atât din istorie, cât din literatura și în primul rând, desigur, din opera lui Caragiale, mărturie despre democratismul inautentic al vieții politice din vechea Românie. Dar numai în legătură cu noi este valabilă imaginea din *O scrisoare pierdută*? Pe drept cuvânt arată Monica Lovinescu că toate democrațiile sunt imperfecte, criticabile și toate au, la urma urmei, "scrisorile" lor ("scrisorile nu se pierdeau cu mult mai mult în alegerile românești decât în cele occidentale"), caracteristica "democrației fiind tocmai remediabila, reformabila imperfecțiune". Iar dacă între cele două războaie s-a înregistrat o ascensiune a forțelor ce contestau democrația, cu atât de mulți aderenți în rândurile intelectualității frustrate, faptul, oricum, nu ne caracterizează exclusiv. Mișcarea legionară își are istoria ei și determinările ei în epocă, la fel ca fascismul italian, iar a stabili legături între extremismul naționalist postdecembrișt și extremismul de tip legionar este iarăși un fals. Rădăcinile naționalismului extremist actual nu acolo trebuie căutate, ci în naționalismul roșu al lui Ceaușescu.

În fine, măcar câteva cuvinte despre relația fascism-comunism, născătoare mereu de controverse atâta vreme cât unul din cei doi termeni e judecat cu alte măsuri, istorice și morale, decât celălalt. Pentru Monica Lovinescu lucrurile sunt limpezi: "Comunismul și fascismul se cer studiate împreună din pricina datei lor de naștere, a caracterului lor simultan, a dependenței mutuale și a faptului determinant că și-au ales același dușman: democrația". În sprijinul acestei percepții îngemănate este invocată poziția lui François Furet din studiul lui capital *Le passé d'une illusion ce a trecut, din păcate, aproape negătat în seamă în România*. Punctul cel mai fecund în discutarea celor două totalitarisme simetrice ale veacului îl află Monica Lovinescu în ceea ce Furet consideră că este cea mai mare mistificare la care au fost aduși să recurgă iluzionații de comunism, autentici sau nu: echivalarea acestuia cu antifascismul. "Așfel a fost blocată, scrie Monica Lovinescu, orice analiză a comunismului prin echivalarea cu antifascismul. Instrument atât de comod pentru camuflarea realităților sovietice, antifascismul a continuat să slujească (și în parte, slujește încă) întru iresponsabilizarea comunismului". Nimic de adăuga.

Cărți primite la redacție

- ◆ Cezar Avram, Dinică Ciobotea, P.S.Damaschin Coravu Severineanul, Laura Enache, Zaharia Gârâu, Alexandru Fireescu, Tudor Nedelcea, Vladimir Osiac, Ion Pătroi, Ioan Stănescu, Ion Zarzără, *Bisericile Craiovei*, cercetare cultural-istorică, Editura Helios, Craiova, 1998, 168 p.
- ◆ Dumitru Chioaru, *Radiografiile timpului*, poezii, Editura Axa, Botoșani, 1998, 140 p.
- ◆ Petre Bucșa, *Când cocoșii uită să mai cânte*, proză, Cuvânt înainte de Constantin Cubleșan, Editura Mesagerul, Cluj-Napoca, 1998, 204 p.
- ◆ Ioan Constantinescu, *Bisidentul. Amphitryon*, Teatru, Editura Junimea, Iași, 1998, 184 p.
- ◆ Constantin Barbu, *Limba distrusă*, poezii, Editura Dionysos, Craiova.

- ◆ Cristian Liviu Burada, *Îngeri de nisip*, poeme, Editura Ramuri, Craiova, 1998, 44 p.
- ◆ Pop Mirela Lupu, *Cioplitori în stele*, debut în poezie, Editura Europa - Fundația "Eugeniu Carada", Craiova, 1998, 64 p.
- ◆ George Silviu, *Jucării*, versuri pentru copii, prefață de Simion Bărbulescu, București, Editura Meridiane, 1998.
- ◆ Alexandru Șelaru, *În oglinzi*, poezii, "Cuvânt de deschidere" de Mircea Șerbănescu, Tipografia Grafo-Market s.r.l., Timișoara, 1998, 208 p.
- ◆ Gavril Cornuțiu, *Rupta clipelor*, poezii, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1998, 112 p., 10.000 lei.
- ◆ Maria Marin, *Pașii visului*, versuri, 1969-1989, prezentare de George Lăzarescu, Editura Paideia, București, 1998, 68 p.

„Porunca inimii“

CRONICA
LITERARĂ

de
Gheorghe
Grigurcu

ACĂ, așa cum ne asigură Rivarol, într-o formulă deseori menționată, „memoria ascultă totdeauna de porunca inimii”, Nora Iuga stă, în poezia d-sale fondată pe memorie, în fața propriei inimi. A unei inimi-oglină care reflectă viața launtrică, a unei inimi care amalgamează amintirile funebre și lascive, capitale și aleatorii, afective ori curat senzoriale: „cînd nu ești aici/mă gîndesc la moarte/la zarurile acelea negre/uite în scuriera/filme și filme pierdute în copilarie/tocurile ghetelor tale/pe peronul metroului” (*cînd nu ești aici*). Stihia amintirii - una din cele mai teribile, întrucît restituie în oglinda sa lumea așa cum a fost și așa cum ar fi putut fi, lumea reală și cea a visului, lumea concreta și lumea-simbol, acoperind cu familiarele, blajinele-i înfățișări tráznetul care incendiază și urlatul fără scăpare: „noapte de noapte creierul/îmi varsă pe pernă/laptele de plumb al memoriei/văd oglindea și-n ea/femeia tinăra ascultătoare/văd șireturile corsetele/pe care le desface/pelicanul negru cu ochi roșii/începe să plouă în mine/cresc doi copăcei/doi gemeni care zburdă și se stropesc/în același lighean/instinctul îmi spune/că acolo jos băltoaca/se umflă amenințătoare ca o ciupercă/tu vii dintr-un nor rău/ești tráznetul/care lovește și aprinde/vii ca un tren/cînd pe șine paște o că nepăsătoare și blîndă/degeaba trezești popul/el știe că s-a mai întîmplat/și de la toate ferestrele/zimbete și batiste/acoperă urlatul” (*epilog*). Imaginile se precipită din imagini, așa cum un pom dă roade menite a-i perpetua soiul, în cadrul aceleiași ontologii fictive. „Memoria ascultă de porunca inimii”, ascultînd de metaforele pe care le iscă aceasta. E mica sa magie, capabilă a resuscita chipul obsesiv al bărbatului pierdut: „cînd mă trezesc dimineța/înainte ca lumina/să-mi taie ochiul în două/pe clișeul negru și compact/apare imaginea ta/ca un ciine de pază al somnului/ca o lună care se stinge/în cercul de apă” (*cînd mă trezesc dimineța*). Realitatea se înveșmîntă în iluzie, iar iluzia se înveșmîntă în realitate: „mă duc la ferăstră/văd un bărbat/îl îmbrac cu chipul tău/cu hainele tale/deschid ușa/alerg la lift/liftul trece cu două etaje/mai sus” (*mă duc la ferăstră*). Sau cu o înduioșare solemnă, totemică: „cu ochii ca două crăpături în zid/după cutremur cu barba înecată în vin/ca după o baie de sînge/ești asemenea unei măști/pe care o țin în fața patului/cu frică și adorație” (*cu ochii ca două crăpături în zid*). Psihanalitic explicabilă, funcționează o regresivitate proteguitoare către o copilărie neajutorată și ea, asociată cu actuala nepuțință care se observă pe sine cu necruțare. Mîntea devine ea însăși plicticoasă, epidermică, suferind de pruritul civilizației moderne - semnal al unei inimi lezate, ce se definește în negative: „mortul meu drag învelește-mă/sunt un cățel speriat/tras dintr-un vis în alt vis/unde plouă și ninge/ și nimeni nu mai vrea să se joace cu mine/mă uit la televizor la filme/în care oamenii dansează/fac dragoste oamenii se-mbată atîtea lucruri pe care eu/nu mai pot să le fac/mă refugiez în creier/în alcool/ereziiilor mele/unde e cald și bine/dar uite că și creierul/se repetă devine plicticos/ca o simplă impresie a pielii/în după amiază mărunță simt/ mîncărimea civilizației” (*o simplă impresie a pielii*). Aspirației la interiorizare îi răspunde, sarcastic, exteriorizarea impusă, tîrzie, automatizată: „și totul se întîmplă în afara mea/într-un imens magazin cu raioanele închise/și totul explodează la ora cinci/cînd începe serialul la televizor/adică începe și adică îți vin musafirii” (*ibidem*).

Oricît ar stîmi îndoielei conceptul, nu putem a nu vedea aci o variantă a poeziei feminine. Cu atît mai îndreptățiti ne simțim a-l aborda, cu cît poeta însăși își pune în scenă, deliberat, specificul, vorbind despre condiția psihică, socială, vestimentară, cosmetică a ființei sale ce-și asumă tradiționala determinare. Cu atît mai mult, cu cît metafora însăși e modelată de o sensibilitate cochetă, melancolic capricioasă, dureros atașantă. Un fluid erotic-matem străbater stînturile,

catalizînd o poetică instantanee, abisală în fulgurația ei nu o dată patetică. Iată mirajul tragic al decorativului: „stau într-o sală de așteptare/încerc să găsesc asemănarea/dintre o unghie și o perlă” (*stau într-o sală de așteptare*). Sau consemnarea dureros domestică: „toate acele conversații mute/întinse pe hîrtie/ca untul pe felia de piine/micul meu drog” (*ce ușor mă pot lipsi*). Sau măreția cosmică a gesturilor sentimentale: „cite gesturi tandre/îi trebuie unei femei/ca să se îndrăgostească/toate sunt ascunse sub mări” (*cite gesturi tandre*). Sau această parcă întemporală sudură de gingășii: „noaptea în parc/bijubiăm pe întuneric/și cotul meu a nimerit/din întîmplare în palma ta/mi s-a părut atît de plînd/ca un pui de vrăbier/cuibul lui”. (*noaptea în parc*). Sau o poetică de-o plurivalentă rodnicie: „erai așa de mult în mine/pun mîna pe cărțile tale/și cuvîntul îmi germinează în pîntec” (*erai așa de mult în mine*). Sau următoarea grațioasă confuzie între timp și text: „ce n-aș da să semăn/cu acest mic poem/care mai știe să danseze” (*ce n-aș da să semăn*). Sau retragerea într-o pietate tulburător fiziologică, într-o sorginte totodată somatică și sufletească: „sunt atît de acasă/în rugăciunea mea/ca un copil în uterul mamei” (*dezleagă-mi părul*). Sau o disjunctie a ipostazei existențiale de cea estetică, dar și - de ce nu? - a feminității virtuozitate de cea hetairică: „ai vrea atunci din tine/să faci două femei/una care mîngîie și plînge/alta care aleargă prin crîng/după fluturi” (*e așa de greu*). Sau ca o emblemă zoologică exotică a ocrotirii: „stai ca un pui de cangur/în marsupiul creierului meu/și visezi o africă/unde coaja albă și coaja neagră a zilei/se împreunează” (*dar sunt bucuroasă că există*). Sau o altă emblemă, biblică, a latențelor damnării: „un măr/un cuțit/mîna mea corupe materia/mîna mea e șarpele acestui paradis” (*punct*). Deoarece Nora Iuga întrupează versantul feminin al „poezilor blestemați”, replica immanentă a lamențărilor și a incriminărilor sarcastice pe care barzii ostracizați le adresează, conform sintagmei verlainiene, destinului lor, marcat

Nora Iuga, *Capricii periculoase*, Ed. Vinea, 1998, 112 pag., preț nementionat.

de, vorba lui Rimbaud, „voluptățile damnății”. E o stirpe încă departe de a fi istovită, în cuprinsul căreia contribuția unor poezese nu e defel neglijabilă. Chiar dacă uneori, numai uneori, ele recur la jubilația instinctiv-sentimentală ori la delicatetea luminoasă a melancoliei ori la paloarea tinjitoare de stampă japoneză, sensul mesajului lor e crispat, sumbru și iregular precum al unei rădăcini smulse, plină de polenul macabru al țărîinii...

Dar să revenim la mecanismul amintirii, cel mai sesizant în producția de care ne ocupăm. Amintirea nu e doar înregistrată în sine, adică folosită repetitiv, pleonastic, ci recreată, pusă într-o nouă ordine. E un mijloc acesta de a o conserva și, în același timp, de-a lupta împotriva ei, căci amintirea are nu doar fața blîndă a dăinuirii, ci și cea corosivă a distrugerii. Rememorînd cele ce

au fost, supraviețuim și, concomitent, pierim, laolaltă cu lumea în care ne-am aflat și care nu mai există. Socotind memoria o oglindă în care-i privim pe cei absenți, se cuvîne a le insufla acestora o nouă existență, cea a ficțiunii, și a ne reînvia, sub unghiul celei din urmă, pe noi înșine. De unde tratarea liberă, asociativă, a materiei trecutului. Accepția sa e adesea delirantă, despovărătoare, precum o vitalitate fantastă: „poate că versul ăsta/mă duce într-o țară roz/cu porțelanuri pictate/și pâlărioare biedermaier/am ieșit toată afară/înca mai vreau să scap de tine/dar viespea vine/viespea mă găsește/cu acul ei fin/îmi face o împunsătură/în zona de sud a capului/unde-s mările acelea faimoase” (*poate că versul ăsta*). Ori: „ce n-aș da să se întorcă domnul erwin/să deschidă pensiunea/să mă trezesc în patul cu îngeri pictați/și motanul mocin să-mi toarcă la picioare/ca într-o ilustrată olandeză” (*ce n-aș da să se întorcă domnul erwin*). Poeta se lasă pradă neverosimilului evocator pentru a reconstitui verosimilul în esența sa. Metaforizînd, luptă cu apăsarea feței vizibile a celor petrecute, care poate fi contracarată doar prin surprinderea feței lor invizibile. Insolitul e un ferment al vieții care dăinuie. Astfel copitele cailor de la școala spaniolă sînt tocuri înalte de damă, instinctul poate fi tăiat în două ca un pepene, un gîndac seamănă cu Else Lasker-Schüler, cerul este un pește uriaș care se scutură făcînd să cadă solzi de zăpadă, copacii sînt plămîinii lui Dumnezeu. Feeria imagistică e climatul prielnic pentru semîțele amintirii, care incolțesc parvenind la o nouă viață.

Dacă memoria are o latură distrugătoare de ființă, nu mai puțin dură se arată modalitatea captării celor ce-au fost în ființă. Departe de orice sentimentalism, de convențiile edulcorate, discursul liric reconstituitiv nu ocolește estetica urîului, tensiunea nudă, cu aspect rebarbativ. Poezia nu e decît o capcană pentru a prinde timpul revolut, un deznădăjduit „pretext de supraviețuire/un port-bonheur în aerul murdar” : „mă încăpăținez să scriu o sută de poeme/dar nu mai

Spitalul manechinelor, Ed. Universal Dalsi, 1998, 56 pag., preț nementionat.

sunt semnale/și festivalul s-a sfîrșit/vine un pitic tînar/îmi ia mîna și mi-o pune pe cocoșul lui/să-mi poarte noroc o senzație puternică/ îmi iese prin piele ca o eczemă: (*mă încăpăținez să scriu o sută de poeme*). Precum orice capcană, e o formă de cruzime: „du-te la baie spală-te/și nu-ți mai căuta sîngele/în josul paginii” (*ce întîmple seara*). Ori sub înfățișarea unui tablou în care suferința vibrează la nivelul conceptului, al reflecției, care, la rîndul său, subliniază gros imaginile carnagiului: „fiecare poem e un viol/ fiecare ficțiune e refugiul unui masochist/de unde nevoia asta/de inteligență a sexului/de unde atîtea curbe insinuante/în sîngele ciclic al trandafirului/mă gîndesc la bărbatul răstignit/pe crucea unei femei/mă gîndesc la aerul roșu/din nara unei vite înjunghiate” (*Prolog*). Prin repetată folosință, trapa textului devine obișnuită, res-

ignare fatală, cavou al unei vieți ce s-a risipit: „cum n-aș vrea să mai ies/din această pagină/să mă îngrop în ea/ca-ntr-o eternitate/simt respirația ta/în porii albi ai hîrtiei/și tac ca o lumină/în ochii nevăzuți” (*cum n-aș vrea să mai ies*).

Se pot stabili, în procesul intim al amintirii, două ipostaze opuse. Una este cea de slăbire, de epuizare, urmînd curba descrescătoare a existenței. E o entropie a memoriei ce se răsfrînge în metafizica abstractizării. Autoarea constată cu stupefacție: „ce derutante sunt aceste doamne/care știu totul despre dragoste/cînd trupul lor a devenit o abstracțiune” (*ce derutante sunt aceste doamne*). Spre a se înțelege ea însăși categoriei: „devin din ce în ce mai abstractă/semn că nu te mai văd/semeni cu un suflător/care-mi vine noaptea în pat/și-mi atinge sexul” (*devin din ce în ce mai abstractă*). Ori într-un registru domolit, părelnic indolent: „suntem cumînți ca doi copii de piatră/mi-ai spus în somn/dincolo de gardul verde lingă canton/mîinile tale mi-au rămas pe umeri/și vîntul n-a mai suflat/și ploaia n-a mai căzut/și n-am mai murit” (*suntem cumînți ca doi copii de piatră*). Am putea vorbi aci de o opoziție - relativă - la *Țara fetelor*, celebrul volum ce glorifica deschiderea către imperiul senzual, adolescentina îmbobocire. În creația Norei Iuga ne aflăm în lumea închiderii trupesti, a desfolierii, a descămării, uneori relevate chiar prin punctarea întregului traseu al vieții umane. Încheindu-se irevocabil parada începutului mirobolant, etapa finală e cu atît mai clar potențată în pustiirea, în dezolarea înfrîngerii sale biologice: „1. cum stai cu bluza șifonată/cu gura strîmbă/ca începutul unei întrebări/cum îți probezi fericea/de la doisprezece ani/ care nu te mai încapă/hăinuța aceea de marinar cu bumbi aurii/ cînd mergeați pe dig/ și mama și tata erau tineri/ce fabuloase averi de celule/s-au cheltuit și n-a mai rămas nici o fărîmă/ din carnea de-atunci// 2. e greu de aflat cînd anume/și unde/intrăm în locuința noastră personală/se spune că nimeni nu moare neîmplinit/dar poate că viața nu-i decît parfumul/străinei frumoase care a trecut/sau doar aștătorul filat al cărților/cînd ultima figură e de altă culoare” (*în scuarul cu scaune goale*). Eruptiva senzualitate se reîntoarce în inocență, freamătul simțurilor devine cast: „și ce ne mai spui/fata frumoasă/ cu păr gri cu ochi gri cu mîini gri/ unde ți-ai pus cuvintele și camea/perdelele tale ce fac/ la ferestrele fluviiilor/și acele degete rotunde/ca niște cartofiori risipiți/pe plaja inundată” (*mănușă deșirată împrejurul arătătorului*). Al doilea aspect al memoriei e o așteptare din interior, o miraculoasă nădejde de recuperare. E o transcendență a marginii trăsate, o reconstituire a aceluia ciclu amintire-speranță pe care-l specifică Unamuno, vorbind despre silința amintirii noastre de a se transforma în speranță, despre efortul făcut de trecutul nostru pentru a ajunge viitor. Poeta stă sub zodia strălucitoare a așteptării, pregătindu-se pentru un melos misterios: „aștept o respirație rotundă/sunt niște deschideri de pori/care primesc lumina/și tu trebuie să fii aici/de vreme ce aerul tău/mă cutreieră ca-ntr-un flaut/un sunet care se pre-gătește” (*aștept o respirație rotundă*). Firească îmbătrînire, numită eufemistic „abstractizare”, face loc unei întineriri eterice, unei ingenuități transmateriale care nu excomunică, ci absolvă voluptuoasa materie de odinioară, îmbrățișînd-o printr-o mai largă acoladă emoțională: „întineresc pe zi ce trece/cum se apropie lebăda de cîntec//acolo unde se deschid picioarele femeii/acolo unde păstorul a tăiat un miel/se-ntinde pașiștea unei tăceri/mai mari ca bucuria” (*întineresc pe zi ce trece*). Carnea spiritualizată nu cedează, rămînd încrezătoare la porțile unei împri-măvărări, care-i îngăduie un reviriment magic: „sentimentală această carne așteptînd/ magia altor degete s-o înflorească/și peste tot coridoarele/obscurile ale spaimei/care încep din muguri primăvara” (*sentimentală această carne așteptînd*). Oare tot ce s-a întîmplat să existe, nu există în absolut? ■

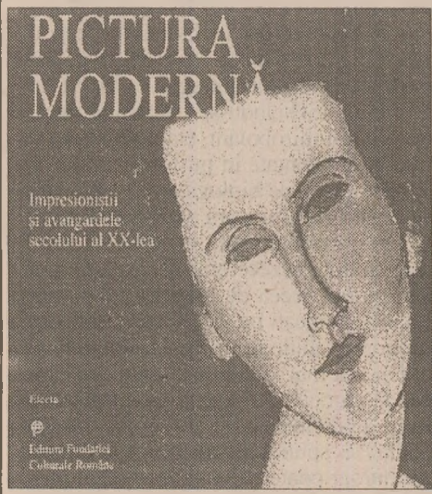
Actualitatea culturală

Noi membri ai Uniunii Scriitorilor

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor din 30 octombrie 1998, condusă de președintele Uniunii Scriitorilor, Laurențiu Ulici, a avut următoarea ordine de zi: informare din partea Comitetului Director privind activitatea Uniunii Scriitorilor în trimestrul al III-lea al anului curent; prezentarea situației economico-financiare la 30 septembrie 1998 și rectificarea bugetului de venituri și cheltuieli pe anul 1998; raportul Comisiei de validare a noi membri; raportul Comisiei sociale; diverse.

În urma aprobării, prin vot deschis, a raportului Comisiei de validare, au devenit membri ai Uniunii Scriitorilor: Robert Adam, Mihai Antonescu, Ion Balan, Simion Bogdănescu, Florian Bratu, Anton Celaru, Cristina Cîrstea, Viorica S. Constantinescu, Puiu Cristea, Nicu Dascălu, Mircea A. Diaconu, Ioana Dragan, Michael Friedrich, Katia Fodor, Vasile Popa Homiceanu, Marin Ifrim, Marilena Istrati, Nicolae Mihai, Sorin Moise, Ioan Neșu, Mariana Neț, Maria Olteanu, Liviu Papuc, Lucian Pop, Liviu Popescu, Vasile Proca, George Sanda, Sanda Sfichi, Indira Spătaru, Marius Marian Șolea, Rodica Ștefan, Lucian Teodosiu, Corneliu Vlad.

Eveniment cultural

A apărut la Editura Fundației Culturale Române în asociere cu Electa din Milano, în excepționale condiții grafice, volumul de artă *Pictura modernă* (Impresioniștii și avangardele secolului al XIX-lea). Texte și cercetări iconografice - Stefano Zuffi și Francesca Casirra. Traducere din limba italiană de Mircea Vasilescu. Referințe fotografice: Arhiva Electa și Arhiva Mondadori din Milano.

După zece ani...

După aproape zece ani de la expatriere, Dinu Flămând s-a întors în România ca autor al unui recent volum de versuri, *Viața de probă*, publicat la Editura Fundației Culturale Române. Lansarea volumului a avut loc la sediul Fundației, în ziua de 29 octombrie 1998, în prezența unui public select din care făceau parte și scriitori, ziaristi, editori, graficieni. Despre Dinu Flămând și cartea sa au vorbit Augustin Buzura și Alex.

Ștefanescu.

În seara aceleiași zile, Dinu Flămând a fost protagonistul emisiunii *Față în față cu autorul*, emisiune realizată pentru TVR de Daniela Zeca. Printre prietenii poetului convocați în cadrul emisiunii s-au numărat, în afară de Augustin Buzura și Alex. Ștefanescu, Matei Vișniec (colleg cu Dinu Flămând la *Radio France Internationale*) și Adrian Popescu (vechi echinoxist, ca și invitatul emisiunii).

Premiile la Salonul Internațional de Carte - Oradea

La ediția a VI-a a Salonului Internațional de Carte - Oradea s-au acordat un mare număr de premii dintre care amintim:

Premiul Opera Omnia: Nicolae Balotă, Romul Munteanu.

Premiul special pentru critică literară: Mircea Muthu și Maria Muthu pentru vol. "Fat Frumos și vremea uitată", Editura Libra.

Premiul special pentru proză: Pierre Lexert, pentru volumul "Le Dêvoisement et autres nou-

velles", Editura Musumenci; Marius Tupan, pentru trilogia "Coroana Izabelei", Fundația Luceafărul.

Premiul special pentru traducere: Jose Luis Reina Palazon, pentru volumul "Rèquiem y Otros Poemas" de Ana Ahmátova, Edición Sevilla.

Premiul special pentru poezie: Cassian Maria Spiridon, pentru vol. "Arta Nostalgiei" (poeme cuantice), Editura Cartea Românească; Rodica Drăghinescu, pentru vol. "Ah!", edit. Vinea.

Asociația scriitorilor români și germani

De la München ni s-a comunicat că, în urmă cu câteva săptămâni, s-a înființat "Asociația scriitorilor români și germani din München și Bavaria". Componenta biroului este următoarea: Radu Bărbulescu, președinte, Titu Popescu, vicepreședinte, Sorin Anca, secretar, membri Pavel Chihaia și Vasile Iliescu.

CALENDAR

- 21.X.1910 - s-a născut Theodor Constantin (m. 1975)
- 21.X.1911 - s-a născut George Demetru-Pan (m. 1972)
- 21.X.1923 - s-a născut Mihai Gafița (m. 1977)
- 21.X.1931 - s-a născut Theodor Poiană
- 21.X.1979 - a murit Nicolae Gane (n. 1903)
- 21.X.1990 - a murit Ioana Em. Petrescu (n. 1941)
- 21.X.1994 - a murit Marin Porumbescu (n. 1921)
- 22.X.1852 - s-a născut Adam Müller Guttenbrun (m. 1923)
- 22.X.1891 - s-a născut Perpessicius (m. 1971)
- 22.X.1907 - s-a născut Cella Serghi (m. 1992)
- 22.X.1916 - a murit Ioan G. Sbierea (n. 1836)
- 22.X.1918 - s-a născut Dan Duțescu (m. 1992)
- 22.X.1927 - s-a născut Constantin Olariu
- 22.X.1939 - s-a născut A.I. Zăinescu
- 22.X.1942 - s-a născut Ion Coja
- 22.X.1942 - a murit Oct. C. Tăslăuanu (n. 1876)
- 22.X.1972 - a murit George Demetru Pan (n. 1911)
- 22.X.1979 - a murit George Măria Prina (n. 1920)

Radio România Cultural

Dintre emisiunile Redacției Literatură, Arte, Știință vă invităm să ascultați:

Miercuri, 11 noiembrie, pe Canalul România Cultural (C.R.C.), la ora 9,50 - *Poezie românească*. Mircea Dinescu. Versuri în interpretarea actorului Silviu Stănculescu. Redactor: Ioana Diaconescu.

La 12,30, pe C.R.C. - *Presa culturală încotro?* În discuție revista "Luceafărul". Participă Marius Tupan. Redactor: Eugen Lucan.

La 20,45, pe C.R.C. - *București, istorii scrise și nescrise*. Cu Joaquin Garrigos despre străduțele lui Mircea Eliade; O plimbare în Cișmigiu. Colaborează Elisabeta Isanos. Redactor: Victoria Dimitriu.

La 21,30, pe C.R.C. - *Portrete și evocări literare Mircea Ștefanescu*. Colaborează Marie Claire Ștefanescu și Dan Tărchiță. Redactor: Anca Mateescu.

La 23,50, pe C.R.C. - *Poezie universală*. Lirică poloneză: Edmond Jerzy Stachura. Traducere și lectură Maria Urbanovici.

Vineri, 13 noiembrie, pe C.R.C., la ora 21,30 - *Dicționar de literatură universală. Knum Hamsun - "Minăstirea magică"*. Invitatul emisiunii George Bălaia. Redactor: Titus Vișeu.

Sîmbătă, 14 noiembrie, pe C.R.C., la ora 9,50 - *Poezie românească*. B. Fundoianu. versuri în interpretarea actriței Ileana Iordache.

La 16,30, pe C.R.C. - *Artele spectacolului*. Din sumar: Cronica premierelor teatrale și cinematografice; Un actor și rolurile sale: Mircea Rusu. Colaborează Lucian Georgescu. Redactor: Julieta Țintea.

Duminică, 15 noiembrie, pe C.R.C., la ora 12,00 - *Meridianele poeziei*. Pagini din lirica românească. "Privești" din lirica lui B. Fundoianu. Redactor: Liliana Moldovan.

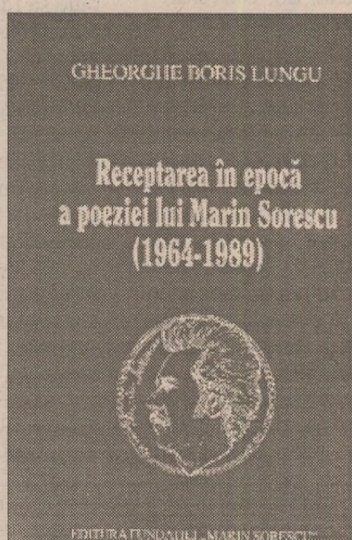
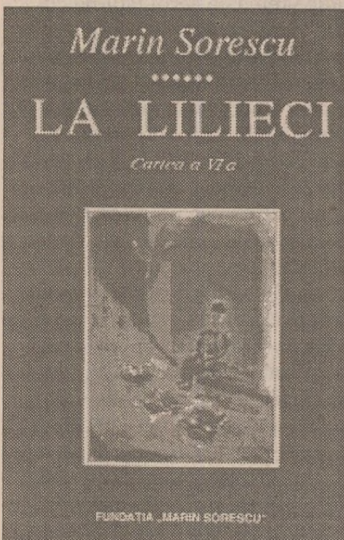
Luni, 16 noiembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Metamorfozele romanului în secolul XX*. André Gide. Invitați: Paul Miclău și Toader Saulea. Redactor: Silvia Blendea.

Mărti, 17 noiembrie, pe C.R.C., la ora 12,30 - *Arca spre mileniul III*. Album sentimental. Colaborează Mircea Ivănescu, Ioan Radu Văcărescu, Doina Udrescu. Redactor: Liliana Ursu.

La 21,30, pe C.R.C. - *Zări și etape*. Centenar B. Fundoianu; Ediții critice - "Opere" de M. Sadoveanu - vol. VIII. Redactor: Comelia Marian.

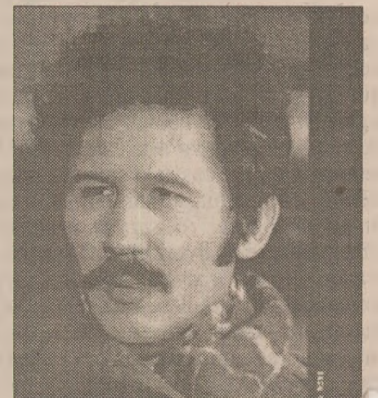
La 23,45, pe Canalul România Actualități - *Scriitori la microfon*: Ioana Diaconescu. Redactor: Liviu Grăsoiu.

Două cărți apărute la Fundația "Marin Sorescu"

Editura Fundației "Marin Sorescu" a tipărit recent volumul *Receptarea în epocă a poeziei lui Marin Sorescu (1964-1989)*, semnat de Gheorghe Boris Lungu, și *Cartea a VI-a* (și ultima), din celebra de-acum serie *La Lilieci*, cu o postfață-studiu substanțial intitulat *Sensul fenomenologic-estetic și antroposific în "La Lilieci"* sub semnătura Janei Morărescu și cu supratitlul *Ieșirea prin centrul pământului*. Ediția, îngrijită de Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, ilustrată fericit cu desene și portrete de Marin Sorescu, a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii. *Receptarea...*, cu un Cuvânt înainte de D. Micu, un Preambul și

o Introducere, reproduce în facsimil, pe coperta a patra, o notă a poetului (din febr. 1987), și care mi se pare folositoare pentru pregătirea cititorului interesat de a avea sub ochi o bibliografie completă asupra poeziei soresciene. Scrie poetul: "Am citit cu mult interes studiul lui Gh. B. Lungu dedicat poeziei mele, studiu care, comparativ, are avantajul că este redactat într-un mod sistematic și se bazează pe o aprofundată cunoaștere a subiectului. Se face un tablou minuțios al receptării poeziei mele de către critică, putînd de altfel urmări evoluția unor opinii, adîncirea lor, corectarea, atunci cînd e cazul, avansarea altora noi. Comenta-

riul exegetului este judicios, Gheorghe Lungu se arată a fi un pasionat al gestului critic, studiul literaturii constituind pentru el un act de conștiință și o bucurie a lecturii. Cred că această carte ar putea fi publicată, fiind utilă tuturor celor care se interesează de poezia română contemporană." (C.B.)

DIAGONALE

de Monica Lovinescu

Un strop de miere...

DE CÂND "imaginea României peste hotare" a devenit o atare obsesie încât era gata să se creeze un minister intitulat "al imaginii", de când Bucureștiul oficial a cheltuit sume fabuloase date la tot felul de neisprăviți spre a o corecta pe cea nefavorabilă și a o impune pe cea strălucitoare, de când toate aceste strădanii nu au dat nici un rezultat, n-am mai înregistrat o atare schimbare a unghiului de vedere ca în cartea unui scriitor francez, Dominique Fernandez: *La Rhapsodie roumaine*, apărută toamna aceasta la Paris cu excepționalele fotografii în alb și negru, ale lui Ferrante Ferranti. Nu imaginea fotografică constituie însă aportul esențial, ci textul lui Dominique Fernandez.

Trebuie, dintru început, amintit că Dominique Fernandez este o personalitate în literatura franceză pe care a îmbogățit-o prolific, cu romane, eseuri și cărți de călătorie de primă însemnatate. Mai trebuie să insistăm și asu-

pra non-conformismului instinctiv de care dă dovadă și în viața literară franceză și în felul de a călători: fără prejudecăți sau sentimente de superioritate. Ceea ce era de altminteri cu totul normal când terenul său de investigație și uimire era Italia, pe care n-a încetat s-o preamărească, mai puțin curent însă când se deplasează pe un teren ce nu s-a ridicat încă la rangul țărilor occidentale, ca România actuală.

Prin România, Dominique Fernandez nu face un dus-întors rapid, nu se mulțumește cu un week-end nici chiar cu o săptămână-două. Din 1990 încoace s-a deplasat de vreo cinci ori, în călătorii suficiente de lungi spre a colinda toată țara. De data aceasta își mărturisește un scop precis: a contraria imaginea negativă, clișeele sumbre sub care mass-media din Occident ne prezintă ori de câte ori își amintește vag că existăm și noi la un capăt de Europa.

Nu destinăm acest "strop de miere" indulcindu-ne peisajul de aguridă,

unuia sau altuia dintre răuvoitori. Citită cinstit cartea lui Dominique Fernandez nu poate aduce argumente nici anti-occidentalilor de profesie (care ne visează din nou și mai departe în matca maternă a unei Rusii imperiale), nici autohtonilor și șoviniștilor de meserie, nici nostalgicilor comunismului, nici celor ce confundă păcătoasa tranziție imobilă de la noi cu imposibilitatea de a reda țara unei democrații reale, de instituții și moravuri, și nu de declarații pompoase și aniversări cu surle și trâmbițe.

Tuturor acestora, Dominique Fernandez nu le poate aduce argumente deoarece privirea sa nu ciunțește realitatea și ponoasele ei. "Rapsodia română" e destinată de fapt, afară de cititorul occidental invitat să-și rectifice ochelarii, omului de bună credință de la noi, amărât de a vedea că lipsei de orizont politic, mizeriei cea de toate clipele, dezamăgirii cumplite de după iluzia lirică a revoluției, i se adaugă,

inevitabil, disprețul celor ce ne privesc din afară, cu superioritate sau arțag.

Încercând să dezlege, în comportamentele noastre cotidiene, ce aparține comunismului și ce Orientului, Dominique Fernandez nu ne trece sub tăcere defectele, ci le enumeră cu duhul blândității, de parcă le topește de atâta indulgență. Până și fațada hidoasei Case a Poporului i se pare, într-un exces inestetic de generozitate, salvată de kitsch prin coloanele sale verticale. Tot așa într-un sat de romi pătrunzând în casa bogată a unuia dintre localnici și izbindu-se de frescele care umpleau zidurile cu odalisce, cu păduri și cai, toate în culori strigătoare, le găsește suportabile fiindcă i se par a exprima nostalgia după viața liberă și nomadă din alte vremuri.

În afară de Făgăraș, de mănăstirile Bucovinei, de Delta Dunării ce-i provoacă stări de extaz, Dominique Fernandez își alege regiunile de vizitat și după oamenii celebri care s-au născut acolo: Moldova pentru George Enescu, Brăila pentru Panait Istrati, Transilvania - Cioran, Oltenia - Brâncuși. Deși n-o spune atât de declarativ, Bucureștiul pare a fi legat de Eliade într-atâta citează din el. Nu sunt absenți, firește nici Celan, nici Ionesco deși aparținând primului poeziei germane, iar al doilea Academiei Franceze.

Printr-una din acele ironii ce însoțesc textele unor călători chiar negrăbiți și nesuperficiali, singurul care l-a jenat prin rigiditatea lui de dreapta, este un preot beneficiind de o reputație contrară, de deschidere și toleranță, părintele Justin Marchiș. Cu această excepție al cărui contra sens îl deplângem, "Rapsodia română" a lui Dominique Fernandez își respectă și îndeplinește întocmai scopul propus și pe care dintr-o pagină de carte îl și transpune pe coperta a patra. Rândurile ce urmează ni se par a reprezenta într-adevăr cea mai exactă dintre încheieri.

"Nu se vorbește în Franța despre România decât atunci când un scandal indignază opinia publică sau îi provoacă milă în mass-media, nici un cuvânt despre frumusețile și comorile acestei țări, despre varietatea peisajelor, mergând de la câmpie până la munți, de la lagune până la minunăția deltei, despre farmecul orașelor, sau splendoarea mănăstirilor și castelelor. Nici despre forța morală, curajul unui popor pe care 50 de ani de tiranie și de mizerie nu l-au înfrânt (...) Aici aflăm deseori mai multă sete intelectuală și pasiune pentru cultura adevărată decât în Europa consumului și facilității. Am vizitat România așa cum vizităm Italia și Spania (...). Ceea ce nu ne-a făcut să ignorăm greutățile în care se zbate unul din popoarele cele mai biciuite ale secolului nostru."

Într-adevăr, peste multe din peisajele, orașele și satele vizitate stăruie încă praful, cenușa unei jumătăți de veac de comunism. Însă un anume stil de a privi fie le redă unui trecut al culorii, fie le proiectează spre un viitor de recuperare.

"Eu vă mulțumesc..." (II)

PĂCATELE LIMBII

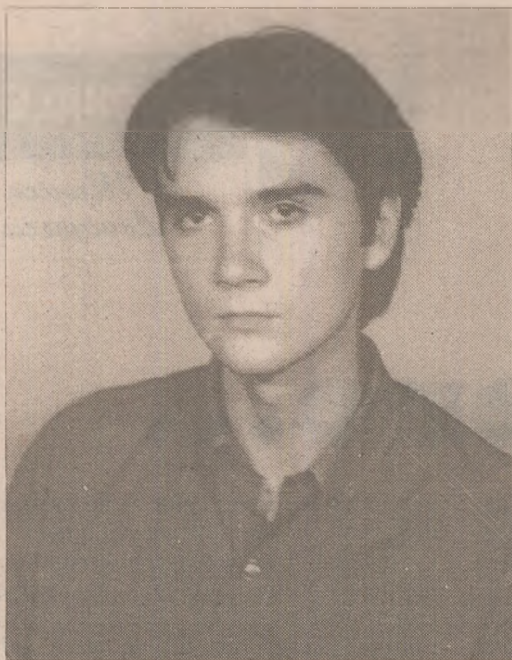
de Rodica Zafiu

FORMULELE de răspuns la mulțumiri (în legătura cu care am început să fac unele observații în numărul trecut al revistei) apar, desigur, doar când *mulțumesc* și echivalentele sale realizează efectiv actul de exprimare a recunoștinței, pentru un fapt deja împlinit; nu și când sînt o simplă marcă politicoasă, un răspuns de închidere la alt tip de act de politețe (de aici imposibilitatea secvenței: *Ce mai faci?* - *Bine, mulțumesc.* - *Pentru puțin*). Funcția lor se realizează prin mijloace diferite, în măsura în care se bazează pe strategii de respingere, de atenuare sau de acceptare. În primul caz, e exprimată - în dezacord formal cu replica de mulțumire a interlocutorului - o negare totală a efortului propriu (*Pentru nimic - Naveți pentru ce*). În celelalte cazuri, se realizează fie o minimalizare, o atenuare a importanței efortului făcut (*Pentru puțin*), fie o acceptare a mulțumirii și o valorizare pozitivă a actului (*Cu plăcere*). Jocul e deosebit de complex în asemenea situații, în care, ca și la primirea de complimente, vorbitorul resimte conflictul dintre două principii opuse ale politeții: cel care îi cere să fie de acord cu interlocutorul - și cel care îi cere să dea dovadă de modestie. Dacă, așa cum mi se pare, formula *pentru puțin* e mai rar utilizată în româna actuală, lucrul ar putea dovedi că principiul modestiei e mai important decît cel al acordului.

Mai puternică decît toate celelalte, formula *Eu vă mulțumesc* e, în literă, una polemică, contrazicînd explicit replica anterioară; prin ea, nu numai că se neagă implicit efortul propriu, dar se afirmă chiar îndatorarea față de celălalt, ceea ce inversează raportul deja stabilit. Formula e suficient de puternică pentru a nu putea fi folosită (deocamdată?) în schimburi conversaționale convenționale, de pildă în relația cumpărător-client. Din păcate, nu avem destule date statistice despre condițiile ei de utilizare. Textele literare nu sînt în acest caz o sursă utilă, pentru că ele simplifică de obicei dialogurile, reducînd schimburile fatice, pe care le sugerează cel mult prin una din replici. O singură formulă - de salut sau de mulțumire - este de obicei suficientă pentru a crea verosimilitatea unui dialog politicos, căruia nu i se reproduc stenografic toate detaliile. Evident, lucrurile se schimbă ori de câte ori, ca la Caragiale, accentul se mută tocmai pe replicile vide informativ; astfel e atestat, de pildă, schimbul de replici "mersi - pentru puțin" (*La poștă*).

Într-un mod asemănător se explică și faptul că răspunsul *Eu vă mulțumesc*, care apare destul de des la sfîrșitul interviurilor radiofonice sau televizate, e notat mai rar în scris: codul selectiv al interviului scris cere renunțarea la o serie de mărci dialogale. De multe ori, plasarea în final a vorbelor celui interviuat e considerată mai respectuoasă decît înșiruirea de formule de curtoazie. E probabil ca ideea de a încheia un interviu scris cu mulțumiri să fie o opțiune stilistică a jurnalistului (justificată, poate, de dorința acestuia de a simula oralitatea, situația reală, schimbul viu de replici). Am confruntat două surse: într-o carte de interviuri luate de același reporter - Grigore Ilisei, *Portrete în timp*, Iași, Junimea, 1990 -, din 25 de texte, 9 se încheie cu mulțumirile autorului - pur și simplu "Vă mulțumesc", dar și "vă mulțumesc cu dragoste", "vă mulțumesc și vă doresc mulți ani și sănătate" etc. În alt volum, în care interviuatul e constant și reporterii diferiți - G. Astaloș, *Fie pîinea cît de rea, tot mai bine-i la Paris*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996 - în finalurile a 43 de texte întîlnim doar de două ori mulțumirile reporterului, de două ori pe cele ale scriitorului interviuat - și o dată secvența în care se realizează ambele (penultima replică aparținînd scriitorului și ultima reporterului): "Mulțumesc - Eu vă mulțumesc" (p. 62). Nu există, evident, o regulă - dar există cu siguranță preferințe personale.

În unele cercetări actuale asupra politeții lingvistice intră în discuție, pe lîngă criteriile tradiționale (putere, distanță, efort cerut de schimbul interpersonal) și rolul textual al unor secvențe, de pildă simpla lor funcție de închidere. În actul special de răspuns la mulțumiri, e foarte probabil ca acest rol să fie foarte important: mulțumirea nu pare să fie de ajuns pentru a închide o conversație, ea trebuie "acceptată" (formal, ritual), de fapt minimalizată și respinsă. În fond, a răspunde la o mulțumire e un gest ambivalent, în care vorbitorul se dovedește generos, pentru că respinge formal îndatorarea - dar și autoritar, pentru că el își asumă astfel rolul de a închide conversația - își păstrează, cum se spune, ultimul cuvînt. Așa cum arătăm însă de la început, pentru a analiza cît mai corect raportul dintre aceste valori și funcții ar fi nevoie de înregistrarea și interpretarea multor dialoguri reale, în contexte autentice.

Paul BLAJ

psalm de durere

scriu cu privirile pe cer
și plânsul meu se face seară
cu o lamă de cuțit îmi tai tristetea
și mi-o împart la săracii din mine
la cei care au pus mână de la mână
pentru a crește
o floare cărunță
umbre de păsări cad în jurul meu
și trupul lor apasă greu pe lucruri
iartă-mă Doamne
încă mai am aripi de sânge uscat
în liniștea castanilor toamna
se odihnește
clipa ne-a împietrit durerea pe buze

psalm prologul luminii

Cuvântul ca o
liniște în liniște pătrunsă
trupuri albe redevabile mișcării
și Tu
printre fâșii de cercuri de lemn
care gem noaptea în candel
născând-O,

psalmul florii de lotus

pe altarul meu alb de exe-geț
un gând bolnav
îmi scurge sângele
au trecut multe ierni peste mine
toate ca o singură toamnă
pustie și rece
și unde, unde-mi este ancora
să mă pot prinde de cer?
oh, trupul îmi este o mănăstire
în care s-a tras cu arcul
în care un copac bătrân își plouă
încet frunzele
de atunci stau și Mă întreb
îmi întreb amintirile

psalm al veșmintelor

și noaptea îmi pătrunde haina ca o pasăre
oarbă în dreptul inimii
pământul gemând în cămăși de frunze

frunzele gemând în cămăși de întuneric
arborii împăcați cu cerul parcă murdar pe
dinăuntru
în triunghiul acela știut doar de Tine
murmură rugă păgână
fulgere sfâșei totul
împreunându-se cu totul furtuna apa
oceanul
și eu sub Clipă transpirat de durere
îmi vine să urlu: unde ești Doamne?
de ce îmi lipsești atât?
te rog, Tată, cojește-mă de timp!

iosisif

de unde Doamne să-mi număr
trupul și sângele?
dacă se poate să-mi crească laudele?
dacă se poate
este un cerc între mine și Tine
rupt
la mijlocul apelor

ape simple

dincolo de acest gând
cad apele simple
tremurând
te înfășori cu o filă galbenă
dorindu-le o cădere
de seară
de ce Tată nu pot să-mi închid sufletul
și s-adorm?
te rog
strânge-mă din când în când de mână.

psalmul smochinului

gesturile amuțesc tăcute aici înăuntru
Devenind
unde e cald și bine și e noapte
ascuns de mine însumi stau în pământ
să-mi treacă iarna așteptând să urc
am pierdut unele noțiuni când am căzut
un fir de apă însă mi-a povestit tot cerul
cum e să răsari crescând Tată?
doare? eterul
sunt un viitor smochin
le știi prea bine două variante am în față

CERȘETORUL DE CAFEA

de Emil
Brumaru

Caligrafie de călătorie

Prieten la toartă c-un crin
Umblam prin bogate ținuturi;
Pitacii în pungă puțini,
Dar inima plină de fluturi!

La cîte un han mai adînc
Ne-opream: el să beie o rază
Subțire de după amiază,
Eu roua din blid s-o mîinînc.

Apoi o porneam iar la drum,
Cu vîntul roșindu-ne fața,
Și-adesea nici nu știam cum
Pe cîmp ne-apuca dimineața,

Mergînd și mergînd în pas lin
Și-abia respirînd, oh, abia...
Ci de la o vreme-acel crin
În urmă mereu rămînea.

azi-măine trece iarna
și jumătatea mea din mine vrea
să mai rămână

psalmul emotivei semințe

știi ce urmează Doamne
și simt cu tot trupul palma Ta
acoperindu-mă
ce umedă este
dar îmi dau seama că nu de căldură
nu mă surprinde nici gestul larg
al brațului Tău
urmat de-mbrățișarea aerului rece
cunosc pilda Semănătorului
și o cuprind în toate gândurile
mă întreb însă
pentru că așa trebuie să fie
de ce am emoții când sunt aici?
din cer
aud chemarea pământului

psalm spre emaus

după mulți ani de trudă
arunc toate uneltele posibile
în ziua de ieri
sunt omul cu trei talanți îngropați
(știi că nu ați auzit de mine)
și trec la pas de seară spre casă
urmele mă dor
gândurile mă strâng la încheieturi
de aceea mă grăbesc puțin fără să vreau
nu-mi dau bine seama Tată
de când mergem împreună?
și ce caută mâinile Tale în sufletul meu?
sunt atât de... atât pentru ele
iar ziua aproape s-a dus:
rămâi, te rog!

CRONICA EDITIILOR

de
Z. Ornea

Despre Noica și paradoxele sale

CONSTANTIN NOICA este, datorită Editurii Humanitas, poate cel mai publicat filosof român în ultimul deceniu. Nu e vorba, se bucura de mare succes și în epoca, tristă în toate, a lui Ceaușescu. Dar acum steaua cugetătorului e, incontestabil, la zenit. Au apărut două cărți de însemnătate. Cel mai bun studiu despre opera lui Noica i se datorează lui Ion Ianoși, amplu capitol, de aproape o sută de pagini, în lucrarea din 1996, *O istorie a filosofiei românești*. Di Ion Ianoși afirma în această micromonografie densă că examenul comparat între opera lui Noica și legatul legionar de tinerețe nu poate fi amintat la nesfârșit. Avea dreptate. Această misiune și-o asumă dna Alexandra Laignel-Lavastine într-o compactă carte recent apărută la „Humanitas”, intitulată *Filosofie și naționalism. Paradoxul Noica*. Autoarea se referă, încă în introducerea monografiei, la condiția tragică din chiar centrul operei noiciene. Pe de o parte filosoful valorizează naționalul ca pe un „celălalt” al modernismului, pe de altă parte, (când intră în scenă chestiunea românească) naționalul acționează și el, socoate filosoful, în sensul unei împliniri a modernismului, garantată de o totală supunere a individului față de grup. „Astfel Noica, adaugă autoarea, își va asuma răspunderea de a-și orbi publicul – ori de câte ori crede că este în joc integralitatea spiritului național – în legătură cu diferitele variante pervertite ale modernismului”. Din această cauză, crede autoarea noastră, Noica reușește performanța, încă din anii '80, de a fi revendicat simultan de două grupări adverse: vulgata autohtonistă (apropiată de fosta putere național-comunistă) și de exponenții curentului proeuropean. Dar nu e drept să se considere că străduindu-se să creeze o ontologie a românității, Noica a fost un oportunist al anilor optzeci și un beneficiar al epocii, deși, citindu-i textele, se constată o însușire *de facto*, în anumite puncte, a preocupărilor protocronismului, chiar dacă el conferă dezbaterii o anvergură efectiv filosofică. E știut faptul că mai demult și, cu deosebire, în anii treizeci, cugetarea românească a fost absorbită preocupată de dezbaterile privind geneza și devenirea României moderne, discu-

tindu-se mereu în termeni antinomici, despre relația autohtonism-modernitate, Orient-Occident, europene sau închistarea mohorită în noi înșine. Nae Ionescu cerea, decis, atunci, decuplarea României de Europa, Nichifor Crainic era partizanul ireductibil, prin ortodoxism, al tradiționalismului osificat, pe când, de cealaltă parte, Lovinescu, Zeletin, Ralea, P.P. Negulescu, Vianu pledau pentru europeanism și modernitate. Elevii lui Nae Ionescu, cu excepția lui Cioran, au optat pentru românismul tradiționalist. Și Vulcănescu, după el și Noica, s-au remarcat în această dinții direcție. A fost această preocupare, adesea tragică, a Tinerei generații, încercând, de fapt, să combine cei doi termeni ai antinomiei, pînă la a o anula total. Într-un text din 1943, intitulat *Ce e etern și ce e istoric în cultura românească*, Noica observa: „Am fost și sintem – prin ceea ce e bun în noi – săteni. Noi nu mai vrem să fim eternii săteni ai istoriei. Tensiunea aceasta agravată nu numai de faptul că suntem conștienți de ea, dar și prin convingerea că «a fi conștient» poate reprezenta un semn de sterilitate – alcătuieste drama genială de azi... Simțim că nu mai putem de mult trăi într-o Românie patriarhală, sătească, anistorică. Nu ne mai mulțumește România eternă; vrem o Românie actuală”. Și, totuși, el ca și Vulcănescu și alții, au optat pentru o a treia cale redusă la respingerea modernității liberale și antimodernitatea conservatoare. Va fi, se va demonstra o cale dificil practicabilă, care se va solda cu procesul raționalismului și de încercare de a salvagarda identitatea românismului și a românității care îi va reintoarce spre soluția conservatoristă a antieuropeismului. De aici tema recurentă a filosofului Noica despre eșecul individualismului democratic (vezi, de pildă, *Modelul cultural european*), criticind modernitatea politică, intentînd un adevărat proces politic în jurul unei anunțate ontologii a relației dintre individual și general. Aceasta l-ar apropia, fatal, de o ontologie naționalistă, individualul fiind mereu sacrificat grupului. Opera lui Noica devine astfel, situație descrisă de istoricul Bibo: „mizeria micilor state din Europa de Est” în care intelectualii cad victimă naționalismului antidemocratic.

Și cu aceste postulate clarificate destul de bine, autoarea abordează, într-un capitol special, intitulat *Răspunsul colectiv al anilor '30*, chestiunea delicată a angajării activiste a lui Noica de partea legionarismului. Să observ, mai întâi, că autoarea n-are dreptate cînd se referă la consecințele militante ale serialului din 1927, al lui Eliade, *Itinerariu spiritual*. Dimpotrivă, aici Eliade afirma că generația sa este prima din istoria modernă a țării care e eliberată de misiuni politice naționale (dată fiind înfăptuirea României Mari, pentru care s-au jertfit militanți generațiile anterioare). Ei, exponenții Tinerei Generații, se pot exclusiv dedica spiritualului nepolitic. Articolul despre Hasdeu ca model al militantismului național e, totuși, din 1935, nu din 1927. Dar, atunci, în a doua jumătate a anilor treizeci, comandamentele s-au modificat sensibil, pînă a anula, de fapt, misiunea afirmată în 1927. Sub influența decisivă a opțiunii ideologico-politice a profesorului lor Nae Ionescu și a complexului politic românesc și european Tinăra Generație se apropie de legionarism. Spiritualul exclusiv, anunțat în 1927, căpătă o agresivă dimensiune politică, pomînd tocmai de la conceptul de revoluție spirituală. Noica e cel din urmă tinăr intelectual care aderă la legionarism, prin octombrie 1938, după asasinarea lui C.Z. Codreanu. Aderarea din octombrie 1940 cunoscută printr-o telegramă din Paris, unde filosoful avea o bursă, dispunea însă de antecedente. Autoarea analizează atent și bine întreg acest proces al angajării Tinerei Generații în Garda de Fier, avînd ca teme, să-i spun teoretic, spiritualul și naționalul, această organizație condamînd la distrugere alteritatea. Noica și, înaintea sa, Vulcănescu au intenționat să creeze o filosofie a naționalismului. Ei vorbesc, pe urmele lui Nae Ionescu, de „omul românesc” căutîndu-i diferența specifică, iar Noica de spiritual ca organism, în care individul e o componentă inextricabilă. Autoarea comentează informat, prin apel la surse originare, nu numai procesul angajării lui Noica de partea Gărzii de Fier dar și cel al justificării ideologico-filosofice, în așa fel încît a ajuns de la renunțare a obiectivării omului la apologia colectivității de grup (națiune și, prin consecință, naționalism). E judicioasă observația că există o perfectă continuitate dintr-un text legionaroid din 1940 (*Veacul omului viu*) și cel, elaborat după decenii, *Modelul cultural european*. Aflăm aici și ideea îndrăznețată: „Nici un comentator al filosofului nu a arătat pînă acum continuitatea de idei dintre analizele din *De Caelo* – socotită o lucrare de filosofie generală, neutră din punct de vedere politic – și scrierile legionare din 1940. Ecorurile sînt totuși evidente”. Iar exemplele oferite prin citate bine alese sînt convingătoare, demonstrînd o continuitate ideatică aparent surprinzătoare, nu numai dintre operele anterioare angajării legionare ci și cu cele ulterioare (de pildă, *Sentimentul românesc al ființei*, 1978). Noica va susține și în scrierile românești din anii șaptezeci-optzeci că națiunea e subiectivă, altfel spus totalitarismul n-ar intra deloc în inimicție cu apărarea omului ca subiect, eul recunoscîndu-se în „noi” sau „sacrificîndu-se colectivității, persoana nu se anulează, ci se împlinește” (*Scrisori despre logica lui Hermes*, 1986). Vorbînd despre conceptul filosofului despre naționalism ca un primat din afară asupra persoanei, autoarea afirmă îndrăznet: „Angajamentul legionar al filosofului, apoi simpatiile lui pentru co-

Alexandra Laignel-Lavastine, *Filosofie și naționalism. Paradoxul Noica*. Traducere din franceză de Emanoil Marcu. Editura Humanitas, 1998.

lectivismul național în versiunea Ceaușescu par să indice că Noica a cunoscut foarte bine implicațiile acestui concept atunci cînd este aplicat la chestiunea națională”, insistînd pe ideea consecințelor dezastruoase pe care o asemenea viziune a națiunii le-a avut în regiunile central-europene. Modelul logic și ontologic elaborat de Noica în perioada anilor șaptezeci-optzeci are certe antecedente în scrierile sale din anii treizeci și patruzeci. Repet, oricît de îndrăznețe par astfel de asociații de idei, ele sînt, totuși, convingătoare pentru că se bizuie pe analiza comparată a unor texte edificatoare. Și se cuvine menționat că dna Alexandra Laignel-Lavastine e cel dinții exeget al operei filosofului care a întreprins acest examen comparat al textelor din diferite perioade ale creației, relevîndu-se, probabil, continuitatea de idei. E un merit care trebuie relevat cum se cuvine, deși, e probabil, vor fi destui cei care pironiți în idolatrie totală îi vor contesta punctele de vedere, neacceptîndu-le. E, acesta, riscul oricărui exeget, pe care autoarea, sînt incredințat și-l asumă.

IN CELELALTE două capitole ale cărții (cel mai important este al patrulea, la care m-am referit, intitulat *Răspuns colectiv al anilor 30*) se ocupă de alte răspunsuri ale filosofului Noica. Capitolul al cincilea e intitulat *În fața puterii comuniste. Răspunsul culturalist*, și cel al șaselea „*Sentimentul românesc al ființei și destinul Europei dincolo de nihilism*”. Analiza e și în aceste două capitole ale cărții la fel de profundă și aplicată. Sînt relevante, de pildă, opiniile antiistorice ale celor care au oferit puncte de vedere favorabile trăsăturilor etniciste, altfel zicînd specific naționale. Aceasta deși în epocă unii cugetători români au stăruit asupra istoricității românilor, ca fel de a fi niciodată, în timp, egal în sine. Iar astăzi antropologii neagă hotărît posibilitatea identificării unor trăsături comune la macrocolectivități (popoare) recunoscînd valabilitatea identității numai a individualităților. Din această perspectivă privind lucrurile, ideea specificității naționale ca ansamblu de trăsături comune unor întregi grupuri umane (popoare) apare drept caducă. E pusă, în sfîrșit, în evidență coincidența unor idei ale lui Noica cel tîrziu cu protocronismul. E citat, în acest scop, un fragment dintr-o conferință a filosofului din 1984: „S-ar putea să vină – scria el acolo – și ceasul nostru, tocmai prin această virtute a noastră de a deschide cele două aripi – universalul și autohtonul – care fac cu adevărat spiritul să plutească peste istorii”. (Parcă am citi, adaug, un text din Dan Zamfirescu). S-ar fi convenit ca autoarea să menționeze că dacă Noica n-a optat deschis pentru protocronism – către care îl tragea vizibil ața, – aceasta s-a datorat învățăceilor săi pătînișeni, care, veghind atent asupra maestrului lor, l-au salvat efectiv.

POLIROM

NOUTĂȚI
noiembrie '98

Convorbiri cu Schopenhauer

Volum alcătuit și îngrijit de Cristian Bădilă

Jean Delumeau Mărturisirea și iertarea.

Dificultățile confesiunii. Secolele XIII-XVIII

Adelina Piatkowski Jocurile cu satyri în antichitatea greco-romană

În pregătire:

Honoré de Balzac

PROSCRIȘII și alte povestiri din COMEDIA UMANĂ

Comenzi la: CP 266, 6600, Iași, Tel. & Fax: (032)214100; (032)214111; (032)217440
București, Bd. I.C. Brătianu nr. 6, et. 7, Tel.: (01)3138978
Brașov, str. Toamnei nr. 7, bl. 4, Tel. & Fax: (068)150318
E-mail: polirom@mail.dntis.ro

Fă-te frate cu Dracul

DESI se revendică în continuare de la Corneliu Coposu, mai nou președintele Emil Constantinescu seamănă mai mult cu președintele Ion Diaconescu. Chiar dacă liderul țărănist e uneori ceva mai copil, iar altelei ceva mai abil decât însuși Emil, care pare puțin obosit înainte de vreme. Oricum, trebuie să le recunoaștem meritul de a face casă bună-mpreună. Cu atât mai mult la ora actuală, când din CDR n-a mai rămas decât o convenție depășită și nu avem cum ști cine pe cine s-ar mai putea sprijini la nevoie.

În aceste condiții, dacă locatarul de la Cotroceni și-ar pierde într-o bună zi răbdarea și l-ar apuca din nou scârba, ori ar rămâne și fără ultimii adepți necondiționați pe care-i mai are, liderul Convenției, care este mai popular, întrucât mai fără pretenții, ar putea candida cu succes la noile alegeri prezidențiale. Pentru care, anumiți lideri de opinie încearcă să ne convingă, încă de pe acum, că nu vom avea un candidat mai convingător și că ar fi obligatoriu să mergem înainte tot cu actualul președinte.

La nevoie, cei doi lideri și-ar putea schimba locurile între dinșii fără cheltuieli de prisos, ca pentru primărie. Cu un ușor efort de deghizare cred că ar putea ajunge fiecare să joace perfect rolul în care a fost distribuit celălalt, dacă va fi nevoie de o nouă schimbare în bine. Și tare mă tem că va fi. Pentru că este din ce în ce mai clar că așa nu se mai poate. Dacă nu s-ar găsi nimeni care să facă lucrurile să meargă cumva, poate n-ar strica să apelăm la *Motorola*, a cărei deviză (*noi punem România pe roate*) s-a dovedit mai convingătoare ceva decât *cheia*. Cu care va trebui să recunoaștem că nu mai știm dacă am câștigat chiar noi sau tot cei ce au știut să tragă sforile ca și în decembrie 1989. Pentru că, fie că ne place, fie că nu ne place, Emil al nostru a câștigat alegerile tot cu Virgil al lor. Și tot cu el s-a lansat și în marea campanie împotriva corupției, împotmolită odată cu afacerea *Țigareta II*. În care, dea Domnul să nu fie implicat nici Tatal, nici Fiul, nici Duhul Sfânt ori că-

lugarul Vasile. Că doar toată țara era la îndemina lor și nu ar fi avut nevoie de așa ceva. Dar, din păcate, asta nu poate constitui o dovadă. Atunci când a hotărât Domnul că omul trebuie să cadă, Adam a fost ispitit să calce sfintele porunci în rai. Ce mai contează că nu era de vină chiar el, ci șarpele sau femeia care l-a îndemnat. Dar nu despre căderea primului om am vrut să vă vorbesc. Ori despre păcatul originar al așa-zisei noastre schimbări în bine. Nici despre autoincendierile care marchează împlinirea a doi ani de la marea noastră victorie. Ci despre faptul că, în contextul în care autoincendierile se înmulțesc, autosuspendarea sau ieșirea din Convenție nu mai impresionează pe nimeni. Orb să fii și tot vezi că jocul cu focul, practicat de niște actori politici de mîna a doua ca să atragă atenția, e un moft de duzină în raport cu faptul că un om disperat poate să toarne pe el un kilogram de benzină, să aprindă chibritul și să ardă în fața Primăriei ca o torță.

Oricîtă forță ar fi avut Convenția când lumea credea în reforma morală despre care ne vorbea din opoziție, eșecul e clar ca lumina zilei. Dacă autosuspendarea din Convenție (prin care AC nu și-a dat foc la valiză, așa cum a făcut PAR-ul, ci și-a păstrat posibilitatea de a monitoriza sau de a controla în continuare principala forță politică a țării) în condițiile de acum a căzut în desuetudine, ultimatumul dat de un partener la guvernare ori de altul n-au impresionat niciodată pe nimeni. Fiindcă s-a pornit la drum cu zicala: *Fă-te frate cu Dracul pînă treci puntea!* Or, avînd în vedere faptul că puntea este atât de lungă ca patru ani i-ar trebui puterii să ajungă pînă la capătul ei, calculul de la care s-a plecat s-a dovedit a fi eronat. Pentru că, dacă îți asumi riscul de a te face frate cu Dracul pentru patru ani (*lumină*) pînă la urmă începi să-i semeni atât de bine încît nu mai știi care ești tu și care e el ori ce ar putea să mai vină.

Și dacă ne-am fi condus după zicala asta înșelătoare doar de ieri-alaltăieri. Dar, din păcate, ea a funcționat și pe vremea turcilor și a fanarioților și a ru-

șilor. Și cu atât mai mult cînd ne-am eliberat de toți și am rămas doar cu Securitatea. Despre care celebra Emma Beniuc, simțindu-se datoare s-o apere, spunea cîndva cu mîndrie: *dar e Securitatea noastră!* Și dacă ar fi gîndit așa numai cei care făceau parte din odioasa instituție ori colaborau din convingere cu ea. Dar, ideea de a te face frate cu Dracul pînă treci puntea a funcționat și în medii mai fine. Nu întîmplător, problema pactului cu Diavolul se pune altfel decât în țările vecine și, probabil, nu va fi rezolvată cu adevărat niciodată. Acest lucru va face să mai iasă din cînd în cînd la lumină cite un dosar, dacă subiectul ori obiectul lui e în măsură să le descurce ițele unora care, știind că totul e de vînzare, nu vor precupeți nici un efort pentru a-l cumpăra. Faptul că nu neocòmuniștii, ci țărăniștii l-au pedepsit pe Ticu Dumitrescu, încercînd să-i scoată astfel din cap legea accesului la dosare (care, de-a lungul ultimilor ani a constituit singura sa preocupare), ne-a făcut să ne pierdem orice iluzie cu privire la așa-zisa reformă morală promisă. Or, fără ea, schimbarea în bine nu este posibilă.

Votul pentru Primaria Capitalei a constituit un fel de sondaj pe viu cu privire la starea de spirit la care s-a ajuns după doi ani de la *marea noastră victorie*, deși n-a reușit să spună chiar totul, pînă la capăt. Fiindcă mai sunt și oameni care se simt dator să-și apere propria lor opțiune, chiar dacă prin ea s-a ajuns la ce s-a ajuns, convinși că, vai, altă soluție nu mai există ori că ar putea cîștiga naționalistii. Deși nici dacă ar cîștiga internaționalistii lucrurile nu s-ar rezolva. Fiindcă au mai cîștigat cîndva și știm foarte bine ce a ieșit.

Dar poate nu m-aș fi gîndit acum la ei, dacă nu m-ar fi contrariat Gabriel Andreescu, care ne atrage și el atenția, ca și d-na redactor-șef al revistei 22, că *România literară* s-ar fi aflat în eroare apărîndu-l pe ziaristul Cristian Tudor Popescu, și nu pe ministrul de Interne, care ține cu tot dinadinsul să-l vadă la închisoare. Dacă d-na Gabriela Adamășteanu a ținut să ne comunice că am

fi rămas în urmă cu moda, fiindcă în Apus pamfletul ar fi devenit desuet, d-l Gabriel Andreescu, în calitatea sa de apărător de profesie al drepturilor omului, remarcă faptul că ne-am fi comportat ca niște apărători amatori. Fiindcă cel în favoarea căruia ne-am pronunțat ar fi un antifeminist învechit. Pe care un apărător profesionist l-ar putea aborda abia după aceea, la vorbitor. Fără îndoială, nu m-am purtat ca o apărătoare de profesie care face ce trebuie întrucît este membră a unui comitet ori a unei comisii. Fiindcă pot să zic (nu fără mîndrie) că nu fac parte din absolut nimic și că nu răspund în fața nimanui decât pentru ceea ce aștern eu (de capul meu și nu după cine știe ce indicații prețioase), nu tocmai întîmplător, pe hîrtie. Țin totuși să precizez că pamfletul *desuet* al ziaristului *de succes* pe care ne-am permis să-l apărăm fără să cerem voie de la poliție nu ni s-a părut al unui antifeminist înrăit. Pentru că în el se vorbea (cu durere) despre cele trei amărîte de vînzătoare de pepeni strivite de oamenii d-lui Dejeu pe șosea și despre fetița rînită a uneia dintre acestea, lasată printre cadavre, în graba *echipajului morții* de a șterge urmele și de a se spala de sînge. Dar poate că aceste amărîte care vindeau pepeni nu pot fi socotite chiar niște femei, de vreme ce e invocat antifeminismul autorului pentru a ni se atrage atenția că ne-am aflat în eroare.

Fac precizarea asta convinsă că e vorba de o neînțelegere. Gabriel Andreescu este, fără îndoială, un om cîștigător și cred că a ținut să ne certe pe noi avînd convingerea fermă că am greșit. Dar, trebuie să înțeleagă și el că apăra fiecare dintre noi pe cine crede el de cuviință. Nu-l putem susține cu toții pe pastorul Laszlo Tokes (și după ce am aflat că s-a făcut frate cu Dracul pentru a trece puntea, deși o față bisericăscă n-ar fi trebuit să-și permită așa ceva), necum pe Eva Maria Barki. Cu toate că n-am declarat-o noi *persona non grata*, ci însuși d-l Dejeu. Pe care tocmai am fost învinuiți că nu l-am înțeles, deși este un om atât de cinstit. Chiar dacă a greșit declarînd că uciderea celor trei amărîte care-și vindeau pepenii pe șosea și fuga de la locul faptei ar reprezenta o *culpa normală, obișnuită*. Dacă ar fi să-l apar totuși și eu pe unul dintre oamenii care îl preocupă în mod deosebit pe Gabriel (ca să dovedesc că nu mă opun cu desăvîrșire la tot ce susține el) m-aș opri mai curînd asupra bietului Adrian Severin. Care, după ce a rămas fără ministerul de Externe, risca să rămîna și fără partid, ca Gheorghe Funar. Dar poate că nu e bine să ne grăbim să-l compatimim. Pentru că n-ar fi deloc exclus să-l ia din nou sub aripa sa ocrotitoare Emil. Eventual și d-l Ion Diaconescu. Care dacă va reuși să incurce totul și nu va avea ce mai face ar putea răspunde ca de obicei: *Ia mai lăsați-mă, oameni buni, în pace!*

Numai că, din păcate, nu Severin este problema dumnealui, ci Petre Roman, întrucît ne-a anunțat că, dacă nu se face reforma, la primăvară va ieși din nou de la guvernare. Să-l prindă și alegerile din mileniul III tot în opoziție. Or, dacă vrea omul să plece n-ai ce-i face. Trebuie să admiti că mai există și ființe pe care instinctul le face să părăsească corabia atunci cînd este în pericol de scufundare. Dar, să nu ne punem în calea lor fără rost, ci să le urăm: *la mai mare!*

Actualitatea

Colocviile George Coșbuc la Bistrița

ÎN LUNILE octombrie și noiembrie e aproape imposibil să mai găsești un scriitor la el acasă. Toți sint plecați, ba la Oradea, ba la Cluj, ba la Sighișoara, la diferite festivaluri și colocvii literare. Între 29 și 31 octombrie a venit rîndul orașului Bistrița, care a găzduit *Colocviile George Coșbuc*, o manifestare culturală de ținută, organizată cu multă seriozitate și competență de Inspectoratul Culturii județului Bistrița-Năsăud, consilierul șef, Gavril Țarmure, dovedindu-se un extrem de zelos și eficient organizator care a și moderat unele discuții cu certă vocație. Trebuie să mai numim aici Biblioteca județeană și, bineînțeles, pe reprezentanta ei, Olimpia Pop, care a contribuit substanțial la reușita acestei acțiuni. Nu putem să nu menționăm și Centrul Creației Populare și sprijinul Ministerului Culturii, Prefecturii, Primăriei și Consiliului județean. În centrul discuțiilor, desfășurate de-a lungul celor trei zile, figura centrală a fost George Coșbuc, poet mare cîndva, acum aproape uitat, care a stîrnit vii dezbateri despre ce înseamnă valoare în poezie, despre idilic și real, despre actualitate și posteritate, despre datare și perenitate. S-a mai vorbit și despre o posibilă definiție a poeziei și despre travaliul la masa de scris, despre necesitatea unei lecturi organizate sau nu, mai ales în cazul poezilor începători. În ședința de închidere au citit tinerii

poeti - elevi din Bistrița și Săngiorz. La *Colocviile George Coșbuc* au luat parte, printre alții, scriitorii: Angela Marinescu, Constantin Abaluța, Nora Iuga, Andrei Bodiu, Adriana Barna, Maria Ivănescu, Valentin Tașcu, Mircea Petean, Mihai Dragolea, Vlad Ciobanu, Paul Viniciu, Olimpiu Mușfelean, Mircea Măluș și alții. Gazdele și-au răsfățat oaspeții cu spectacole de foarte bună calitate: recitalul actriței Ada Milea de la Teatrul Tg. Mureș, de o rară originalitate, spectacolul folcloric - Teatrul nescris din Sanț, Expoziția de icoane pe lemn din sec. 17-18 din protopopatele Bistriței, vizionarea unei casete video cu spectacolul *Obirșii* al cărui realizator și interpret, Grigore Leșe, este un adevărat virtuoz al genului. În ultima seară, scriitorii au putut vizita o frumoasă expoziție de pictură, semnată Teodor Rotaru, în cadrul careia a avut loc și un recital de muzică preclasică susținut de *Collegium musicum academicum*, formație camerală de prestigiu. Dincolo de toate aceste minunate atenții, cu care ne-au răsfățat gazdele noastre, ne rămîne în amintire mai ales Bistrița, un oraș vechi, clădit cu multe secole în urmă de populația germană așezată pe meleagurile noastre, un oraș cu case mici în culori pastelate, cu porți mari și cu frontoane cumiți, cu străzi curate, cu parcuri și statui, unde aerul e blînd și binevoitor ca și oamenii lui. (N.I.)

Cită latină știau corifeii Școlii Ardelene

BINEVENITA reeditare a lucrării monumentale a lui Francisc Pali, *Inochentie Micu-Klein, Exilul la Roma. 1745-1768* (Fundatia Culturală Română, Editura "Viața creștină", Cluj-Napoca, 1997) întreprinsă de Ladislau Gyémánt (prefață de Pompiliu Teodor) a adus în atenția culturii noastre actuale problemele istoriei sociale, politice și cultural-religioase ale Românilor din Transilvania - și, mai ales, ale originilor Bisericii greco-catolice unite cu Roma. Să nu uităm că prelații ei au dat naștere și au ilustrat ceea ce s-a numit, ulterior, Școala Ardeleană.

De multă vreme sintem obișnuiți să afirmăm că "patria" latinismului (a occidentalizării neo-latine) în cultura noastră, se află în Transilvania. Tot astfel am considerat că primii reprezentanți "latiniști" au fost intelectualii-preoți ai Școlii Ardelene, în frunte cu inițiatorul acestei importante și fecunde deschideri cultural-religioase către Roma, episcopul Inochentie Micu-Klein. Se manifesta această conversiune religioasă pro-catolică și dorința unor clase sociale românești - mai ales din mica burghezie a satelor Făgărașului - de a avea acces la cultura europeană, ceea ce *ipso facto*, însemna o anumită distanțare (ca să nu spunem *respingere*) față de mentalitatea și comportamentele greco-slavone orientale din Valahia și Moldova. Celebrele *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* ale lui Samuel Klein de Szad și ale lui Georgius Gabrielis Sinkai din Vindobona arhivului 1780 erau - prin atitudine și prin limba latină pe care o utilizau - o adevărată nouă profesiune de credință pro-occidentală care aducea în Europa (mai ales în Europa Centrală) o nouă variantă a latinității: cea *daco-romană* (atunci a fost creat acest termen!). În același timp, deveniți *Daco-romani*, Valahii din Transilvania își puteau susține drepturile istorice și sociale pe pământul pe care trăiau. Ceea ce însemna, bineînțeles, recunoașterea lor națională, în Europa latino-romană.

Dar ce cultură latină aveau bravii noștri ardeleni? Răspunsul la această întrebare este complex. Samuel Micu-Klein, Gheorghe Șincai și Petru Maior, precum și alți prelați ai "Uniației" își însușiseră, de-a lungul citorva ani buni de studii sau de "stagii", limba latină în colegii eclesiastice, sub tutela iezuiților sau a piariștilor. Studiile lor încep la Blaj sau la Cluj, se continuă la Viena, la Colegiul Pazmany și se desăvîrșesc la Roma, în Colegiul *De Propaganda Fide*. G. Șincai pare a fi fost cel mai "umblat": studiind la Roma, el se găsește sub îndrumarea cardinalului Stefano Borgia, care îl introduce în bibliotecile Vaticanului. Dar, în general, chiar cei care nu au efectuat întregul traseu de studii, prin contactele lor eclesiastice, în colegii și minăstiri, își însușesc alfabetul latin, vorbesc și citesc în latină și în italiană și iau cunoștință solidă de istoria Romei și a Romanilor, în care doresc să se încadreze, cultural și religios, ca *Daco-Romani*. În același timp, în Transilvania, mitropolitul uniat Atanasie Anghel avertiza, încă prin 1701, că nu mai acceptă în școlile confesionale profesori români ca să nu cunoască limba latină.

În aceste condiții, fascinați de latinitate, Samuel Micu și, împreună cu el, mai târziu, Gheorghe Șincai au declanșat o primă reformă radicală: limba română, scrisă cu litere latine! Nu era întâia oară când româna - pe atunci folosind slovele chirilice - se mula în tiparele grafiei latine. Chiar în Transilvania, Reforma calvinistă încercase a introduce literele latine (cu ortografie maghiară) într-o culgere de psalmi (1570-1573), intitulată

Carte de cîntece. Iar Luca Stroici, în 1593, încerca a transpune în ortografia italo-polonă un *Tatăl nostru* scris cu litere latine. Regretatul Giuseppe Piccillo, fost profesor la Catania, a alcătuit o antologie: *Testi romeni in alfabeto latino - secoli XVI-XVIII*, Catania, 1991. Dar grafia latină propusă de Samuel Micu, G. Șincai în *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae* (1780) și precizată de Petru Maior, în *Orthographia romana sive latino-valachica una cum clavi* (1819) preconizau o scriere cu litere latine după modele italienești (*ce, ci, che, chi* etc.). Latinitatea era, pentru ardelenii "daco-romani", o variantă italiană! (Singurul, pare-se, mai "reticent" în prețuirea modelelor italiene a fost Șt. Crișan-Körösi, *Orthographia latino-valachica*, Cluj, 1805.)

Învățații preoți ai "Uniației" ardeleni sînt, după cum știm, autorii unor opere scrise în limba latină: *Samuelis Klein de Szad și Georgius Gabrielis Sinkai* - după cum semnau ei în latinește - au tipărit la Buda și la Viena o serie de lucrări teologice. Este vorba de *Dissertatio canonica de matrimonio juxta disciplinam graecae orientalis ecclesiae* (1781) și de *Dissertatio de jejuniis graecae orientalis ecclesiae* (1782*). Dar intelectualii greco-catolici din Ardeal scriau și opere istorice în limba latină! Samuel Micu-Klein are o *Brevis notitia historiae Valachorum ab origine gentis usque saeculo XVIII* - cu un text latin "redat și în românește" (O. Densusianu) și tipărit în *Calendarul de Buda*, 1806-1807, probabil un capitol din *Istoria, lucrurile și întimplările Românilor*, cunoscuta sa lucrare istorică. Acest din urmă text are, și el, o versiune latină, din care August Treboniu Laurian a descoperit "un manuscript latin", fragmentar, în biblioteca seminarului din Blaj (*Școala Ardeleană*, I, ed. Fugariu, p. 142), sub titlul *Historia Daco-Romanorum sive Valachorum*, în patru volume. O. Densusianu, *Literatura română modernă*, ed. 1943, p. 36, notează faptul că Micu obișnuia "să scrie lucrările sale de istorie în latinește și în românește".

TOT ASTFEL G. Șincai care scrisese *Hronica Românilor și a mai multor neamuri* (începînd a o publica în același *Calendar de Buda*, în 1808, 1809), încearcă să obțină aprobarea cenzurii maghiare pentru o traducere în latină: "să o întorc pe latinie, de unde și nume și folos mai mare voi avea" (O. Densusianu, *Literatura română modernă*, ed. cit., p. 43). Se pare că începuse să o traducă în latinește: manuscrisele păstrează fragmente din text. Așadar, dintre operele istorice ale învățaților Școlii Ardelene ni s-au păstrat redactări complete, în românește și, alături de ele, texte paralele, fragmente, în limba latină. În istoria filologiei românești, aceste texte latinești parțiale sînt considerate "manuscripte" și încercări ale autorilor înșiși de a-și traduce operele în limba latină. După cite știm, nimeni nu a analizat identitatea grafiei celor două versiuni (română și fragmentele în limba latină), dar mai ales nici un filolog latinist (deși dl. Florea Fugariu este unul, competent) nu a analizat structurile sintaxei folosite de Samuel Micu-Klein, de G. Șincai sau de Petru Maior.

Cunoșteau ei atât de bine limba latină și constorucția frazei latinești pentru ca să-și poată traduce, singuri, *manu propria*, operele *din rumânie pre latinie*? Iată întrebarea principală în această problemă. Se știe (din proprie experiență, știm cu toții) cât de greu este a (ne) traduce textele noastre în limbi străine, moderne, cunoscute (italiană, franceză, engleză, germană). Cu atât mai greu (ne-)ar fi a le transpune într-o limbă antică!

"Suspiciunile" pot merge și mai departe. Din experiența bilingvismului (mai ales al celui cultural) se știe, astăzi, că se produc, adeseori, *transferuri* din limba 2 în limba 1 - care dau un oarecare "pitoresc" (un veritabil colaj!) limbajului celui care le folosește. Am prezentat în altă parte, fragmente din discursul mitropolitului Ioan Bobb, adversar declarat al celor trei învățați transilvăneni: el utiliza neologisme de proveniență latină în versiunea maghiară (*capituluș, alumni, commendălu(a), promovălu(a)* etc.) - deși nu scrisese opere în limba latină. Cunoaștem de altfel foarte bine limbajul lui Ion Slavici sau al lui Liviu Rebreanu, ambele impregnate de germanisme și de maghiarisme; mai aproape de zilele noastre, stilul lui G. Călinescu era înțesat de italianisme.**)

Nimic din toate aceste contacte interlingvistice la doctii prelați ardeleni!

Iată câteva fragmente din operele lor în limba română (care au avut, ulterior, parțiale traduceri latinești):

S. Micu: *...Și, de poți, au tu te nevoiește, au, de nu poți încăi, îndeamnă și ajută pre alții care pot, ca și mai pre lung și mai pre larg lucrurile și întimplările neamului românesc să le scrie și la tot neamul cunoscute să le facă, ca cei buni să se laude și să se urmeze, iară cei răi și nevrednici să se rușineze* (după O. Densusianu, *Literatura română modernă*, ed. cit., p. 35).

G. Șincai: *Pre neamul românesc mai mult l-au stricat întii neînțelegerea între dînșii și pizma din launtru carea și pre strămoșii noștri, Romanii cei vechi, singur i-au mîncat, apoi pizma și fala creștinilor din vecini și mai virtos a Leșilor decît neamurile cele păgîne, Tătarii și Turcii, căci de aceste lesne și prea ușor s-ar fi apărât Românii, mai ales de nu s-ar fi despărțit Moldovenii și Muntenii în două domnii, ci ar fi fost toți supt un capîtînd laolaltă - din Hronica I, p. 599 (după O. Densusianu, *Literatura română modernă*, p. 45).*

Să fie oare asemenea fraze, lungi, complicate sintactic, rezultatul unei construcții latinești intensive - sau italienești? În aceste fragmente nu apare nici un neologism latino-roman! Nici un cuvînt latin (sau italian) nu a "scăpat" scriitorului care-și traducea, singur (?), lucrările în limba latină! Frazele românești ale lui Samuel Micu sau ale lui G. Șincai amintesc mai degrabă de stilul lui Dimitrie Cantemir (din *Hronica Romano-Moldo-Vlahilor*, descoperit de Inochentie Micu-Klein, la Viena) decît de o inovatoare stilistică latină.

Nu sintem în măsură de a judeca structurile textelor corespunzătoare în limba latină, dar registrul stilistic al limbajului folosit, absența latinismelor și a neologismelor romanice ne îndeamnă a presupune că *latiniștii ardeleni erau, în comportamentul lor lingvistic obișnuit, foarte puțin... "latiniști"*. Tradiția latină a scrisurii oriental românesc de atunci, amprenta "stilului Dimitrie Cantemir" făceau din ei *buni scriitori români*, în acord cu literatura românească atunci contemporană, din Moldova și din Muntenia.

Ei erau "latiniști" numai atunci cînd își traduceau - direct sau indirect - operele în limba latină? Colaborarea cu experți eclesiastici în litere latine ni se pare o ipoteză plauzibilă...

O exemplificare și mai evidentă este această scrisoare a lui Inochentie Micu-Klein, din exilul lui - prelungit *usque ad finem* - la Roma. Această scrisoare din aprilie 1764 (pe care Francisc Pall, *op. cit.* p. 204-205 o publică în întregime, considerînd a fi scrisă "într-o frumoasă limbă românească", dar... în alfabet cirilic!) este adresată adeptilor din țară,

"fraților" episcopului. Iată câteva fragmente:

a) *Pentru smereniia mea bine știți, frățile voastre, că eu, cînd am primit această sarcină grea a vlădiciei, nu o am primit ca să părăsesc apoi turma cea încrezută grijii mele, ci ca să o pasc, să o păzesc și să o îndreptez, în ce chip am și făcut, cît am putut, precum știți...*

b) *Deci avînd Dumneavoastră nădejde că întoarcerea mea la ipiscopie are fi de folos și s-are așaza răzvătirea cu venirea mea... Însă a mă întoarce iarăși, nu stă în puterea mea, ci, după Dumnezeu, stă în voia înălțatei împărătese etc. etc.*

c) *Nu tîmîndareți (= tîrîgînați) vremea, ci lucrați pînă aveți lumină, ca să nu vă cuprînză întunerecul etc.*

ACESTA este textul unuia dintre "latiniștii" transilvăneni, după ce s-a găsit la Roma, în centrul și capitala latinității, ani îndelungați! Este drept, în scrisoare, apar și câteva neologisme: *cler, informație, protector, instanție, tituluș, gheneraleluș, recomandălu(a)*, precum și forma *Unie* pentru, probabil, *Unire, Uniație*. Să mai menționăm "slavonismele"? Iată-le: (binele de) *obște, pizmaș, vlădică, i proci, oci așijderea, nădejde* etc. Bineînțeles, și Inochentie Micu-Klein scria, în latinește, epistole adresate autorităților papale și imperiale (care îl țineau prizonier) - dar erau, acestea, elaborate de el însuși? Sau i se traduceau de către alții? În orice caz, stilul popular bizantino-slavon își are uzul său tradițional în scrisoarea de față.

Aceste confruntări ne permit a pune sub sennul indoielii latinismul *real*, de fapt, al învățaților prelați ai Școlii Ardelene. Cît era această cultură latină de adinc înrădăcinată în formația intelectuală a acestor valoroși și entuziaști scriitori care frecventaseră școli înalte catolice, la Viena, la Roma?

Înclinăm a crede că aderențele indestructibile cu Transilvania natală îi determina a fi *autohtoni*, în scrisul lor românesc. În schimb, scrierile latinești, în traduceri, directe sau indirecte, constituiau o *doua* modalitate de expresie.

Dubla ipostază a limbajului lor literar - pe de o parte, popular retoric, tradițional, pe de altă parte, redactat într-o limbă latină aparent corectă - reprezintă în fond realitatea complexă, *bivalentă*, a înșeși religiei pe care o reprezentau: a fi alături de "neamul" românesc - un fel de "populism" transilvan - dar a fi, de fapt, de partea religiei Romei ("papistașe").

"Școala latinistă", precum o numea O. Densusianu, apare, astfel, mai puțin "latinistă" - mai aproape de limba română, decît am fi crezut. Ea prezintă încă umbre și incertitudini ce ar merita clarificate. Spre folosul istoriei culturii românești.

Alexandru Niculescu

P.S.: În bibliografia acestor considerații critice sînt incluse, afară de O. Densusianu, *Literatura română modernă*, ed. 1943, lucrarea deosebit de valoroasă a lui Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978, precum și excelenta antologie a lui Florea Fugariu, *Școala Ardeleană* (ed. I, vol. I-III, 1970).

* Pe care noi le bănuim a fi fost traduse - sau reproduse - după canonice texte latine anterioare.

** Este adevărat că, printr-un strict act de voință, un scriitor își poate conserva "puritatea" limbii. Mircea Eliade, foarte bun cunoscător al francezei și al englezei, trăind vreme îndelungată în Franța și în Statele Unite ale Americii, își scria literatura într-o limbă română ireproșabilă. Să nu uităm însă că el *dorea* să fie *scriitor român*.

Pe peron, în așteptare

Pe peron, în așteptare

PE NEGO îl admirasem la București de la distanță, aveam dubii dacă, nimerind în aceeași societate, stind la taclale, i-aș putea stîrni curiozitatea, deși era amabil și îngăduitor, deloc arogant, nepreocupat să-și afirme în conversații banale, oarecari superioritate. Un zid părea să ne despartă, prea diferite se dovedeau preferințele determinate de vîrste, albiile de formare, gusturile, obsesiile în materie de creație. Cum un șir de evenimente - brutalitatea istoriei - ne-a aruncat departe de matcă (pe noi, un soi ciudat de naufragiați pe epavele exilului literar), s-au creat, poate tocmai astfel, premisele prieteniei noastre ieșite din comun. Înclinam să-l ocolesc pe malurile Dimboviței, nu premeditat și nici metodic, mai degrabă dintr-un instinct de conservare, ca să-mi menajez complexele. Mă desfatam însă alegînd postura unui cititor, cucerit de modulațiile stilului său critic. Curgerea frazei era ceremonioasă, cu o solemnitate a oficerii de neîmîtat, cuvintele se aliniau în simetrii plastice și expresive, cerute nu numai de asocieri, adesea șocante, de impresii, dar și de un ritm al expunerii, de rotunjirea unei litanii. Calofilia era emanația estetismului său intrinsec. Căci în ipostaza de interpret al valorilor, el se degaja din monotonia ocupațiilor curente, îmbrăca vesminte de gală, se imagina înălțat deasupra vulgului. În acea perioadă de peregrinări bucureștene era adeptul unei retorici de o distincție aristocratică, expresii minjite de te-restru erau oprite la poarta scrisului și respinse aprioric, trimiterile și tangențele la alți autori și curente, abundente în texte, presupuneau o inițiere în prealabil, un cod acceptat de cunoscători, o filtrare bazată pe teste ale erudiției și livrescului. De la primele zvicniri de independență la Cercul Literar de la Sibiu, Negoșescu dicta reguli de elaborare și recepție a operelor în numele unei elite fidele rafinementului. Mult mai tîrziu, odată cu traversarea în diaspora spre radicalismul unei atitudini care ceda prioritatea eficienței sociale, democratice, formulările vor deveni mai concret palpabile, încărcate de experiența directă, fără a mai opri erupția reavănă de extracție populară.

Ceea ce l-a situat pe Ion Negoșescu foarte repede în galeria criticilor de seamă români era tocmai preponderența pe care o conferea criteriului estetic, ducînd mai departe, în ierarhizarea demersurilor în creație și în sondarea semnificațiilor, calea regală a analizei de la Eugen Lovinescu la G. Calinescu. Acestui criteriu îi era credincios, fiind pregătit excepțional să-l aplice. El descifrase în profunzime resorturi de evoluție ale literaturii române, îi cântărise miezul de organicitate, îi descoperise valențe uimitoare de propensiune spre o originalitate a modernității, la confluența dintre Orient și Occident, amîndouă reacomodate la o contemporaneitate vie, nerigidă, extrem de mobilă, eliberată de zgura multor prejudecăți. Raportarea la estetic se păstra drept un etalon infailibil, el se convinsese de randamentul instrumentului său de măsurătoare, îl asimilase, îl absorbise ca un mod structural de a fi în orice împrejurare. Era o contaminare a tuturor gesturilor, de la cele imediate de descurcare în treburile diurne - perimetru unde nu excela - pînă la cele care implicau adeziunea sau respingerea conștiinței, hotărîtoare pentru persistența fizică și existențială - zonă unde estetismul său era impregnat de gravitate și înceta plăcerea pur combinatorie. Întreaga gamă de reacții se subordona unui tipar al formei. Spre a dezlega sistemul interdependențelor în constituția spirituală a criticului decisive rămăneau numele unui concept al frumosului, care nu se incovoia în fața altor rigori.

Dubla natură

CA ȘI PE ALȚII, m-a buimăcit la lectură esul de anvergură închinat poetului național. Foarte june încă și nemaipomenit de sigur pe revelațiile sale, Negoșescu

îndrăznise să concureze în exegeza majoră eminesciană cu predecesori iluștri, surclasîndu-i pe diverse porțiuni. Era contestată neșovăitor și fără reverențe de politețe o optică tradițională, sădită și difuzată în școli și universități, clișee sacre ale venerației, anevoie de clintit din loc. Subit era propusă o nouă întietate, se profila un alt Eminescu, dezmeticit parcă dintr-o letargie. Prin reflecțiile care au produs senzație asupra bifurcării ariei de iradiere și asupra primatului profilului plutonic, cel întors spre origini, metaforă infernală, criticul nu se referea la o prozaică trezire a bardului. Stăpînit de o viziune, năzuind să recupereze un echilibru, el căuta o siluetă lirică încă nedesprinsă complet din reverie, somnambula, dibuind în ceața începuturilor. Scuturarea din amortire era impusă de forțe dincolo de voință, marcată de halucinații nocturne, de bijbiiri în tenebre ispititoare și primejdioase, de năzuințe obscure. Cit curaj, remarcă Negoșescu, i-a fost necesar unui pionier în ținuturi neumblate, conștient de bizzeria stărilor pe care le trăia și prevenit că nu era recomandabil să le divulge pînă la rădăcini, că nu putea să arate deschis fața lăsată în umbră ("Probabil că pîci el n-a cutezat s-o destăinuie pe cealaltă".) Nu gasea pe nimeni, în pofida cercului de apropiați, versați în treburi literare, căruia să-i împărtășească dilemele de acest calibru neobișnuit, născute din tatonări prea avansate pentru epocă, în contrast cu mentalități conservatoare, refractare la inedit și la incert. N-avea cu cine verifica valabilitatea unor investigații prin care verifică superstiții și precepte de viață, de alții sanctificate, pe care el le cataloga ca înguste și desuete. Nici Maiorescu, care l-a îmbărbătat în chip esențial, binecuvîntînd pașii înainte ce nu zdruceau însă canonul de limpezime veche, intuind splendoarea împlinirii pe acest făgaș, nici el nu-l putea urma dincolo de prag, în aventura scăpată din armonia știută, al cărei sfîrșit nu era previzibil. Cititorul Junimii nu era dispus și nici înarmat să înțeleagă perforările riscante într-un necunoscut ce nu se anunța confortabil.

După ce s-a scurs o acoladă de timp, s-a înscris la cuvînt un critic care a interceptat și mesajul îngropat și s-a simțit apt să comunice pe aceeași lungime de undă cu călătorul atras de desigurii virgine, cel ce suferise din pricina limitei de comprehensiune a contemporanilor săi. Acel enigmatic Eminescu nu putuse rezista, din prisma comentatorului său, tentației de a părăsi țărnișele liniștite, dar se temuse să dea în vileag tot ce a văzut și a experimentat, ne dorînd să rănească sensibilități mai retractile. În îndrăzneala ieșirii în larg, criticul mai întrezărește însă o sfidare. Apărînd dreptul poetului de a scruta toate privilegiile, indiferent de consecințe, el se justifică indirect și pe sine, pe individul Ion Negoșescu, protejează în chip subînțeleș inadecvarea sa la constrîngerile ambiantei, defrișează un drum unor obsesii dificil de avuat. Asupra acestui aspect al coincidenței s-a insistat foarte puțin. Sub faldușurile unei interpretări subtile, aparent de o calmă neutralitate, dospește o neliniște a identificării, o solidarizare de ursită. Despîcind apele rece și exact, autorul esului fundamental pledează și pentru o cauză proprie. Nu cu ochii detașați ai unui cercetător impasibil, de laborator, e studiată migala ardentă a poetului în detectarea simbolului germinal și în refacerea nostalgiei paradisiace. Lansat în expediție alături de explorator, exegetul distinge fascinat trăsăturile adolescentului nefixat, androgen, de o frumusețe eterică, mistuit de voluptăți tulburi, amețit de plînsul cosmosului încă nedeslipit din haos, flancat de ingeri de pază și ei de un gen deocamdată nedefinitivat, bîntuit de o fervoare a tinjirii, al cărei obiect nu se contura neechivoc ca o prezență strict feminină.

Abia spre sfîrșit, lovit de boală, în fața iminenței decesului, Negoșescu va lua hotărîrea de a curma un joc de-a v-ați ascunselea pe planul propriei biografii. El va spune cu voce tare ceea ce nu putuse recunoaște pînă atunci nici în șoaptă, că e chinuit de amintirea unei rătăcirii politice din tinerețe și, mai ales, că fusese handicapat, din start, de o fatalitate bio-

logică, de condiția homosexualității, taină care l-a răvășit, l-a forțat să ducă o existență ambiguă, l-a împiedicat să preia toate răspunderile. Moartea a retezat abrupt și o dramatică spovedanie, care inaugura un filon aparte în literatura română de azi. *Straja dragonilor* o uvertură care, din nenorocire, nu va mai avea continuare, în afară poate de *Jurnalul* hărăzit să fie tipărit după un sfert de veac. Povestind martiriul poetului național, Negoșescu prefigurase voalat, ștergînd urmele, prin refracție, textul depoziției pro domo într-un proces al viitorului. Eseul echivala cu o patetică fraternizare. Poate că și alte opinii socotite excentrice, de neaprobat, cu care criticul iritase pe atunci pe colegi și publicul cititor, decurgeau din imperativul de a ocroti o implicare personală. Mărturisesc că nu-l putusem aplauda cînd azvirlise peste bord restul liricii eminesciene (Scrisorile, erotica) sau cînd întorsese cu capul în jos palmaresul prozei lui Rebreanu, reprobînd disprețuitor *Răscoala* și *Ion*.

În carne și oase

CINE s-ar rezuma să-i conspecteze doar textele, fără să-l cunoască direct, ar fi îndemnat poate să tragă concluzii eronate. Scos din anturajul cărților, personajul era altfel decît se scontă. Între amici, Nego se exterioriza vesel, accesibil, primitor, de o delicatețe notorie, nu jignea pe nimeni, nu savura ascendența sa intelectuală. Mindria lui se măsura în alte confruntări și n-avea nevoie de o neîntrepută confirmare. O rezervă, ce nu se estompa niciodată complet și prin care fortifica un teren al său, confidențial, nu-l împingea spre ipocrizie sau indiscreție, reacții care îi erau străine. Tot astfel îi displăcea agresivitatea verbală, exceptînd momentele, nu dese, cînd, din cauza alcoolului, își pierdea controlul. Atît de largă era toleranța sa față de slăbiciunile celorlalți încît s-ar putea zice că închidea ochii la multe derogări de la limbajul decent și deferent al unor companioni ocazionali. Departe de a fi cărturarul morocănos, cu capul în nori, nepăsător la viltoarea banalului, Nego se amesteca între oameni, interesat de cele mai mărunte peripecii. Mi s-a spus că în tinerețe, la Sibiu și Cluj, cochetase cu o anumită modă a snobismului, se comportase ca un dandy, ceea ce nu se mula prea firesc pe ardelenismul funciar. Era atent la costume, predomina o eleganță studiată, chiar dacă nu achiziționase o garderobă variată, peste medie. Ulterior, cînd sărăcia îl va obliga să reducă la maximum cheltuielile, nu va putea consimți să renunțe la cărți (în exil, schimbînd salașurile, căra după el o bibliotecă mereu restaurată, volume cumpărate sau căpătate de la diferite fundații și de la donatori mai înstăriți ca el). Se dispensa mai curînd de banii pentru mîncare și haine, restricții care îl incomodau vizibil. I-ar fi fost agreabil să se poată înfățișa permanent distins, risipitor, cu o mărinimie seniorială față de cei din jur și să guste din bunătățile unui trai îndestulat. Evident că la dînsul apetența pentru plăcerile simple nu periclita vreodată elanul primordial dedicat expansiunii minții.

Beneficia de un prestigiu de invidiat, care nu atîna de capriciile și fluctuațiile celor ce dețineau puterea. Acolo unde se iveau, în mijlocul profesioniștilor cuvîntului, cu aura sa de prinț nedezmoștenit de vremurile de bejenie, i se repartizau fără crîncire atribuții de arbitru al eleganței spirituale. Autoritatea lui se menținea în devălmășia vieții literare ca un punct ferm de reper. E utilă, socotesc, precizarea că desfașurarea producției scriitoricești în anii dictaturii îngloba straturi paralele, etajate. Undeva, deasupra, la vedere, guvernau exponenții doctrinei oficiale, avantajați de faptul că uzurpaseră pirghiile de decizie în ce privește publicarea, audiența la edituri, garantarea succesului de librărie. Dedesubt, semiclandestin, subzista o altă nomenclatură, de astă dată legitimă, dar prădată de drepturi, îngădită și reprimată în manifestările publice. Ea afișa spontan, însă, un blazon de competență, autentic, scutit de datoria de a fi atestat. N-ar strica dacă

s-ar examina odată, de către sociologi irasați de incolăcirile specifice unor prenesedimentate, fenomenul de suprapunere felul în care o ierarhie stabilită și arbi-abuzivă, fiind în contradicție cu o linie mală și cu bunul-simț, era totuși silită să seama și chiar să se plieze adesea, pe tă unui alt verdict, venit din obscuritate rezum doar la emisfera de plasmuire a zărilor. Cînd au priceput că nu e lesne să dărim mentori, pe experții veritabili, care propăganda învățătură ca a lor, emisarii stăpînirii schimbat tactica. În loc să-i decapiteze, ei străduiu să-i seducă. Asupra celor care a căderea să distribuie certificatele de talent concentra asaltul. Li se fluturau prin ochilor recompensele posibile (ranguri i de reprezentare, premii, enorme tiraje, f în presă, înlesniri considerabile material caz că nu se mai cramponează de barostila. Pînă să se clarifice detaliile (în ce porție s-a ajuns sau nu la o convertire), i dul ciștiga teren, își infiltra, datorită conf extinse, oamenii în posturi de comandă teratură și artă, acaparînd poziții cheie. Nego, ca omologat și ascultat șef din cul opoziției cugetului, îi pindea amenințarea fi o țintă pentru presiuni pretins binevoite diferite măguliri și răsplăți dubioase. El tuse însă un purgatoriu și conchisese că intemperii (arest, tortură, salbatică îngechere), norii se evaporă și se reinstaurează relativă destindere. Cu precădere atunci zodia dezghețului, se cuvenea să fie vigili suspecta blajinate a regimului. Știa că i face curte, că se va urmări domesticirea rătăcitorului. În plină euforie a complimerse va strecura abil și aluzia la șanta. De rclus, în fața căruia ar fi dezarmat deoarece tarile sale nu corespundeau cu statutele ctitivității socialiste și abaterile de la serie ușor de dovedit și de sancționat, cu para de lege drastice legate de pervertirea moirilor. La acest scenariu al demascărilor viete recursese puterea de cîteva ori și resurea măsurilor coercitive semnaliza faptul pe plan intern, s-a strîns șurubul și că a reiu în uz dispoziția de a-i intimidă pe recalci-

Preliminariile unei joncțiuni

NU MAI POT reconstitui cu precizie clipa primei noastre întîlniri, creiam fost prezentat la Georgeta Horod prietenă comună pe care o frecventa, dar mai sint sigur. Faptului că m-a inconjurat început cu o anumită simpatie nu-i descoplica explicație satisfăcătoare. Evident că nu pîntui de îndată ce gîndeam în sinea mea agora mă autocenzuram, eram timid, retaciturn, închis cu mii de lacăte. Dincol răsucirile unei firii introvertite, survenis biografia mea tragică perpetuare a unei nelusurii. Prelungeam un echivoc dezonoran eschivam să divulg la multă lume, cu bătpunmii în piept, că dezertasem de mult di fortăreață, unde presupun că eram mai de consemnat din inerție. Abia smuls din lescentă, martor al tăvălugului de sovietiz țării, vîrit într-un angrenaj care era destin asigure penetrarea ideologiei în cultură, z nusem pe hirtie, în bilbielile uceniciei detic, însărlări insipide, tributare unui dogma obtuz în înțelegerea artei. Destul de iute descifrat constemat ravagiile procesului dvelare a minților. M-am maturizat, "berima din tiparul deformărilor, fiind prădă în interior, unui rechizitoriu, cu autoremuşc. autoacuze pentru rătăcirii de neiertat, rechiriu care a dăinuit mult după epuizarea cor tului de conștiință. Din pricina prudent abuliei, a fobiilor de tot felul, m-am desî stingăci, neclar de tabara combatanților cazul să adaug în favoarea mea că un ins sanătos (să-l numesc al respectului față de lori?) mă ferise să fiu un executor al edic de interzicere sau de maltratare în critica rară, edicte ale căror victime trebuiau s

ptare

ceștri ai literelor. Totuși nu mă deconspiram blic, ezitam să dezvălui, spre informarea uror, divorțul lăuntric de o utopie care mă zam? e atit de năprasnic. Dacă semnele emancipare străpunseseră pojghița de eață și urcam consecvent pe un alt versant, -mi inchipuiam însă că Nego, confiscat de e asedii și metamorfoze, înregistrase surecția mea. Nu e potrivit acum să îndrept arul obiectivului asupra mersului de desfere ilustrat de mine, la care el, în acel segent de timp, n-a avut încă o contribuție. Voi upera peste decenii, în virtuțile diasporei aziile irosite, alegindu-l drept confident de ceptie și el va avea răbdarea și amabilitatea audieze lungi confesiuni.

Autentica simbioză în gânduri s-a cimen- prin urmare, în afara țării, când, regăsindu- ca niște sinistrități, constatând lucizi că lexele și deprinderile vechi au fost secționat-prin transplantare, am perceput dorința unei ompunerii de spațiu, fie el artificial, restrins, sit de comunicare cu exteriorul, care să reiteze însă senzația de acasă. Într-o altă cunurare de existență, în care voiam să ne inte- um (în special eu care lucram la o universi- e germană), ne străduiam cu toate acestea să uflăm viața și unei mici enclave românești cuget și mentalitate. Ca să retrezim pomiri nde, ele aveau trebuință și de o raportare un cer știut, contemplat odinioară, stimula- de inspirație. aici încercam să-l reinviem, ofitind de înlăturarea amenințărilor. Despre este aspecte am mai pomenit în evocarea hinatei criticului (*Vedere de pe pod*). Reiau im subiectul, aducând corecturi, anexind presii și amintiri, îmboldit și de impjurat- că o editură mi-a făcut o ofertă generoasă. lind am un maldăr de epistole de la Ne- itescu, ea mi-a solicitat alcătuirea unui vo- n de corespondență, care să umple în parte, te, goluri în conturarea unor escale bio- fice, ciclul peregrinării prin Germania, spre care sint inmagazinate mai puține anunte în țară. Întiile tratative de bun augur u soldat cu rezultate notabile. M-am adresat încredere directorului editurii, Doina Uriu, multumit de experiența pozitivă a tipă- i în anii din urmă, sub oblăduirea ei, a unei te de analize critice. Am avertizat-o însă că sint un specialist în îngrijirea de ediții și că, letrimental unui aparat critic meticulos, voi i mai degrabă de divagații de eseist incu- il. Neîntimpinind obiecții, m-am apucat de abă: privesc fotografiile, recitesc misive, șez cărămizile unor suveniruri.

Am avut șansa de a-l însoți pe Nego, ca un sin de destin, în ultimul său deceniu de exis- ță, cu toate că nu locuiam în același oraș (el Köln apoi la München, eu la Heidelberg). i respectat amindoi o făgăduială, de a men- e neabătut ritualul unei corespondențe, dez- rind cutume balcanice de lene și de târăga- e, precum și predilecția pentru improvi- ie și pentru efuziunea zgomotoasă de mont. Cu scopul de a conserva un perimetru uscul de atmosferă autohtonă, la distanță meleagurile natale, Nego cultiva amicitia i scrișori și cu alții: Monica Lovinescu, gil Ierunca, Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Ne- ianu, Matei Calinescu, Mariana Șora, Paul ma, Ileana Vrancea, I.D. Sirbu. Nu am răs- t aceste partituri epistolare, cite au apărut a acum. Nu consider că are o eficacitate cedeul de a le situa în paralel pentru a dis- ze deosebiri de accent sau de consistență. cum, scrisorile către mine ar fi dezavanta- : în privința bogăției de referințe politice cu" ale. Adresate mie, depeșele erau par- mai scurte, Nego lăsa deoparte armătura de umente și digresiunile. Nu uita însă să in- lăcă o notă de îmbărbătare tonică, un soi de cînt pentru îndepărtarea primejdiilor, ce ținea și o doză de ironie inofensivă. Un tiv al laconismului era probabil circum- nța că ne vedeam des și, cu aceste ocazii, nic nu stătea în calea taifasului, puteam arce pe toate fețele fiecărui eveniment sau ziu. Cu vremea se instituise un protocol e amici, aplicat consecvent. La un interval două săptămîni, rar o lună, Nego se deplasa

la Heidelberg pentru cîteva zile. În ce mă pri- veste, eram constrîns să fiu absolut sedentar, să-mi limitez pașii la o diagramă imaginară domiciliu - universitate fiindcă sufeream de o infirmitate (dureri vehemente și aproape per- manente la genunchi). Am auzit că un cores- pondent favorit al lui Nego, Virgil Nemoianu, care plănua și el să compună o culegere de mărturi din tolba lăsată moștenire de tovară- șul său de exil, a abandonat ideea. S-a ciocnit de o dificultate inopinată și anume că, în dez- văluiri intime în scris, interlocutorul său se exprima nestînjenit caustic, dar fără răutate, despre metehnele unor confrăți. Data fiind natura mai comprimată a epistolelor pe care le posed e mai puțin probabil să se ivească un declin similar. Îmi imaginez, deci, că voi avea mai mult noroc (îngăduind chiar la intervale, cu avizul editurii, o țîsnire mai puțin conformă manierelor convenționale, care ar putea leza doar superficial, pentru o secundă, un compa- triot și pățania n-ar căsca o gaură în cer).

Anul 1980 nu a însemnat doar startul în cursa de întocmire a răvașelor. Incidental, s-a mai intercalat un episod care are rezonanță sa în definirea psihologiei unei rezistențe literare (ca un paradox ecoul întimplării nu e reflectat în misivele noastre). La ce mă refer? În aceeași vară era prevăzut că voi aștepta, pe peronul gării din Heidelberg, un alt oaspete, tot un prieten din confreria scriitoricească, Dumitru Țepeneag. Pusesem la cale o revedere în trei în atmosfera de vacanță ("trei într-o barcă" - pe apa Neckarului). Spre mîhnirea mea, ceea ce preparasem cu o iscusință de conspirator (mă autolaudam în secret) a eșuat lamentabil și am rămas cu buzele umflate. Aflind cine este personajul misterios, care va descinde odată cu dinsul în urbe, Țepeneag a protestat, n-a cata- dicsit în ruptul capului să dea ochi cu el. Îmi scăpase amanuntul că era încă în vigoare o pe- deapsă contra criticului, un fel de boicot ge- neralizat, pe care intransigentul șef al mișcării onirice ținea să-l continue pînă în pinzele albe. De aceea, abia după ce a primit asigurări că somația îi va fi satisfăcută, el a debarcat la Heidelberg, o zi după plecarea celui alt insur- gent.

Nego - pedepsit? Crema intelectualității din diaspora refuză să-i întindă mina? Pare o glumă de prost gust. Cu toate acestea lucrurile alunecaseră pe această pantă, care azi nu e scu- tită de o diră de ridicol. Un extraordinar avînt de întreținere a coeziunii în împotrivirea la tirania lui Ceaușescu, în capul acțiunilor fiind atunci Paul Goma, Monica Lovinescu și Du- mitru Țepeneag, cu merite de neegalat, ducea pe alocuri, prin ricoșeu, și la astfel de represalii care loveau în falși vinovați.

Spre a lumina dedesubturile unei discor- danțe, cu invoirea cititorului mă întorc la cli- pele cînd mă plimbam nervos prin stația de cale ferată din orașul de pe Neckar, pîndind sosirea primului dintre invitați. Din tren va cobori un bărbat, care mai păstra vag urmele expansivității și gingășiei, ce îi inseninasera odată fizionomia. Mersul era mai girbovit, nesigur, crispările obrazului mai apăstate, o umbră posacă nu dispărea din privire, reminis- cențe ale durei odisei pătimite. Încetul cu încet- ul, aclimatizîndu-se după aceea cu politețea ocrotitoare a gazdelor germane, criticul va lepăda mult din frica și încordarea pătrunse în sînge (sursele de tensiune de nesuportat rămă- seseră în urmă în România). Nego se va între- ma, va recuceri farime din veselia contagioasă cu care contemplantase înainte trecerea zilelor. Interludiul de relaxare nu va dura mult. Cînd va comite gestul decisiv de separare (cererea de azil politic și colaborarea la Europa Liberă și la Radio Londra) teroarea îl va lua din nou în colimator. În șoaptă, îmi va comunica, la un nou popas, că a primit prin poșta de la un expeditor necunoscut un colet suspect, bănuia că înăuntru e depusă o bombă, n-a desfăcut ambalajul, nici n-a comunicat cuiva îndoielele sale, a băgat obiectul bucluș în pivniță alături de provizii depozitate acolo. Nu mai sint informat dacă s-a examinat pachetul după moartea criticului.

Cu un an în urmă (1979), Nego mai fusese

I. Negoșescu - S. Damian, la Heidelberg

la o reuniune cu studenții la Universitate, chemat împreună cu Dorin Tudoran. S-a încins atunci o dezbateră pasionantă, dar abia de astă dată puteam consacra răgazul unor colocvii în tihnă între noi. Am menționat în treacăt și pînă aici grelele suferințe bucușe- tene ale lui Ion Negoșescu, anii de închisoare, de interogatorii, cu trădarea unor prieteni, cu goana pe străzi în adulmecarea unui adăpost, ocolit ca un ciumat de foștii camarazi din redacții și cenacluri, unii odinioară amatori de chefuri și distracții în comun. Apoi reapărea refluxul, cu spațiile de acalmie, cînd se putea furișa la suprafață, făcînd tentativa de a plasa spre publicare unele din manuscrisele care zăceau în teancuri prin sertare. Presimțea, din experiența acumulată, că nu va profita excesiv de un armistițiu scurt și subred și că inerent se va angaja o coliziune cu autoritățile. Ea a avut loc în zilele agitate în preajma cutremurului, în primăvara anului 1977. Paul Goma difuzase apelul său și, alături de Ion Vianu, Nego a fost singurul dintre scriitorii care a răspuns și a intrat faș în luptă, riscînd ruptura ireparabilă. Anticipînd faptul că nu va mai putea asista pasiv la un spectacol al degradării, criticul a crezut că e pregătit să ridice un chepeng pen- tru descărcarea miniei. Amăgîndu-se cu nădejdea că va destrăma dintr-odată o pînză a otrăvirii, își inchipuia că va recupera printr-un gest public ipostaza de demnităte. A ratat pri- lejul, nu a putut înfrînge un blestem care era agățat de el. Cu fatală întârziere și-a dat seama că nu a apreciat clarvăzător decalajul imens al forțelor cuprinse în înclăstare. Nu a calculat bine potențialul de combativitate de care putea uza, nu era deloc dotat pentru încăierarea cu niște brute. De îndată ce s-a revărsat furia de sus, din porunca dictatorului, și Goma a fost arestat, s-a procedat în aceeași manieră cu Ne- goșescu, care, în ochii tinnicilor, era un ad- versar nevertebrat, un vinat ușor de manevrat. Cum Ceaușescu evita dilatarea scandalului politic, deținutul a fost trecut într-o altă cate- gorie de delincvenți, învinuit de homosexuali- tate și corupere de minori. Au fost nopți de groază, s-au perindat amenințări și suplicii, fibra fragilă a criticului a clacat. După cum au ticluit lucrurile perfidii torționari, el a acceptat supapa de salvare care i s-a sugerat: să retrac- teze unele puncte ale adeziunii la mișcarea Goma și să pedaleze într-o declarație pe inda- torirea patriotică. Cu acest preț de răscom- părare se stîngea ancheta, în piclă plana însă mai departe sabia lui Damocles, dosarul putea fi oricînd repus pe tapet, era suficientă o deri- zorie recidivă a inculpatului.

Scos din pușcărie cu ajutorul unor colegi imimoși (știu că Nicolae Breban a depus atunci eforturi să obțină o atenuare a pedepsei), Nego a urmat sfatul de a se căsători în grabă, pentru a contracara o intempestivă razie poliție- nească. Criticul s-a ostenit să facă rost de o bursă în Occident, care i-ar fi permis să iasă de sub supravegherea siciltoare. Planul i-a reușit, l-a sprijinit un protector eminent, Paul Miron, profesor universitar la Freiburg, care nu era la prima inițiativă filantropică în folosul oame- nilor de cultură năpăstuți. Stipendiat de o in- stituție catolică din Köln, Nego s-a instalat în- tr-o cămaruță austeră de student bătrîn, și-a confecționat un program riguros, cu ore de bi- bliotecă și audiere de prelegeri. Cine a citit declarația parțială de renegare din primăvara anului 1977 nu a putut omite evidența: Nego

era victima unei barbare constrîngerii, iscalînd rîndurile care au supărat pe conducătorii rezis- tenței, nu-și exercita libera voință, neavînd posibilitatea de alege. Strîns cu ușa, a simu- lat o supunere ca să poată supraviețui. Cîteva din cei care se găseau pe aceleași metereze au interpretat prea cazon lașitatea ostatecului și- au hotărît că el trebuie sancționat. Imitînd pilda suprarealiștilor lui Breton, care împărți- seră la vremea lor cu duimului excomunicări, au transmis consenmul ca nimeni să nu stea de vorbă cu Negoșescu. Nu se va scurge multă apă pe Neckar și Țepe se va îmblînzi, îl va lua din nou în brațe pe "trădător" și se va reface astfel o prietenie exemplară, de aci încolo fără fisuri. Voi solicita, eventual tot *României litera- re*, ospitalitate pentru a descrie cum m-am apropiat sufletește de șeful mișcării onirice, înainte ca el să repurteze o faimă de scriitor și dizident. Voi pomi de la scena revederii în gară, cînd a coborît din tren cu Mona și fetița, după retragerea paterulerului indezirabil. Îmi îndeplinesem atunci misiunea de abilitate diplomatică, de genul acelora care sint cerute în conciliabule la nivel internațional, cînd două delegații, convinse să ia parte la tratative sub un arbitraj neutru, nu se așezau totuși la aceeași masă.

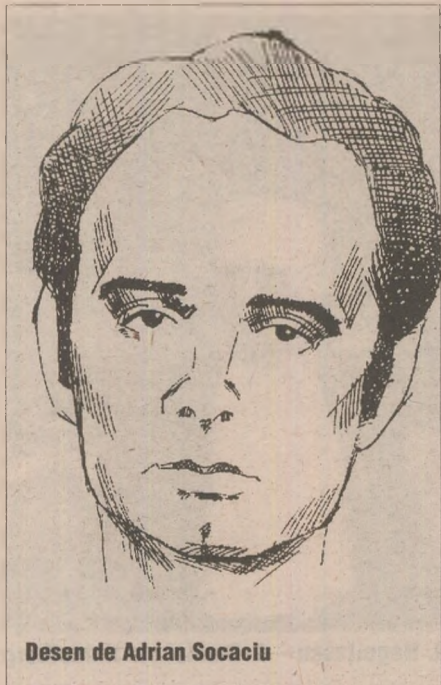
Transfer în operă

DESPRE CE discutam cu Nego în vara anului 1980, în afară de peripețiile legate de absența lui Țepeneag și de mobilurile care au determinat-o? Mi-e greu să scotocesc în memorie pentru a defalca precis stadiile dialogului, căci, cum am subliniat, timp de zece ani, pînă la dispariția din viață a criticului, întîlnirile au ajuns o componentă a definirii noastre spirituale. Un subiect apăsător a fost desigur, perspectiva întoarcerii în patrie. Mai păzit de providență, lector la universitate, cu un post stabil nepericlitat, pentru că nu depindea de forurile românești, eu mai eram forțat să semnez o condică de prezență în țară în escalele de concediu și să cersesc pur și sim- plu reînnoirea vizei (după 1981 n-am mai repetat voiajul, întîind, prin fuga de judecată, ciuda aparatului de represiune. Numai că bra- țul revoluției nu mă mai putea reține în voie în raza sa.). Nego a mai fost de cîteva ori la Bu- curești, în escapade fără amploare, scîrbit de ceea ce a văzut și înspăimîntat de puțința de a i se reteză călătoria înapoi. Mai tîrziu, din Köln, într-o convorbire telefonică într-o seară cu Doinaș, coechipierul de visuri și himere, încă din junețea sibiană, el a fost agasat de veștile căpătate, de bătaia de joc cu care era tratat, fiindcă șederea în străinătate nu i se mai aproba. Tremurînd de indignare la contactul cu aceeași realitate, care nu-l mai slăbea din chingi, nu s-a mai putut stăpîni. Și-a adus aminte că în vizitele din capitală a fost mereu hărțuit de agenții de urmărire, ce făceau exces de zel cu tentaculele lor respingătoare. Și-a tăiat singur craca de sub picioare, injurînd ca un birjar, din cabină, holbindu-se la întune- ricul din jur, chiar familia imperială. Fiind incredințat că rețeaua e sub observație zi și noapte, a înțeles că nu mai are sens să păsească pe pămîntul patriei.

S. Damian

(Continuare în pag. 18)

EMIL BRUMARU

Desen de Adrian Socaciu

Farmecul operei și farmecul autorului

EXISTĂ o contradicție între linia elegantă a versurilor lui Emil Brumar și felul de a fi al lui Emil Brumar însuși, mereu răvășit și burzului. Opera pare scrisă de un bărbat sigur pe el, proaspăt ras și îmbrăcat într-un halat de mătase, când, în realitate, ea aparține unui copil-bătrân, bosumflat și cu hainele întotdeauna mototolite, ca după o noapte de mers cu trenul.

Farmecul poeziei și se impune instantaneu și șocant, de la lectura primelor versuri; este ca și cum cineva ți-ar arunca în față cu parfum franțuzesc. Farmecul omului însă și se dezvăluie treptat, cu dificultate și numai dacă ai răbdare să te lași hărțuit afectiv, ceea ce înseamnă: să primești telefoane după miezul nopții, să recunoști că ești un suflet de gheață, insensibil la drama unui poet, să juri de o sută de ori că poemul incredințat ție pentru publicare chiar va apărea.

Dacă treci toate aceste probe de fachir al prieteniei, descoperi un om minunat, care știe să se joace și mai ales să inventeze jocuri. Emil Brumar îți dăruiește de ziua ta frunza de viță de vie folosită de Eva drept veșmânt. Emil Brumar caută prin praful străzilor sârme încălcite și încearcă să le descifreze, ca pe niște hieroglife. Emil Brumar îți dedică versuri licențioase scrise pe portativ, asemenea notelor muzicale.

Mulți editori, critici literari și actori (actrițe!) din București au teancuri de scrisori primite de-a lungul anilor de la poetul din Iași. Și nu este vorba de texte convenționale, ci de capodopere ale genului epistolar, de o imensă risipă de fantezie și umor. Mii de metafore grațioase, ironii scilpitoare și aluzii perfide au fost cheltuite de expeditor numai pentru a obține iluminarea de-o clipă a unor destinatari în general apatici, incapabili să se mobilizeze și să răspundă.

Apologia unui stil de viață demodat

ÎN VERSURILE SALE, Emil Brumar descrie, elogiază și glorifică un stil de viață abandonat și aproape complet uitat de contemporani. Este vorba de un „altădată” pentru a cărui reconstituire recurge la amintiri din copilărie, la vestigiile păstrate în orașele de provincie, la cărți și, bineînțeles, la imaginație.

Ambianța domestică și patriarhală evocată astfel nu are nici o legătură cu ceea ce se întâmplă în jurul poetului în perioada afirmării sale (deceniul opt), perioadă de citadinizare forțată și ostentativă, de încălcare cinică a dreptului fiecărei persoane la intimitate, de propagandă zgomotoasă și de simulare a unei activități trepidante. În locul blocurilor cu multe etaje sunt aduse în prim-plan bucătării de vară, camere sau sufragerii vechi, cu draperiile trase la ora amiezii. În locul multîmilor cuprinse de un dinamism de paradă apar indivizi solitari care se

joacă cu bile de cristal sau ajută furnicile să treacă pragul dintr-o cameră în alta. În locul frazelor grandilocvente se face auzit, în liniștea deplină a siestei, foșnetul frecării motanilor de damigene sau chiar câte un „pârț de inger”.

Această violență inactualitate a poeziei lui Emil Brumar reprezenta (printre altele) o sfidare la adresa autorităților comuniste. Din fericire, ideologii de serviciu din epocă nu au dat importanță gestului de refuz al poetului, considerându-l un capriciu, un răsfat, o preferință pentru „teme minore” care putea fi cel mult disprețuită, nu și incriminată. Poreclit „poetul bulionului”, Emil Brumar a putut trece de cenzură cu pierderi minime (deși el la vremea respectivă le socotea catastrofale).

A căzut comunismul, s-a prăbușit o întreagă retorică a „construirii societății socialiste multilateral dezvoltate”, dar versurile lui Emil Brumar tot ni se înfașează ca nonconformiste. Esența acestor versuri este o sensibilitate „retro”, implicit polemică în raport cu prezentul.

La sfârșitul secolului douăzeci, poetul trăiește într-o lume preindustrială. Circulă cu diligența sau cu dirijabilul, ascultă muzică la gramfon, bea apă din cișmea, mănâncă dulceață de trandafiri, se îmbracă în haine de borangic. În locuința lui se găsesc obiecte pe care nu le mai vedem decât în casele unor bătrâni: andrele, piulița, bile de fildeș, sticluta cu lavandă; brici și chiar un revolver de argint. Femeile din această ficțiune au zulfuri, bărbații poarta ciorapi violeti, în grădina din spatele casei se cultivă mărar, leuștean și micșunele.

Este o lume cazută în desuetudine pe care, în mod numai aparent paradoxal, poetul o evocă adeseori din perspectiva copilului. Neavând prejudicata ierarhizării tuturor lucrurilor în funcție de „importanța” lor, copilul înregistrează cu încântare chiar și ceea ce, din punctul de vedere al maturului, a devenit neimportant. Caietul cu pătrățele, bidoanele (vechi), cărămida (uitată în iarbă), trenurile de marfă, burlanul, magiunul, balamalele (cu scârțâitul lor), păianjenii, buburuzele sunt valuta universală a vârstei.

Poetul se pricepe ca puțini alții să se copilărească. El și-a păstrat copilăria - cum ar spune el însuși - în flacoane, ca pe o licoare prețioasă.

Bineînțeles că este o candoare jucată. Copilul din poezia lui Emil Brumar știe și se bucură că este copil:

„Nimeni și nimic nu mă poate opri să caut prin șanțuri bucăți de ziare./ Să iubesc către seară apa și pietrele mari de sub poduri; oh, istovit./ Să sărut o scară ce putrezește în brusturii de lângă ziduri

amare./ În timp ce furnicile trec, și să fiu fericit...” (Rugăciunea detectivului Arthur, II)

Totodată, se mai remarcă în gesticulația celui ce se copilărește o notă de știință a plăcerii specifică maturului:

„Iubeam păianjeni fără ca să-mi pese/ Și lângă ziduri mirosul de var;/ Pe tăvi dormeam alături de mari fese/ De piersice roz-albe ce transpar.” (Prezentare); „Și faci pași mici să simți pe preșuri late/ Gâdilitori la talpă, desfrânate.” (Glycera)

Bucătăria metafizică

DEȘI are o evidentă unitate stilistică, poezia lui Emil Brumar a evoluat de-a lungul anilor. În volumul de debut din

1970, *Versuri*, predomină poemele „realiste”, în care se descriu senzații:

„Subțire și isteric piperul mă înțeață./ Un miros gros de pâine mă mângâie pe mână./ Parfumuri moi și albe din maldare de lână.../ Și-n toate, unsuroasă, aroma grea de ceapă.” (Adormind)

Aceste poeme au fost scrise cu mulți ani înaintea debutului și îl definesc pe primul Emil Brumar. Există însă și un al doilea Emil Brumar, care, plictisit să mai stea cu atenția trează și să înregistreze ce se întâmplă în jur, se lasă în voia fanteziei. Asemenea dovezi de „îmbătrânire” se găsesc chiar și într-o carte publicată tot în 1970, *Detectivul Arthur* (cu mențiunea însă că ea cuprinde texte ulterioare celor din volumul de debut):

„Detectivul Arthur va sosi împreună cu umbrele serii, precaut./ Având în valiza-i ușoară motanul lui leneș pe care-o să-l lase puțin./ Înainte de-a-ncepe ancheta, să cânte-n fotoliu din flaut./ În vreme ce dânsu-și va umple, trist, pipa cu crini.” (Detectivul Arthur)

Primul Emil Brumar face dovada unei acuități extraordinare a simțurilor, văzând și infraroșiile, auzind și ultrasunetele. Cel de-al doilea alunecă într-un fel de autism, absorbit tot mai mult de festivitățile domestice din mintea lui. Primul este realist, al doilea - fantezist și livresc. Primul scrie poeme-unicat, cu străfulgerări de mare poezie, al doilea scrie un mod de a scrie, complăcându-se într-un manierism al literaturii de duminică.

Și într-un caz, și în celalalt este vorba de *ritualuri ale plăcerii*, de un rafinament fără egal. Însă adevărata explorare a lumii are loc la început, când poetul încă nu a oboșit și nu s-a blazat.

În mod surprinzător, tocmai în această etapă „realistă” reprezentările au un fior metafizic:

„O, vechi și dragi bucătării de vară,/

Simt iar în gură gust suav de-amiaza/ Și în tristetea care mă-nconjoară/ Din nou copilăria mea visează:/ Ienibahar, pipe, prăjit pe plită,/ Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte./ Curcani păstrați în zeama lor o noapte/ Spre o delicatete infinită./ Ciuperci cât canapeaua, în dantele./ Icre cu bob bălos ce ochiu-și cască,/ Aluaturi tapisate crescând grele/ Într-o dobitocie îngerească./.../ Și-n ceainice vădindu-și eminența/ Prin fast de irizări și toarte fine/ Ceaiuri scăzute până la esența/ Trandafir-a lucrului în sine!” (Elegie)

Spațiul bucătăriei este în poezia lui Emil Brumar un spațiu metafizic. Chimia alimentelor capătă o irizație misterioasă, devine o alchimie.

Dar chiar și atunci când nu ajunge la acest vizionarism, poetul tot se manifestă ca un mare poet, răscolind sufletul cititorilor cu evocarea seninătății și a lipsei de griji din copilărie. Valeriu Cristea a identificat în literatură două tipuri de spațiu: unul închis, al tihnei, al siguranței, al familiarității depline cu ambianța, și altul deschis, al noutăților și al primejdiilor. Luând în considerare această clasificare, Emil Brumar poate fi considerat un poet al spațiului închis. De fapt, nimeni nu a mai numit în literatura noastră cu o atât de intensă fericire delicia domesticității. El imaginează acel uter paradisiac pe care G. Bacovia, rătăcitorul nocturn pe străzi pustii și lugubre, nu l-a putut reconstitui niciodată. Este greu de crezut că, vreodată, cineva va reuși să descrie un spațiu mai intim decât cel descris de Emil Brumar. Poetul laudă într-o stare de beatitudine veranda, magazia, camera, incinta întunecoasă a dulapului de haine. Dar el merge și mai departe în această direcție, cuibărindu-se în unghere inaccesibile oamenilor „serioși”, cu o fantezie limitată:

„O, adormind în dosul unei case/ De melc suav, ce bine-i să nu scrii!” (Exclamație);

„Și-atât de mult doream în bulioane/ Să lenevesc, visând sub celofane.” (Elegie).

În sfârșit, o culme, greu de atins de altcineva, a intimității este reprezentată în următoarele versuri:

„Ce bine-i să trăiești în cărămida/ Care se sfarmă moale printre spini.” (Elegie)

Spațiul intim nu înseamnă nici pe departe, la Emil Brumar, claustrare, ascază. El are, dimpotrivă, un sens erotic, adeseori pervers. În așteptarea iubitei, așteptare declanșată automat de sentimentul că nu există martori și că ocazia ar trebui folosită pentru procurarea unor plăceri vinovate, poetul concepe tot felul de ritualuri ale unei acuplări himerice, ca aceea din *Echinoxul nebunilor* al lui A.E. Baconsky, unde partenera de dragoste are în loc de sex o stea de mare. Iată una dintre variantele acestui joc de-a împreunarea care valorifică la maximum avantajele oferite de un loc ascuns, adăpostit:

„O, dac-ai vrea să ne-ascundem de lume în vechiul dulap/ Plin cu jachete și rochii din marea sufragerie./ Când după-amiaza ne tulbură mințile-n cap/ Și prin unghere sunt nasturi pierduți ce se roagă acolo pe veci să rămâie...” (A doua elegie a detectivului Arthur).

Personaje și ceremonialuri

VORBIND de „etape”, aproximăm foarte mult situația, întrucât cele două moduri de-a scrie practicate de Emil Brumar interferează și se completează uneori chiar în cuprinsul aceluiași poem. Totuși, în linii mari, poetul a trecut de la o atitudine de atent și voluptuos observator al realității la una de inventator ludic al unei realități proprii. Acest al doilea Emil Brumar nu-și mai

Dinu Flămând, Leonid Dimov, Emil Brumar, în anii dictaturii...

Ruxandra CESEREAU

Poveștile Persefonei

Ghirlande de cimbru mi-am pus la coapse, la șolduri,
la glezne,
într-o amiază glorioasă împărățind.
Miroseam a bacantă, dar zeul prielnic mie dormea de
trei nopți.

Leneveam printre pisici planturoase
aduse cu bărcile de pescari călători,
când o gheară-am simțit în torace
ca și cum o pasăre mi-ar fi intrat între coaste.
Stăpînul ei, păsărarul, avea păr crengos și trup subțire
ca o luminare

în templele cu mirodenii strălucind în zare.
Fugi, Persefoni, de dragoste ca de ciună,
ia seama și ascultă sfatul meu.
Maica mea, Demetra, îmi împletea cozile ca o leoaică
supusă,

cozile mele de fată-femeie
ce ștreang îmi erau în țara lui Haidos.
Marea-mi cădea peste trup ca o limbă de zeu
fumegînd,

ținjeam după ceva ce nu avea nici miros
și nici să zăresc nu era cu puțință.
Sîinii mei luceau ca niște cupe cu vin de smochine,
smezi de afița soare nebun rostogolind portocale.
Torceam pisicește, mocneam femeiește,
zvicneam din cohilie cu mii de vinișoare șerpuiind.
Auzeam de departe un glas de păsărar:
hai, Pirefonia, în colivie,
hai, vino, dulce Kore de măslin.
La marginea drumului ardeau în chilii
sufletele morților în lumînări topite,
ca șofranul era carnea mea de femeie-implinită,
ca șofranul scormonit de salamandre.
Fiară-n langoare, suptă de lene,
cine ești tu, Pirefonie zăcătoare?
Bulbuci ca ambra îmi viscolea soarele-n piele,
poteci maronii și vâpăi și poleiuri de moarte fierbinte
în lenea cea de sărbătoare.

Jivinele de cretă ale arșitei se cățarau pe trupul meu ca
un vulcan înstelat

și-n jurul capului mă încingeau coronitele prăpastiei.
Înveșmîntată în mine însămi la nesfîrșit,
mă mîngîiam, m-adulmecam, mușcam
din fagurele aburit al cărnii rîzătoare.
Închinătoarele mă frecau cu uleiuri sălbatice,
mîinile lor ca moriștile foșneau harnice,
păru-l vopseau cu negrul pămîntului din gura morților.
Șuvoaiele de sînge dinăuntrul meu scrișneau din dinți,
afîț de vii erau încît și moartea o călcu în picioare,
aruncînd-o în lanțuri și făcînd-o de sine uitătoare.
Marea mirosea a hiacint,
prin nisip lujerul trupului meu cobora în străfunduri
printre meduze ca floarea soarelui și pești cu solzi de
păpădie,
pleoapele mele închise erau corăbieri prin pașiști cu aur
zvîrcolit.

O, Pirefonie roditoare, îmi striga păsărarul cu păr
crengos,
pe cînd fremătam ca o pisică pufoasă din Marea Egee,
stăpînă a mortii, dacă ești,
fă din lumină, desfătare, iar din mocneală, îmbătare,
ca să orbească moartea în pustia care doare.

Părul lung îmi zpînzură în aer ca niște crengi șerpești,
chipul mi-e plin de furie și glorie
iar măruntaiele mi-s înfocate,
dar eu am obosit și-aș vrea să dorm o vară-ntreagă pe
o insulă pustie.

Limba-mi sticlește,
păsări cu gheare mi-au fost sfătuitoare,
străjile nopții spun că am temple de calcar
unde ard opaite cu mirodenii.
Ca prins în năvod mi-e trupul de pumă din Korint.

Simțurile mi-au fost crestate cu pumnale de piatră,
căci între zeițele oarbe-ale sîngelui eram rechinul
țării.

Pun rămășag pe umbrele celor morți,
visele mele de vrăjitoare adie acum ca zefirul
iar nu ca furtunile vineții.
Cît aș vrea să învăț într-o dimineață limba luminii!
C-o luntre de văduvă neagră ies din mine
spre o văduvă albă care-s tot eu.
Cu vuiet mi-ascult inima umflată de ploii,
un fruct mișcător, hoinar prin copacii dorintelor.
Carnea năpastelor n-o voi mai scrijeli cu bețișoarele de
ghicîț.

Tristă erinie am fost și băutoare de laudanum prin
ținuturi nebune.
Dar de-acum ducă-se pe pustii molimele și gura mea
cîinoasă,

piară altarele cu umbrele morților învăpăiați
și iazmele ce mă slujesc,
sub semnul lunii secerătoare nu mai vreau să fiu,
în mine răbufnește o preoteasă a soarelui galben
pe care pentru înțîia dată îl vestesc.
Zăgazul ierbii ca miile de coarne ale unui țap
înlăcărăt

I-am rupt cu vîrtejul picioarelor.
Aho!

O, zei cu păianjeni pe piept,
cu bărbi de alge și dinți ca sîmburii de rodie,
eu sînt Persefoni, oarbă am fost, cu ochii de sticlă
aurie,

dar acum m-am făcut văzătoare ca o bufniță albă.
Prin lan pășesc simțind miroș de măslini
și bucuria mea are șira spinării ghemuită ca o pisică la
soare,

arbori aprinși de viață și buruieni cu buze uscate,
cît am țințit după voi ascultînd poveștile negrului
Haidos.

Iar valurile mării spărgîndu-se de timpan
ca niște tobe lichide șușoteau:
hai Persefoni în lumină, hai Fersefasa din tunel, hai
pustiită Pirefonia!

Atunci o cohilie goală mi-am pus pe sînul sîng.
Voiam să visez cîmpia unduitoare,
lanul cel blînd și soarele ca un cuțit galben de jertfă,
voiam să ating iarba, chiar pîrjolită de-ar fi fost,
și frunzele multor stirpe de arbori.
Rosteam zile-ntregi numele florilor:
margarete, clopoței, scînteiuțe, păpădii, roze și maci,
flori zbîrlite ori dulci la atins și miros.
Văzduhul era un templu ascuns,
năucă rătăceam cu gust de iască în gură.
Apoi deodată am simțit miros de lămîie nebună
și am ieșit în lumină umbroasă și fără de somn cum
eram.

Și-nfii am văzut lanul mișcat de zefiruri,
și-am auzit păsările foșnind peste zare,
tușișurile pitice aveau păr de Gorgonă,
apoi am strigat și-am făcut jurămînt către soare.
Furtunilor le-am tăiat capul pentru veșnicie
și marea-mi părea albă ca un miel moale.
Străjerii aveau buzele de nisip cînd m-au lăsat să trec.
Acum bucuria mea-i o fîntînă,
așa spun eu slavă vouă, apă și soare, aer și roade,
iarbă și pește, clopot și floare!

Cîntec nou

Bătut de whiskey și de vin
ori am mîlțat plin tîng descult
sta-n curaj și îngere multe
M-au năsfîțat ca pe un sfînt.

Felurid este odios
Pe lîngă pasul tău velin,
Mi-a spus din ce cel meu frumos,
Tu-accuma vrei să mergi pe jos
Jura plutești precum Hektos
Tras de o lebedă și-un chin
Un flutur și-atîrnă greu
în pragul cu un lebeșou
C-o primăvară vară-n stea,
De glezna fîi legat, mereu
Et vei purta, lene sau nău,
Et lăcîndu-se în profunz.

Folia ochilor răbîr
Să mi te ștere nicicînd.
E vîntă-n floarea ce-o respire
Parfum mar plin de pen-ntre
scîl un sold pentru iubiri
Făcut de cerura pe pîmînt?

Bătut de whiskey și de vin
Am stăbîțit ieri și-oi întregi
descult, și-n vînt ai vrea s-o dregi,
Tubito, -n vîntul lumii-ntregi
Am început, nou, să cînt

Emil Brumaru

ajunge sieși și se multiplică, își pune în scenă impulsurile cele mai secrete prin intermediul unor personaje. Ca și Mircea Ivănescu, Emil Brumaru a reușit să facă celebre (cu ajutorul unor poeme diafane și nu al unor romane masive!) o suită întregă de „eroi”: detectivul Arthur (preluat dintr-o carte pentru copii de altădată și recondiționat liric), Julien Ospitalierul, Reparata-cea-cu-trei-săni, Glycera și altele. Fiecare are trăsături distinctive. Detectivul Arthur este galant și declanșează la fiecare pas, spre grațioasa lui surprindere, întâmplări de vis (de o frumusețe barocă). Julien Ospitalierul pare parfumat cu melancolie și practică un devotament fără margini (un creștinism estetizat, à la Francis Jammes) față de orice ființă, oricât de umilă, și față de orice obiect, oricât de ieftin. Reparata este „frumoasa fără corp” sau, dimpotrivă, cu un corp al tuturor posibilităților, ivită parcă dintr-un corn al abundenței erotice (în poezia publicată are trei săni, în cea încă nepublicată pune la dispoziția adoratorilor și două sexe!). Glycera își afirmă o fire suav capricioasă și o cruzime delicată:

„Glycera are vergi cu care bate/
Nervoasă portocalele prea dulci/
Și-un păr cărlionțat de vechi păcate/
În care nu e bine să te-ncurci!” (Glycera)

Față de toate aceste marionete, poetul își ia o distanță ironică. El face poezie știind că face poezie și amuzându-se pe seama faptului că face poezie. O anumită conștiință a literarității textului există și în prima etapă, însă era mai discretă și se manifesta doar ca o irizație a fiecărui cuvânt folosit. Acum, orice urmă de gravitate existențială dispăre și literatura se transformă într-un joc de-a literatura:

„La capătul unui burlan/ Se pune cel mai dens bostan/
Și-n orele de după masă/ Se suie răvașit pe casa/
Și se suspină prin burlan/ Tot mai adînc, mai diafan,
Și-atunci bostanul, din solid/
Devine luminos lichid/ Evaporîndu-se prin tub/
Într-un incub și un sucub/ Ce te invită, triști, la dans/
Pe țiglele cu fin balans./ În timp ce iarăși sub burlan/ se solidific-un bostan.” (Mic tratat despre plăcerea de a bea bostani ca mierea).

Alex. Ștefănescu

CRONICA DRAMATICĂ

de Marina
Constantinescu

Capitala păpușilor

DE PE 24 și pînă pe 30 octombrie, Bucureștiul și-a mai adăugat o lume, cea a poveștilor și a păpușilor. Teatrul *Țandărică* a fost gazda unui eveniment cu totul remarcabil: *Festivalul Internațional al Teatrelor de Marionete*, ediția a IV-a, festival reluat după o absență de treizeci și trei de ani. Tema care a strîns la București tagma marionetiștilor și păpușarilor a fost *Noi tendințe*, tema aleasă de directorul festivalului din acest an, tînărul teatrolog Carmen Stanciu, un manager cu deja destulă experiență, cu forță organizatorică, chiar demnă de invidiat. Companii din Franța, Spania, Polonia, Belgia, Statele Unite ale Ame-

montare care ne-a incitat la multe discuții. Atît cît am văzut, atelierul a fost mai mult un expozeu teoretic, însoțit de imagini și de o confesiune de artist. Planul creației a fost dublat și determinat de cel autobiografic, evoluția artistică fiind marcată esențial prin câteva experiențe, evenimente personale. Imaginile au însoțit vorbele regizorului, făcînd posibilă o pășire în lumea lui atît de neliniștită. Laureat al Premiului Criticii la Edinburgh, realizator al unor producții majore pentru arta contemporană, în luptă continuă cu propriul eu și cu puterea de a se adapta societății, Philippe Genty se vede cam așa: /.../ „1968-1975: caută cu disperare o

lippe Genty a traversat „47 de țări și opt deșerturi“, după propria-i mărturisire, realizînd, sub egida UNESCO, un film documentar despre teatrele de marionete. Prezentarea documentarului a fost încă un cadou oferit de regizor spectatorilor săi. În cadrul aceleiași secțiuni au susținut ateliere: *Cristian Pepino*, cel mai important creator al genului din țara noastră, regizor, scenograf, profesor la Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică din București, realizator a 80 de montări, deținător a 40 de premii naționale și internaționale; *Roman Paska* - S.U.A., autor al unor serii de *one-man-show-uri* care l-au impus pe plan mondial; pentru versiunea originală a reprezentăției cu piesa *Dansul morții* de Strindberg a primit Premiul Criticii Internaționale; *Mascrucl* de Marlowe, ultima sa premieră pariziană, a avut, se pare, un mare succes la Stockholm, Capitala internațională a Culturii în acest an; *Massimo Schuster*, un virtuoz și om plin de farmec, un fel de Don Quijote, carismatic și pe scenă și în culise, este format la Școala de Artă Dramatică de la *Piccolo Teatro* din Milano și la *Teatrul Bread And Puppet* al lui Peter Schumann. Massimo Schuster este cunoscut și publicului nostru prin spectacolul *Ubu rege* de Jarry, un *one-man-show* jucat în toată lumea vreme de doisprezece ani, în care minuia patruzeci de marionete.

■ **Spectacole care nu mi-au plăcut:** *Jack și vrejul de fasole* - Teatrul de Păpuși *Norwich* din Marea Britanie - lipsit total de idee, anost, amator; *Portocalele dorinței*, realizat de Anne Westphal, Brazilia; lăsînd la o parte faptul că n-am înțeles ce-a cautat un așa-zis spectacol de bar la această întîlnire, n-am înțeles nimic din ce s-a chinuit să exprime protagonistul, fără gînd, fără plastică, fără mesaj artistic.

■ **Spectacole care mi-au plăcut (și chiar mai mult de-atît):**

Jocuri de lumini și umbre, Teatrul de Păpuși de Stat - Varna, Bulgaria. Un spectacol din două părți, *Camavalul animalelor* (care se joacă de 20 de ani și este încă uimitor de proaspăt) și *Tablouri dintr-o expoziție*, pe muzică de Saint-Saëns și Musorgski, după scenariul și în regia Nicolinei Gheorghieva. Un joc de o mare finețe între lumină și întuneric, pe principiul umbrelor chinezești, o mare fantezie vizuală și o precizie tehnică care au impresionat.

Acolo unde te duc picioarele - Tea-

Compania Jordi Bertran

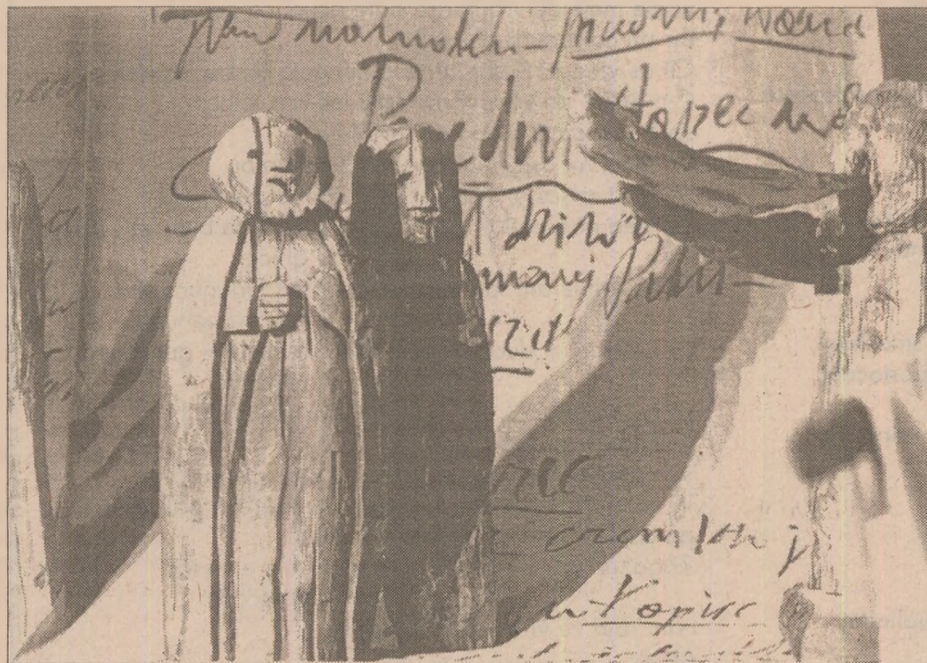
tro dei Piedi - Roma, Italia, un *one-women-show*, excepțional realizat de Laura Kibel. O demonstrație fantastică a mobilizării întregului corp, miini, picioare, a forței plasticității corporale și gestuale cu o minimă economie de mijloace, cu un ritm susținut, cu o coordonare perfectă pe ambe părți (stînga, dreapta).

Poeme vizuale al Companiei *Jordi Bertran*, Barcelona, Spania, o montare care a stîrnit, și ea, aplauze de minute în șir însoțite de bravouri. Regia, scenografia și contribuția la construcția marionetelor îi aparțin lui Jordi Bertran, artist care a creat în 1987 compania ce-i poartă numele. Din litere făcute din burete, fără personalitate, aglomerate într-un alfabetar, se nasc figuri ce ordonează o lume, ce capătă semnificații datorită unei imaginații debordante, figurine ce cîntă și dansează, minuite nu doar cu știință și nerv, dar și cu poezie (excepțional momentul săritorului de la trambulină).

Barbierul din Sevilla - Teatrul de Păpuși și Marionete *Țandărică*, București, România, în versiunea scenică și regia lui Felix Alexa. Un spectacol care transformă opera lui Rossini într-un univers accesibil și copiilor, cu mult umor și fantezie în minuirea și chiar în construcția păpușilor, un spectacol care pune din nou în valoare, de data asta sub bagheta unui regizor debutant în această artă, valoarea trupei de la *Țandărică*.

SĂ NU UITĂM cele trei expoziții de mare tinută care au însoțit festivalul: *Țandărică - trecut, prezent* (1945-1998); *Teatrul Leokadie Serafimowicz*, o expoziție de păpuși din Polonia a uneia dintre cele mai interesante scenografe, regizoare și actrițe; *Expoziția de afiș* al lui Michel Bouvet, realizatorul afișului festivalului. Să nu uităm seriile în aer liber din *Castelul de păpuși*.

Să nu încheiem fără să mulțumim organizatorilor: Teatrul *Țandărică*, Primăria Municipiului București, Ministerul Culturii, PRO TV și, în special, lui Carmen Stanciu, directorul festivalului; Mihaelei Tonitza Iordache, directorul artistic al festivalului și remarcabilul director al Teatrului *Țandărică*, precum și *staff-ului* festivalului. Această ediție a fost o prezentare complexă a fenomenului marionetelor, un tur de forță din punct de vedere organizatoric, o ușă deschisă larg, generos spre o lume fantastică.

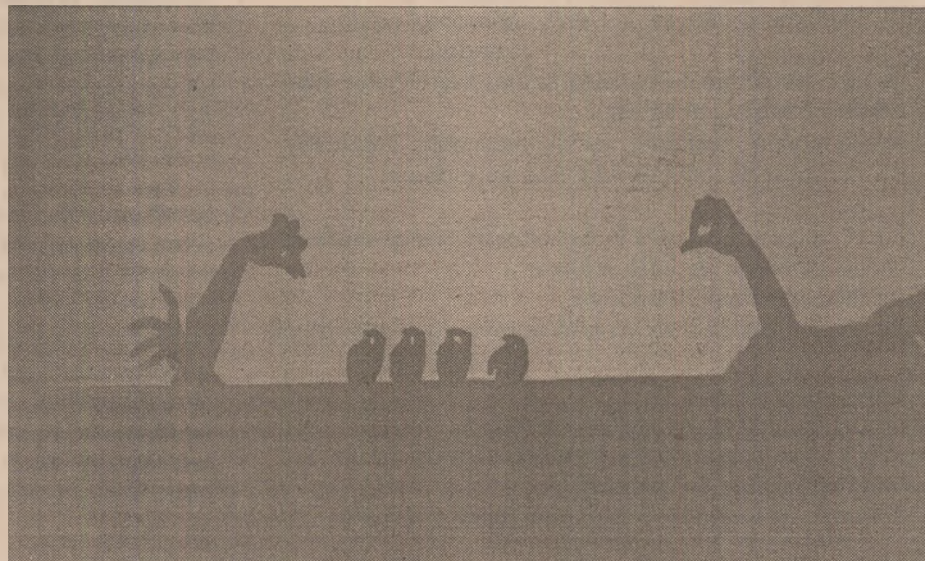

Imagine din Expoziția de păpuși din Polonia

ricii, Bulgaria, Italia, Marea Britanie, Brazilia și România și-au predat ștafeta, și-au pus în valoare direcțiile, conservatoare sau nu, tendințele, noi sau nu, puterea de a inventa și de a impune alte forme de spectacol. Deși cei mai mulți spectatori - adulți și copii - ar fi dorit să facă o vrăjitorie ca acest festival să nu se termine sau, în limitele raționalului, să mai dureze puțin, cortina a coborît, păpușile și-au reluat locul în rafturi, în cutii, s-au cufundat în somn și vis. Mulți dintre oamenii de specialitate, spectatorii obișnuiți (dar formidabili!), participanți, invitați români și străini, au declarat că festivalul a fost nu doar o reușită artistică și organizatorică ci, a fost cu adevărat o bucurie, un interval al performanței, o întîlnire spirituală cu tinută. Zi de zi, sălile Teatrului *Țandărică*, Victoria și Lahovary, au fost pline ochi la toate spectacolele. Trebuie spus că, foarte interesant și amuzant a fost și spectacolul publicului, deschis și entuziast, critic cînd a fost cazul, animat mereu de comentariile inocente și, în același timp, pertinente ale copiilor, pata de culoare a sălilor. Festivalul a avut multe tentacule și a pus stăpînire pe București, fiind principalul punct de atracție culturală, chiar dacă au avut loc în această perioadă și două premiere, la concurență, să spunem. Programul a fost conceput dens, structurat pe mai multe planuri în fiecare zi, făcîndu-i să regrete pe cei care nu au putut fi, de dimineață și pînă noaptea, în lumea excepțională a păpușarilor.

Secțiunea Work-shop a Festivalului a fost deschisă de cunoscutul om de teatru Philippe Genty. Peste trei sute de spectatori au fost prezenți în sala Atelier a Teatrului Național la întîlnirea cu acest regizor important, un personaj în sine, care a mai fost în România și acum doi ani cu spectacolul *Calătorul imobil*, o

metodă de organizare a haosului care îl domină. /.../; 1976-1979: dîndu-și seama că haosul nu poate fi organizat, încearcă să găsească un compromis /.../; 1991-1995: cercetează simultan timpul și spațiul pentru a găsi decalaje, creînd imagini suprarealiste și lăsînd loc întrebărilor despre natura umană /.../; *Eșecuri majore*: la 12 aprilie 1947, la ora 11 fix, Philippe Genty a devenit paranoic (avea doar 9 ani, n.a.!). Este incapabil să scrie un *curriculum vitae* serios; *Reușite majore*: la 12 aprilie 1947, la ora 11 fix, Philippe Genty a devenit paranoic /.../. „Vă puteți imagina ce înseamnă o întîlnire cu acest artist și ce bucurie a fost prezentarea unor fragmente din trilogia sa *Calătorul imobil*, *Pasagerul clandestin* și *Dedalus* (pe care am avut ocazia să-l văd în Franța, în 1996). În urma unei călătorii, într-un fel inițiatice, care a durat patru ani (1962-1966), „o adevărată odisee“, Phi-

Teatrul de Păpuși de Stat Varna, Bulgaria. *Jocuri de lumini și umbre*

Dansul contemporan în plină ofensivă

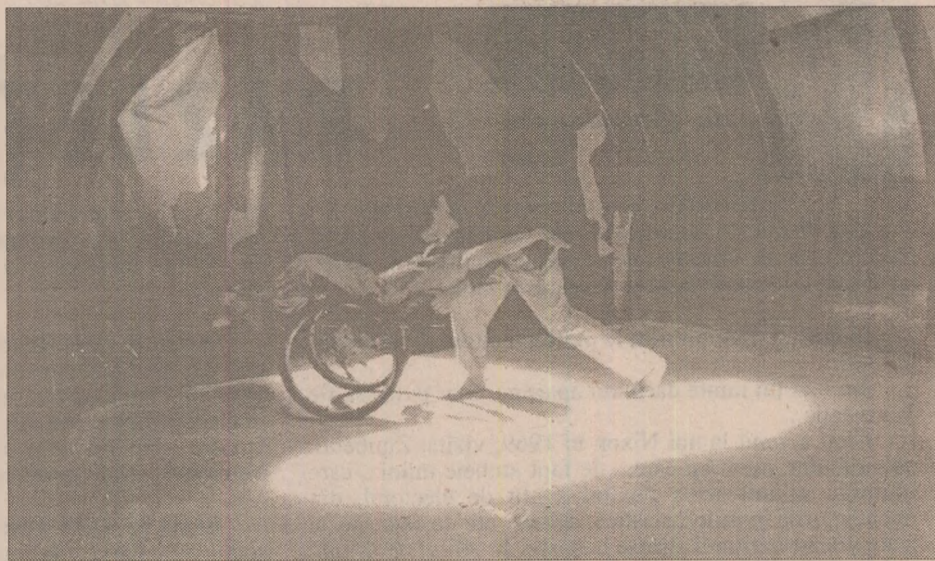
FUNDAȚIA CULTURALĂ PROIECT DCM, care a deschis cu un an în urmă, în septembrie 1997, Centrul Inter/Național pentru Dans Contemporan, în colaborare cu ArCub, are o activitate de-a dreptul prodigioasă. După ce a creat cadrul instituțional necesar pentru o bună desfășurare a cursurilor de dans contemporan, a rezidențelor pentru coregrafi străini, a întâlnirilor pe teme de dans, a reușit să pună pe picioare un proiect care dă, în sfârșit, posibilitatea tuturor tinerilor coregrafi și interpreți, independenți (neangajați într-o instituție bugetară) să-și prezinte creațiile în fața publicului larg.

Faptul a fost posibil și datorită înțelegerii, și așa spune chiar a generozității, directorului Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra”, Victor Rebenciuc, care a organizat, împreună cu Fundația PROIECT DCM, o stagiune de dans contemporan, la Sala „Toma Caragiu”, între 1 octombrie 1998 și 15 iunie 1999. La conferința de

presă care a precedat prima reprezentație domnul Rebenciuc a declarat că, după ce în 1990 a susținut înființarea primei secții de învățământ superior coregrafic, care a luat ființă în cadrul Universității de Teatru și Film, se simțea dator să-i ajute pe tinerii formați în această Universitate să poată ieși la rampă. Și, astfel, începând cu actuala stagiune, în prima zi de marți din fiecare lună, publicul iubitor de dans contemporan, ca și cei care vor să se familiarizeze cu acest gen, vor putea să urmărească ultimele creații ale celei mai tinere generații de creatori, pe scena de lângă „Grădina Icoanei”. Cei mai mulți dintre acești coregrafi fac parte din generația care a absolvit Liceul de Coregrafie în anul 1988. Câțiva au lucrat în compania Orion, sub bagheta lui Miriam Răducanu, Raluca Ianegic și Ioan Tugearu, sau în compania Contemp, cu Adina Cezar, apoi au făcut stagii cu coregrafi francezi în țară și cu profesori de diferite naționalități în străinătate, unii au dansat în străinătate și au revenit acasă, sau revin din când în când în țară, unde au acum un spațiu vital pentru creație. Aproape toți sunt absolvenți sau încă studenți ai Universității de Teatru și Film, mai sus-amintită.

Cei mai mulți dintre tinerii coregrafi care își vor prezenta lucrările în actuala stagiune de dans de la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” au luat deja un premiu la Festivalul-concurs de creație coregrafică EURO DANS de la Iași, desfășurat la începutul lunii octombrie. Printre cei premiați se află și coregrafii care au deschis stagiunea de dans contemporan, Vava Ștefănescu și Cosmin Manolescu.

Piesa *Despre tine* a Vavei Ștefănescu este o propunere deosebit de interesantă, rezultatul unei lucrări a coregrafei cu compozitorul muzicii originale a spectacolului Sorin Romanescu, cu scenografa Andreea Mincic (care a gândit un decor mobil și costume simple și sugestive), cu textul radiofonic al lui Gabriel Spahiu și cu macrofotografiile realizate de Cosmin Bumbut, care constituie o componentă importantă, ce însoțește fiecare dintre cele cinci segmente ale spectacolului: „copilăria”, „strada”, „casa”, „dragos-

Incursiune 2 – coregrafia: Cosmin Manolescu; interpreți: Manuel Pelmuș și Nicolae Chiosu

tea” și „calul” (cu simbolistica lui cunoscută, de însoțitor către alte țărâuri). Interesantă este și modalitatea de desfășurare a celor cinci părți, dintre care primele patru se derulează în ordinea aleasă de public în seara respectivă, prin depunerea, înainte de începerea spectacolului, a unor cubulețe perforate, pe tijele de lângă numele fiecărei părți. Numai segmentul coregrafic intitulat „calul” este întotdeauna ultimul.

Coregrafa Vava Ștefănescu este și interpretează spectacolului, care devine în acest fel un recital în cinci părți. Trei dintre ele au o amprentă plastică specifică: candid naivă în segmentul coregrafic ilustrând copilăria, fermă până la duritate, uneori, în cel reprezentând strada și de o senzualitate încărcată de poezie în fragmentul închinat iubirii, care din punct de vedere al plasticității coregrafice este cel mai bun. Un-deva, în vag, plutesc segmentele „casa” și „calul”. Un plus de rigoare în definirea fiecărei mișcări va trebui să fie una dintre preocupările coregrafei Vava Ștefănescu, pentru ca tematica atât de interesantă a creațiilor sale să fie pe deplin pusă în valoare.

A doua lucrare a seriei, impresionantă ca propunere și bine realizată coregrafic, aparține lui Cosmin Manolescu. Coregrafa revine la creație după o pauză managerială de aproape doi ani, în care a realizat însă lucrări absolut necesare pentru toți cei din generația sa. Cosmin Manolescu este creatorul Fundației PROIECT DCM, care a pus pe picioare o serie de structuri indispensabile dansului contemporan.

Îmi amintesc cu plăcere de vizita pe care mi-a făcut-o cu aproximativ doi ani

în urmă, arătându-mi proiectele fundației. L-am întrebat atunci cum crede că va putea străbate prin hățșul indiferenței și birocrăției noastre, agravat de fondul general de sărăcie în care trăim. Mi-a răspuns calm și senin că și-a propus ca un an de zile să nu mai danseze și să nu mai creeze nimic, timp în care va bate la toate ușile până când i se va deschide. Așa a procedat și a reușit, iar această reușită este o dovadă că nu numai greutățile ne țin pe loc, ci și lipsa de fermitate în urmărirea unui țel.

Lucrarea lui Cosmin Manolescu, *Incursiune 2* este o continuare a unui experiment început în acest an, sub îndrumarea coregrafilor austrieci Daniel Aschwarden și Elisabeth Löffler, experiment la care au participat dansatori profesioniști și persoane cu deficiențe locomotorii. Dansatorul care a interpretat creația lui Cosmin Manolescu a fost Manuel Pelmuș, care a evoluat împreună cu Nicolae Chiosu, care s-a deschis impresionant pentru arta dansului în acest an, ca urmare a experimentului amintit. Dincolo de îndrăzneala acestei propuneri, ea s-a transformat într-un moment de certă valoare coregrafică, dovedind din partea coregrafului, în egală măsură, inteligență și imaginație. Consistența partiturii coregrafice a găsit în Manuel Pelmuș un interpret excelent, unul dintre acei dansatori dotați cu o plastică înăscută, care transformă orice atitudine a corpului lor în expresie artistică.

Stagiunea de dans contemporan de la Teatrul „Lucia Sturdza Bulandra” a debutat, deci, sub auspiciii favorabile, semn bun pentru întreaga noastră mișcare coregrafică.

Liana Tugearu

Despre tine – coregrafia și interpretarea Vava Ștefănescu

Semnificația unei retrospective

CU ANI în urmă, și mulți și grei, mă lăsasem pradă visării pe filele unui album dedicat unor case memorabile din București, album realizat de Dragoș Morărescu. Îl cunoșteam oarecum, ca unul care ilustra-se volume (vezi *Joc secund* de Ion Barbu, *Ultimele sonete ale lui Shakespeare*, de V. Voiculescu) și-i desenase lui Șerban Cioculescu un *ex libris* pe motivul „Șerban cel Rău”, după o schiță a tatei, *ex libris* pe care criticul îl îndrăgise, lipindu-l pe coperta interioară a cărților ce-i erau mai scumpe. Când răsfoiesc câte o asemenea carte, gândul mă duce și la planșele cu acele case, ale unui București patriarhal, construit pe orizontala, pe mari întinderi, dar ale cărui zidiri - ceea ce graficianul intuise fără greș - ascundeau mister și istorie, un saț de viață, un stil, astăzi pierdute.

Recenta expoziție retrospectivă a artistului, însumând creația sa pe mai bine de o jumătate de veac (a debutat în 1943, la Salonul oficial de arte decorative), în zece ample săli, strâns ocupate de o mie patru sute și mai bine de piese, o adevărată expediție într-o lume necuprinsă, mi-a părut a soluționa străvechea dilemă a unității în diversitate, a unicității în vastitate, și nu numai deoarece

concentra opere de pictură în ulei, sculptură, artă decorativă, gravură, ci pentru că, într-o largă desfășurare de modalități creatoare, ieșea la iveală punctul de vedere al unei inconfundabile sinteze auctoriale.

Artistul vorbește de biografia sa spirituală, realizată în cele mai diverse tehnici, cu precizarea unei pasiuni constante pentru desen și culoare, în matca atât a artei populare, cât și a celei culte, considerând diversitatea abordării ca pe o dovadă mai mult a unității de viziune și are dreptate, fie și când în nu puține din pânze își iese din sine, fascinat de subiect, așa cum, în altele, lupta cu materia - lucrările în oțel bătut la rece, de pildă - duce cu gândul la lupta lui Iacob cu îngerul.

În expoziție, am reîntâlnit tema caseilor vechi (ele pot, însă fi și palate venețiene), revăzând, prin ghidajul picturului, străzi, colțuri de oraș care astăzi nu mai sunt, sub care raport, adăugat celui estetic, mărturia lui se vedește esențială și va trebui luată în seamă ori de câte ori un istoric al urbei va dori să recurgă la ilustrații. În tente bogate și cultivând linia curbă, am întâlnit în multe tentative tema florală, realizată cu voluptatea culorii înțeleasă ca formă și în aceeași sferă a

deliciilor firii, nuduri tratate când sub aspectul misterului, când cu îndrăzneala tocmai a contestării acestuia, însă mereu în slava luminii și în plinul acelei plăceri estetice care-l situează pe artistul autentic pe scara valorilor.

Culoarea în sine, tonuri de verde foarte caracteristice picturului, cultivate până și în cerapasteluri și guașe, în tușuri colorate, materie aparent ingrată, cu atât mai îndrăgită de experimentator - treceri de albastru/mov, în ceruri involburate și în marine, niciodată evadând în literatură, stau mărturie unei aventuri de cinci decenii, cu acea admirabilă consecvență a clasicilor. Poet, cu mesaje câteodată supuse, totuși, lecturii directe a privitorului, altădată, și din fericire mai adesea, într-o cheie care pretinde contemplare și cultură, Dragoș Morărescu a izbutit să continue, în treizeci de expoziții, o râvnă care nu putea fi decât aceea a unei pasiuni absolute.

Desigur, o asemenea expoziție retrospectivă, blocul unei cariere, ar fi meritat permanența, dacă nu pentru altceva, cel puțin pentru a demonstra evidența continuității artelor noastre plastice sub trei orânduiri adverse, drumul către plenitudine al unui artist complet, care nu a întors spatele evoluției artelor plastice,

de-a lungul deceniilor. Ceea ce ar fi fost mai greu, dacă artistul n-ar fi fost egal dotat în zona frumosului pur și a celui grotesc, exprimat prin umor.

Portretist, ca și zămislitor de chipuri imaginare sau de capete fără chip, cele ce ating obsesia, autor de autoportrete la vârste diferite, ca tot atâtea etape ale unui drum parcurs, ale unei istorii personale, Dragoș Morărescu a trăit o lună de zile - septembrie-octombrie - în labirintul propriei creații, la rândul ei, poate, de asemenea, o experiență irepetabilă.

În cicluri tematice, rețuate prin ani sau în piese izolate ale unei reverberații de moment, artistul a înfăptuit o epopee plastică, ambițios în toate tehnicile abordate, parcă mai modern în sculptură decât în pictură, dar, în opinia noastră în principal stăpân pe mirajul culorii - aidoma marilor lui înaintași - învingând prin fiecare lucrare pusă în ramă sau în album o spaimă a neantului, demonul abandonului, cursa trufașă a timpului. Cu acea autonomie stilistică, mai pe șleau spus originalitate, pe care i-o recunoștea acel critic plastic și profesor de arte care în clipa de față deține Ministerul nostru de Externe.

Barbu Cioculescu

PREPELEAC

de Constantin Toiu

RĂZLEȚE (III)

„NEMURIREA noastră doarme în dosarele poliției.“ (Kundera) Frază casantă care poate să cuprindă în ea jumătatea de secol de totalitarism. Altfel, ar fi fost cu neputință să-ți treacă prin minte...

Slugile și tipii inferiori le pretează altora propriile lor infamii.

Nu mai țin minte dacă îmi aparține. S-ar putea să fie o invenție...

Cînd a venit la noi Nixon în 1969, vizita. Zimbetul, mandibular, mina lui care... de fapt ambele miini... care fluturau salutul acela flexibil și-atît de electoral, din încheieturile miinilor, elastice, agitate atît de exersate, și care arătau mulțimii strînse la șosea, la *Arcul de triumf*, cînd cortegiul dădu cotul... Aerul lor european care începuse să miroasă a dolari, de la ziaristii străini, de la agenți și alții, Bucureștiul scaldat în dolari, mărunți, însă dolari, hîrtiuțele cu care, dacă erai prins în buzunar, încasai cîțiva ani buni de pușcărie... Nixon în Balta Albă, să vadă noul cartier, *Alimentara* strălucind de curățenie și plină de produse care mai de care. În jur, lumea la ferestre. Bătrîna care își ținea în miini țigaretul lung, la fe-reastră, în ambele miini, și din care ieșea un fum lung, tremurat și care rupse în două o mărășască, - făcea economie, - și o înfipse în țigaretul crăpat lipit cu scoci. Știu de la nepotul ei, pe care aveam să-l descos după. Scria și el, debutant, dar depășit total de eveniment, din cauza excesivei lui tinereți socialiste. Era la etajul șapte al Potcoavei, iar nepotu-său mai spunea, fiind de față în apartament, că bătrîna avea, pe pervaz, o ceașcă cu cafea; se dăduse în ajun și cafea veritabilă, și fuma trăgînd adînc din mărășasca ei pe jumătate ruptă; și atunci, cînd să soarbă din cafea, cineva din casă strigase, strigase spre ea, care ședea aplecată la fereastră: *Ortanso, au venit roșiile roșii de grădină, după ce pleacă, să mergem să luăm...* Cînd a venit apoi și Mobutu, dus să viziteze tot *Alimentara* de la Potcoava, congolezul cu biciușca sub braț și bonetă de leopard s-a uitat la tot ce era în magazin, și cînd gazdele credeau că i-au rupt gura cu delicatesele lor socialiste, Mobutu i-a spus însoțitorului: „Văd că aveți de toate, dar pește n-aveți“. Cred că fusese fraza vieții sale. Cite sancțiuni...

13 martie 1988. Sinaia, în cinematograful sindicalist, seara, intrăm la întîmplare spre sfîrșitul filmului. Rula *Aimez-vous Brahms?*, - mai mult din cauza titlului, - cu Antony Perkins în rolul lui Philippe și Ingrid Bergman, „The Old Woman“. Contrastul fantastic, - nu cu mult, ieșisem de la cantină, iar în film oberchelnul tocmai se apleca spre Philippe, la Maxim's, întrebînd, după câvîar: *Et comme vin, monsieur?* - *Champagne, Magnum*, precizează tînărul Philippe. Intrare bruscă într-o ficțiune mai reală decît viața noastră sindicalistă.

18 martie 1988. Apropos de revoluție care își mînin-

că fiii, ca leii masculi progeniturile apărute cu ferocitate de leoaică. Ceva, revoluției tot îi rămîne în gît, imposibil de înghițit, mestecat sau digerat, dovadă ce se întîmplă după...

18 martie 1988. Textul, de aplicat: Mîncăți-mă, zise, hai, rupeți din mine, distrugeți-mă, totul va fi oricum degeaba, fiindcă din resturi sau din ce v-a rămîne vouă în gît, veți face, - voi, ori urmașii voștri, - statuia propriei voastre nememcii și a inocenței și viziunii (mele) biruitoare... (Un veșnic perdant)

30 martie 1988. Obsesia numită Kundera. Vezi episodul cu pâlăria... la inmormintarea povestită... pâlăria luată de vînt, care se rostogolește și care cade în groapa săpată.

Tot Kundera: *Demagogia ingerilor*. În legătură cu moralismul unor indivizi, abjecți de fapt.

Un bătrîn care vorbește în somn, care, sforăind din cînd în cînd, repetă: „Ce curios!“; sau „e foarte curios!“...Interogatoriul familiei, după trezire, - ce era atît de curios?...

Bătrînul alpinist vrînd să se purifice, să aibă un altfel de sfîrșit, nu ca al celorlalți.

El ar vrea să se suie într-o zi de toamnă, neapărat, în munții săi atît de bătûți în tinerețe, să caute crăpătura, crevasa atît de cunoscută peste care urca stîncă imensă, pieptiș, peste care crevasă a trecut de atîtea ori legat de coardă cu ceilalți alpiniști, și în care crevasă, în adîncul ei, l-a uitat de atîtea ori, suspendat cum ședea deasupra prăpastiei de jos, balansîndu-se în dreptul ei, inspectînd-o, scormonîndu-i singurătatea nepîngărită de milioane și milioane de ani: o spărtură în roca dură a stîncii, de trei-patru metri adîncime, lată cam de un metru, un adevărat sarcofag gata pregătît, asemeni unui pat dur și tăios de granit acoperit de licheni, de o platoșă deasă, compactă, de licheni, singura formă de viață pripășită în acel loc zgîrcit cu sine însuși și care nu avea alt rol decît să înfrunte, pustiu, eternitatea...

Acolo ar fi vrut să se arunce bătrînul alpinist, din balansul corzii sale ultime, și să cadă drept în crevasa înaltă, complet izolată de orice formă de existență sau de pasul sau mirosul jivinelor sălbatice, să se întindă pe patul de granit al crevasei geologice și să moară singur nevegheat de nimeni decît de cer și de stele și de fulgii de zăpadă, iarna.

Nu am înțeles niciodată de ce unii oameni, - vii fiind, - își doresc, - morți, - un confort anumit al trupului lor din care viața a dispărut și în care, în loc de descompunerea fizică, fatală, nu mai rămîne loc pentru nici un fel de gînd sau de simțire... De ce, oare, și-o mai fi păsînd?... Să fie un ultim rest de amor propriu, lugubru?...

DIASPORA LA PLURAL

de Paul Miron

Scrisoarea LI

Rotopănești, luni...

Enache Secară, München

Dragul nostru băiet Enache,

ÎȚI SCRIE Tatăl tău dorindu-ți pace și sănătate. Aici a fost un neamț, Graf, din Rügen care a stat la noi peste două săptămîni; avea o scrisoare de recomandare de la tine. Cite germană am învățat eu la școală, la Cernăuți, am irosit-o toată conversînd cu dumnealui. Este un om foarte ciudat. Cînd a venit, a cerut să i se ducă tot calabalicul - gemandane, saci, buccelle, legăturici - în casă. Dar unde?, au întreat argații fiindcă nici eu nici mamaia nu eram acasă și plo-ua. L-au ascultat și i-au cărat lucrurile în șură. Acolo se mai refugiază cîteodată picherile și curcanii de vreme rea. Ce-or fi avut orătaniile în ziua aceea că în două ceasuri, pînă ne-am întors noi, i-au murdărit bagajul cu găinaț. Trei zile a muncit Marghioala să i-l curățe. Băftalău țiganul s-a dus primul și i-a sărutat mîna, crezînd că este domnitorul Cuza în persoană. Contele, care ne-a așteptat pe cerdac, era cam necăjit de o asemenea primire. Spunea că tu i-ai fixat ora sosirii, iar el s-a ținut de cuvînt, a întîrziat numai un sfert de ceas. Pînă la urmă, la un pahar de vișinată, s-a îndulcit. Cît a stat, nu s-a mai deslîpît de mine. De mare ajutor mi-a fost Aglăița care mai traducea din cele ce spunea el. Cînd o vedea, îi scinteiau ochii ca la lupi. Mi-a făcut capul călîndar cu întrebările și cererile lui. Am pus argații de i-au prins fluturi pentru insectar, a alergat și el cu o plasă după ei prin miriști, de se cruceau sătenii. A vrut să vîneze urși, dar l-am potolit cu niște blăni; a ochit cocoșul de munte care atîrnă, împaiat, în coridor, și am înțeles că tare îl dorea. I l-am dat ca și două barbînte de brînză, murături și o damigeană de borș din care el diminețile bea cu insetare. Toate ar fi fost bune, dacă nu s-ar fi sculat cu noaptea în cap și n-ar fi început să facă agerimi prin ograda, invirtîndu-se, țopaind, aruncîndu-se la pămînt sau ingenunchind și iarăși sarînd ca un spiriduş; mi-a bagat bieții ciini în boală ca urlau inebuniți de spaimă. Acum a plecat. Mi-a lăsat o listă cu dorințe. Dacă îl vezi să-i spui că i-am pregătît o parte, dar miere de portocali nu există pe la noi, că nu cresc.

Dragă Enache, te-aș întreba și eu ceva: ai de gînd să te mai întorci vreodată acasă? Noi, părinții tăi, îmbătrînim și pierdem puterile din zi în zi. Dacă vrei să ne mai vezi înainte de a ne sui pe nasălie, vino acasă!

Cu dragostea părintească, al tău tată.

Pe peron, în așteptare

(Urmare din pag. 13)

ARĂSUFLAT ușurat deoarece în pofida complicațiilor pe care le ghicea, ele îl vor invada în tromba, a abolit un provizorat exasperant. Această schimbare de macaz i-a dat aripi să încheie superba sa *Istorie* la care a muncit istovitor în singurătate, neavînd la îndemînă izvoarele și materialele utile. Climatului de liniște și destindere i-a dăruit posibilitatea să-și adune resturile de energie și să execute un proiect, uriaș ca volum și pretențios ca probă a competenței. Avea siguranța că numai el, nimeni altul, nu l-ar putea duce la capăt, sub aceste auspicii, era replica sa învingătoare la persecuțiile malefice. În contrast cu alți refugiați, Nego s-a acomodat cu mentalitatea noilor gazde de la Köln, Mînster și apoi Mînchen pentru că și el prin ardelenismul structural și prin cultul muncii intelectuale tindea spre seriozitate, hărnicie, punctualitate. Era proverbială aver-siunea pe care o manifesta față de spiritul flusturatic în creație și în viață. Nu e de mirare că în publicistica militantă, pe care a început s-o promoveze, a adus elogiul dinastiei românești, reliefind proveniența ei nemțească, care a reprezentat un coeficient al temeiniciei în marea operațiune de dirijare a țării spre modernitate și civilizație.

Ce a însemnat pentru mine, în chip nemijlocit, suportul oferit de Nego, pavază și călăuză, am amintit în articolul citat *Vedere de pe pod*. Răbdător și indulgent cu toanele mele de abulic, dinsul nu ezita însă să adopte și un ton sever de admonestare ca să mă ur-

nească din pasivitatea în care cantonasem. Îi purtam recunoștință pentru acele încercări cu combustie mentală, grație cărora am izbutit să minuiesc din nou uneltele de critic literar. Îmi cer iertare că insist acum, dacă mi se conde paranteza, asupra unei contribuții personale, cel puțin din unghiul meu de apreciere, în translația efectuată de critica lui Negoșescu. Trebuia ținut cont firește de situația din țară, vechii săi colegi de profesie erau legați fedeleș în ce scriau, nu puteau să-și exprime gîndurile. Prin evadarea sa din beznă, el era desemnat automat să-i suplinească și să rostească un mesaj și în numele lor. Din cauza creșterii în pondere a acestei răspunderi social-politice s-a diminuat probabil pofta de altădată a cronicarului către extravaganta în formularea unor evaluări literare. Era răsfațului, a deraierilor sclipitoare și a exhibărilor se consumase de mult. Apropiindu-se de o nouă orientare, el a recepționat și sfaturile unor amici cărora le acorda credit (cum mi-a recunoscut într-o mărturisire memorabilă).

Meditînd la schița istoriei literaturii, el a demarcat timpuriu ținta demersului. Reproduc din preambul profesiunea de credință. Ce-i acapara atenția? „Ce ne spune literatura română asupra ființei noastre axiologice, adică ce sintem noi românii și cum ne prezentăm noi în confruntarea istoriei“. Sus, pe catargul navei sale de sentinelă, era arborat stindardul esteticului, care îl determina să respingă un tropism al automăgulinii naționale: „ca atare, lucrarea de față n-a fost nici o clipă minată de sentimentul exaltării autohtone, ce nu are cum

să se inchege din grijă și teamă“. Inutile sînt exagerarea, unilateralizarea sau hipertrofia eului etnic, mai ales că avem revelația că produsul finit, opera, dezvăluie o organicitate indubitabilă, iar densitatea esteticului în creația românească s-a impus elocvent. „Cu atît mai de preț mi se pare sentimentul de încredere ce se desprinde din realitatea valorilor estetice, vital și original prezente în literatura română“.

Din multe alte compartimente ale *Istoriei* sale, care ar revendica noi departajări și redistribuiri de accente, mai aleg în acest exercițiu (un apel la exactitatea memoriei), silit la comprimare de spațiul disponibil, o caracterizare splendidă a *Crailor de Curtea-Vechi*: „...iar obiectiv, există acea realitate abject inobilată, pe care o numim balcanism, și care din proza aceasta mirifică înalță cel mai amăgitor cîntec de sirene. Limba lui Mateiu Caragiale este de o inflorescență purulentă, ce o așează lingă poezia colcând de miasme a lui Jean Genet. Orchidee înabușite de purpura soarelui-răsare, mocnîndu-și parfumele, pilpiindu-și jăratul unanîm și ucigător, cu grijă întretînut prin veacurile depravării, crimei și lincezirii prospere... În stilul ei narcotizant, purcezînd deopotrivă din greaua visare a senzualităților eminesciene și acribia scriiturii naturaliste a lui Ion Luca. În Mateiu Caragiale se împreună în sfîrșit - de plumburi eterice complicități! - lumea din *Cezara* cu cea din *Pastramă trufanda*“.

Cîtă concentrare în cunoașterea obiectului și ce antenă excepțională în receptarea unor

traectorii! Din păcate, n-am cum dezvolta aici definițiile, bogate în sevă, presărate în carte. Se resimte astăzi în exegeza românească lipsa unor spirite asemănătoare, cu deschidere spre orizontul european și cu acces spre substanțialitatea creației naționale, care să fi atins acea altitudine de comprehensiune, de punere a diagnosticului, în cercetarea unui fenomen complex: literatura autohtonă în efervescență productivă. O sinteză de factura performanței lui Negoșescu pretinde erudiție, enormă ambiție de asimilare, discernămint filozofic, capacitate de a fi perspicace în remarcă estetică și în cultul valorilor. Mă întreb de ce în disputele noastre amicale în preajma Castelului și a Podului Vechi din Heidelberg nu am străbătut mai perseverent și aceste canale ale intimității efortului de creație. Să nu mă fi categorisit vrednic să particip mai activ la excursiile între inițiați? Nu vreau să mă menajez și să evit o eventualitate și anume scăderea în considerare din partea lui Nego. Din devotament față de adevăr, mă simt însă, îndemnat să precizez că el nu era de obicei un locvace, se mișca mai greoi în conversația abstractă, prefera să tacă sau să intervină monosilabic și dedica scrisului întreaga putere de disecare a sensurilor. Acolo în elaborarea concretă a rîndurilor pe filă, în batalia extenuantă cu materia nedisciplinată pentru smulgerea formulei exacte și expresive, acolo se concentra la el - fiind încrezător și în dialectica de zămislire a textului însuși, cu mecanismul său autonom, inventiv, uneori de neanticipat, uimitoarea intuiție a lucrurilor.

CĂRȚI
STRĂINE

prezentate de
Andreea
Deciu

● Actualitatea editorială ●

O LUME ȘI UN PERSONAJ

S ÎNT ispititoare încercările de a cuprinde într-o fotografie de epocă, încărcată de atmosferă și culoare, de pitoresc și vitalitate, detaliile aride și complicate ale operei unui filozof. Iar când filozoful cu pricina este Ludwig Wittgenstein, ispita e cu atât mai mare. E totodată greu și periculos să te încumeți la un asemenea demers. Ceea ce nu i-a intimidat pe americanii Stephen Toulmin și Allan Janik, ultimul cunoscut specialist în cultură și filozofie germană, primul la fel de cunoscut (simpatizat și în egală măsură antipatizat) teoretician al

nate; depresiv și dificil, contorsionat în propriile sale inovații de gândire. Opera lui este, pentru cei doi autori, în chip esențial expresia unei numite malaise care a sfîșiat Viena ultimelor zile ale secolului trecut.

Integrarea lui Wittgenstein în contextul social și ideologic al epocii sale nu are nimic spectaculos, ca metodă de cercetare, ci e mai curînd o chestiune de bun simț. Spectaculos este, însă, faptul că printr-o asemenea "returnare" a lui Wittgenstein în lumea căreia i-a aparținut de drept, Toulmin și Janik încearcă o implicată relectură a operei lui. În filozoful austriac ei văd un reprezentant al criticii limbajului întreprinsă din multe direcții de gândire la sfîrșitul veacului trecut, și pormită totodată dintr-o profundă criză etică. Filozofia lui Wittgenstein, așadar, ne e recomandată drept un sistem de reflecție cu rădăcini adinci în etică, fizică, arhitectură, muzică, gazetăria epocii. Simplificînd lucrurile, aș spune că dacă Viena acelei timp era un soi de organism bolnav, gemînd și zbatîndu-se în travaliul metamorfozelor sale, uneori imense, aruncînd prăpăstii spre trecut, atunci Wittgenstein este creierul acestui organism, care încearcă să raționalizeze, să înțeleagă, să explice, să ordoneze frămîntarea acestei lumi crepusculare.

În cartea celor doi e vorba mai mult despre Viena, decît despre Wittgenstein. Fără să fiu o expertă în filozofia autorului *Tractatusului*, inclin să cred că și ce e mai valoros în acest volum ține tot de paginile despre Viena. Firește, nici nu ar putea fi altfel. *Viena lui Wittgenstein* aparține unui gen de investigație intelectuală anume, deriyat din istoria ideilor, fără îndoială: un fel de analiză a ceea ce s-ar putea numi istorie a "culturii filozofice". Pentru un asemenea demers, mai important decît un protagonist anume este mediul intelectual care îl produce. În această privință, a descoperirii unei Viene în care mor și renasc idei și filozofeme, excelează cartea celor doi americani. Judecînd după cum își anunță singuri metoda de cercetare, într-o prefață la ediția germană a cărții, ai crede că e vorba de o adevărată "blasfemie" academică. "Blasfemia" este de fapt o privire interdisciplinară asupra intelectualității austriece a epocii, riguroasă și sistematică, foarte firească din perspectiva standardelor de astăzi. Toulmin și Janik pornesc de la premisa că sfere fals socotite distincte, precum istoria constituțională, compoziția muzicală, teoria fizicii, ziaristica, politica și logica filozofică, trebuie reunificate de cercetător, pentru că așa cum ele existau împreună în magma de gândire și în rețeaua vie de relații umane și intelectuale ale vremii lor, la fel ele trebuie corelate de istoric. Ce

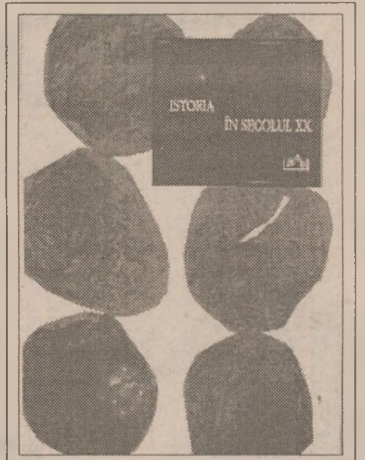
descoperă autorii în urma unei asemenea corelaționări este foarte interesant: de pildă, că în ferocele sale satire și polemici împotriva reprezentanților artei decadente, ori a gazetarilor foiletoniști, Karl Krauss întreprindea de fapt o critică a limbajului. Critica socială a acestui fascinant minios al vremii sale se întemeia, cred Toulmin și Janik, pe convingerea că în orice enunț există o dimensiune etică tacită, semn al unei armonii esențiale între limbaj și etică. Sau, că mai toate domeniile importante ale gândirii și artei din acea perioadă au înțeles, prin indivizi excepționali precum Schönberg, Loos, Hofmannstahl, Rilke sau Musil, erau preocupate de problemele expresiei simbolice, ale comunicării și autenticității, făcînd astfel scena culturală a vremii foarte receptivă la o critică filozofică a limbajului.

E nedrept să încerc măcar a focaliza prezentarea mea asupra unui singur capitol din această carte, pentru că alegerea ar fi arbitrară, ținînd seama de cît de strînsă este argumentația celor doi autori. Dar mi s-au părut memorabile și demne de a fi reținute cu prioritate două dintre capitole, fiecare pentru un motiv anume. Mai întîi, capitolul intitulat "Limbaj, etică și reprezentare", un maraton de forță prin problematica reprezentării ca sarcină negociabilă între filozof, omul de știință, moralist și scriitor. Toulmin și Janik își păstrează "suflul" analitic pe durata acestui maraton pentru că izbutesc să își organizeze foarte eficient investigația: teoria lor este că problematica limbajului, așa cum a evoluat ea între anii 1800 și 1920, trebuie asociată cu o altă chestiune, cea a rațiunii. Odată stabilită această conexiune, autorii își structurează demersul în două mișcări: problema determinării domeniului și limitelor reprezentării, și apoi a domeniului și limitelor limbajului. Excursul propriu-zis începe cu Fritz Mauthner, predecesor al lui Wittgenstein din punct de vedere al ideilor sale, trece obligatoriu prin Mach, părintele pozitivismului, și sfîrșește cu Tolstoi. Cel de-al doilea capitol pe care îl rețin aici este de fapt și ultimul. Îl socot cumva notabil față de celelalte pentru că el pune în discuție conceptul de *profesionalizare* a unor concepții și atitudini intelectuale, odată ce acestea devin *doxa* prin consacrarea proponentilor lor. Profesionalizarea, așa cum o explică Toulmin și Janik, este o formă de trivializare a ceea ce a fost înainte

avangardă a gândirii: epigonism, s-ar putea spune, nu în sensul unei copieri fidele dar lipsite de orizont, ci mai curînd prin aceea că nu mai există o importantă solitudine a intelectualului, care e absorbit de comunitatea lui și uneori, prin asta, manipulat.

La nivelul filozofiei wittgensteiniene propriu-zise, însă, inovația lui Toulmin și Janik stă în aceea că, reasezîndu-l pe filozof în contextul său autentic ei reușesc să argumenteze de ce Wittgenstein nu face parte din paradigma de gândire a celebrelor școli inițiatore ale filozofiei analitice din prima parte a secolului, a, și numitele cercuri de la Cambridge sau Oxford. *Tractatus Logico-Philosophicus*, opera fundamentală a lui Wittgenstein, este indeobște socotită drept piatră de hotar în filozofia analitică, iar autorul ei asociat cu Russell, Carnap, Moore. Relația lui cu acești filozofi, arată Toulmin și Janik, a fost însă într-o oarecare măsură chiar adversarială, dacă nu doar de netă disociere, venită din partea lui Wittgenstein. Nu întîmplător, la prima sa întîlnire cu grupul filozofilor oxfordieni autorul *Tractatusului* a cerut ca discuțiile să constea în... citirea unor poezii de Tagore. În exprimarea unei asemenea neobișnute dorințe era ceva profund polemic, cum remarcă cei doi autori, pentru că ea dădea limbă pedede de înțeles că Wittgenstein e împotriva conceptului de filozofie cultivată în chip artificial, ca exercițiu al minții, independent de orice altă urmăre asupra vieții individului. Wittgenstein credea, și această credință e fundamentul gândirii sale, într-o utilitate spirituală a reflecției filozofice, menite să îți schimbe radical viața. Studenților săi, puținilor discipoli de care se apropia, le sugera să nu devină niciodată filozofi profesioniști, pentru asta i-ar fi condamnat la o existență sterilă. Mai grav, sterilitatea vieții astfel trăite le-ar fi pervertit și gîndirea filozofică.

Filozofia lui Wittgenstein, susțin autorii, nu are un punct de vedere final, definitiv, ci e un sistem deschis, chiar un *roman à clef* permanent deschis sondării și interogației. Nici *Viena lui Wittgenstein* nu este o carte cu final clasic, adică genul de tratat care să se încheie concluziv. Toulmin și Janik sînt prea subtili pentru un asemenea procedeu. Ei închid acest tablou impresionant al sfîrșitului de secol XIX cu o premoniție de bun simț și totuși încurajatoare: așa cum filozofia lui Wittgenstein, muzica lui Schönberg ori arhitectura lui Loos au apărut din solul fertil al unui anumit *umgebung* cultural, la fel noile, actualele forme

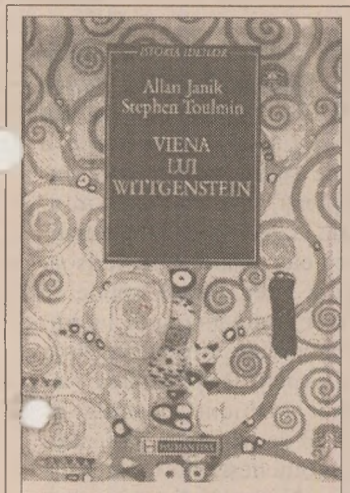

Christian Delacampagne – *Istoria filozofiei în secolul XX*, traducere de Filon Morar și Camelia Runcean, Editura Babel, București 1998, 293 pagini, preț nementionat.

ale muzicii, filozofiei sau arhitecturii își vor deconspira pînă la urmă legitimele lor rădăcini în marile înfăptuiri culturale ale lumii evocate sau uneori doar sugerate în această carte.

Pentru o verificare a acestei premoniții nu ajunge să apelăm la Christian Delacampagne și a sa *Istoria a filozofiei în secolul XX*. E chiar de mirare că un asemenea proiect, de schițare a istoriei unei paradigme încă în frămîntări și negocieri interne, a apărut. Firește, am putea bănui cartea de superficialitate, simplism, ori autorul de curaj iresponsabil. Nici o asemenea bănuială nu e, din fericire, întemeiată: *Istoria* lui Delacampagne e scrisă cu un admirabil simț al timpului, cu o intuiție a majorului, prudentă și echilibrată. Premisa autorului este în mare măsură aceeași cu a lui Toulmin și Janik: filozofia ca spațiu de gândire "contaminat" de nenumărate altele, politic, științific sau religios. În plus, acel simț al timpului despre care vorbeam îl ajută pe autor să găsească un criteriu ordonator în istoria sa: secolul XX este înainte de toate, pentru Delacampagne, un veac al violenței și ororii. Este secolul Auschwitzului, al măcelurilor din țări ca Iugoslavia ori Rwanda. Istoria filozofiei într-o astfel de epocă e obligată să refacă în subtext și un fundament etic și moral al gândirii. Dintr-o asemenea presuposiție decurg detaliile abordării propriu-zise: accentul pe așa-numitele filozofii ale sfîrșitului, apoi pe fenomenul Auschwitz, cazul Heidegger, perioada războiului rece, și în fine ultima decadă, a colapsului rațiunii.

Specialiștii sau bunii cunoscători ai filozofiei nu vor afla, probabil, abordări originale sau provocatoare în această carte. Dar vor aprecia, cu siguranță, finul și complicatul desen din covor pe care izbuteste Delacampagne să îl contureze combinînd biograficul anecdotic cu analiza sau observația pertinentă. *Istoria* este o carte fundamentală, nu în absolut, ci prin forța împrejurărilor sărace în asemenea documente.

Allan Janik, Stephen Toulmin - *Viena lui Wittgenstein*, traducere și note de Mircea Flonta, Editura Humanitas, București 1998, 270 pagini, preț nementionat.

argumentației, cunoașterii și înțelegerii. Cartea lor, *Viena lui Wittgenstein*, este un festin al minții. Scrisă cu vervă intelectuală, cu o limpiditate de invidiat și cu o pricepere romanescă de-a dreptul a elaborării unui scenariu fascinant de istoria filozofiei, ea propune o abordare neortodoxă a gândirii lui Wittgenstein. Scopul lui Toulmin și Janik nu este să renoveze de dragul originalității pur și simplu; cei doi autori sînt incredințați că metoda lor de cercetare a filozofiei wittgensteiniene este justă și că ea singură poate permite o înțelegere adecvată. Convingerea lor este că Wittgenstein a fost multă vreme prost înțeles, că interpretările eronate ale *Tractatusului* sînt nenumărate, și că această situație regretabilă se datorează unei lipse de contextualizări corecte a filozofului. Wittgenstein, cel pe care îl redescoperă Toulmin și Janik, este un om al sfîrșitului de veac XIX, și de lume, o anumită lume definitiv apusă, în Viena. Un individ solitar, excentric, măcinat de incapacitatea de a-și reconcilia pomiri interioare contradictorii; un inginer cu spirit practic și pasiune pentru munca manuală, pe care o socotea adevărată împlinire morală a omului; filozof fără prea multă cultură clasică; deschis la influențe diverse și aparent straniu combi-

Cărți primite la redacție

Cuvioasa Melania Romana sau cum devin bogatii sfinti, volum îngrijit și tradus diac. Ioan I. Ică, jr. și Maria-Cornelia Oros, Editura Deisis, Sibiu 1998.

Tomas Spidlik – *Spiritualitatea Răsăritului Creștin. Rugăciunea*, traducere diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu 1998.

Stanislaw Ignacy Witkiewicz – *Gybal Wahazar sau în labirinturile nonsensului*, cuvînt înainte și traducere de Olga Zaicik, Editura All, București 1998.

Imposturile

THOMAS A. SEBEOK s-a născut la Budapesta pe 9 noiembrie 1920. A studiat la Universitățile din Cambridge și Chicago, și-a susținut doctoratul în lingvistică sub îndrumarea lui Roman Jakobson și a devenit profesor de lingvistică și semiotică la Indiana University. A fondat Centrul de Cercetări Lingvistice și Semiotice de la Bloomington, Indiana, care funcționează neîntrerupt de treizeci și șapte de ani și al cărui director a fost până în 1990, când a ieșit la pensie. Este redactorul șef al revistei *Semiotica*, organul de presă al Asociației Internaționale de Semiotică. Este coordonatorul unor colecții de semiotică la Editurile Mouton de Gruyter, Indiana University Press și Toronto University Press. Dintre cărțile sale mai importante menționăm: *Perspectives in Zoosemiotics* (1972), *Structure and Texture*

(1974), *The Play of Musement* (1981, în curs de apariție în traducere românească la Editura ALL), *Contributions to the Doctrine of Signs* (1985), *I Think I Am a Verb* (1986), *The Sign & Its Masters* (1988), *A Sign Is Just a Sign* (1990), *Semiotics in the United States* (1991). A coordonat echipa de redactori ai *Encyclopedic Dictionary of Semiotics* (1985). În cea mai mare parte a lunii octombrie a.c., Thomas A. Sebeok s-a aflat în România, invitat de „New Europe College”. Cu acest prilej a susținut conferințe la Facultatea de Limbi Străine a Universității București (catedra de limba engleză) și la „New Europe College” și a participat la colochiul internațional „Latinitatea: viitorul unui trecut”, organizat de Fundația Culturală Română, în perioada 16-20 octombrie, la Cluj.

Domnule Profesor Sebeok, v-aș sugera să începem această discuție într-un mod oarecum neortodox. Și asta pentru că cititorii României literare, cercurile academice românești, în general, cunosc destul de bine biografia Dv. științifică și chiar au citit câteva dintre cele mai însemnate cărți și articole pe care le-ați scris. Vă rog să mă credeți că nu e un compliment. Pe de altă parte, cu toții știm, mai mult sau mai puțin aproximativ, că semiotica e teoria generală a semnelor, care ne ajută să ajungem la o interpretare mai adecvată a lumii și a fenomenelor inconjurătoare. V-aș propune, prin urmare, să începem prin a ne referi la semiotică și de-abia după aceea să vorbim despre activitatea Dv. Mă întreb în ce măsură considerați că semiotica mai poate fi o disciplină viabilă astăzi, când poststructuralismul a murit și nici deconstrucția nu se simte prea bine. Vă pun această întrebare pentru că nu se poate să nu fi remarcat că din ce în ce mai mulți oameni de știință tind să considere semiotică oarecum depășită.

Cei care au o asemenea părere greșesc foarte mult. Semiotică există, cel puțin în Europa, de peste două mii de ani. Iar acum are din ce în ce mai mult succes și e mai prețuită decât oricând. Eu cred că cei care consideră semiotică o disciplină moartă sînt fie ignoranți, fie răuvoitori. E adevărat că structuralismul a murit de tot și așa zice că poststructuralismul sau alte prostii precum deconstrucția au murit, la rîndul lor, dar și astrologia a murit. În ciuda acestui fapt, astronomia continuă și va continua să fie o știință. Sper că nu ești superstițioasă.

Nu sînt. Ei bine, cum credeți că ne-ar putea ajuta semiotică să ne orientăm mai bine în lumea inconjurătoare, să ne găsim o cale potrivită de acces la multiplele domenii științifice existente. În ce măsură considerați semiotică drept o știință-pilot?

Din punctul meu de vedere, întrebarea se bazează pe o premisă greșită. Eu nu am crezut niciodată că, atunci

cînd studiem ceva, o facem pentru că ne-ar putea ajuta sau fi de folos. Studiem un lucru pentru că e frumos și interesant, nu ne gândim c-ar trebui să ne aducă vreun folos practic. Nu ne raportăm la o disciplină științifică așa cum ne raportăm la Crucea Roșie. Eu cred că matematica, de pildă, este doar un subiect frumos. Nu cred că se pune problema utilității ei. Acesta a fost întotdeauna punctul meu de vedere.

De ce ați ales să vă ocupați de semiotică?

Despre asta voi vorbi în conferința de azi după-amiază, care se intitulează chiar așa: „Cum am devenit semiotician”. Dacă vii la conferința, vei afla răspunsul.

Sigur că voi veni, și sigur că știu răspunsul, pentru că am avut privilegiul să mă număr, de un număr bun de ani, printre prietenii Dv. Dar mă tem că nu toți cititorii României literare vor putea asista la conferința de azi după-amiază, oricît de mult și-ar dori-o.

Ei bine, pot răspunde pe scurt, deși imaginea pe care o voi oferi astfel va fi destul de incompletă. N-am fost semiotician de la început. Prima mea iubire a fost - și a rămas - biologia. La cele câteva universități unde am studiat, mi-am propus să devin biolog. Mă interesa în mod special, deși nu exclusiv, genetica. Dar s-a întîmplat să izbucnească al doilea război mondial. Așa că, pe cînd eram student la universitatea din Chicago, am fost, oarecum, n-aș zice „obligat”, dar „împins” spre lingvistică. Asta s-a întîmplat din rațiuni cît se poate de practice, care aveau legătură cu munca mea de la sfîrșitul anilor '40. Ca o chestiune de principiu, am vrut să fac tot ce pot pentru cauza Aliatilor. Asta m-a împins spre lingvistică. Totuși, mult mai tîrziu, pe la începutul anilor '60, așa zice, am obținut o bursă care mi-a permis să studiez absolut orice aș fi dorit. Iar ceea ce doream cu adevărat era să revin la studiul biologiei. Pe cînd citeam tratate de biologie, am constatat că preocuparea mea pentru lingvistică are multe puncte comune cu aceea pentru genetică, pentru că îmi alesesem ca subiect de studiu

sistemele de comunicare ale animalelor. Astfel am ajuns să lucrez într-un domeniu pe care l-am numit *zoosemiotică*. Prin *zoosemiotică* înțelegeam, în primul rînd, sistemele de comunicare ale animalelor. Am vrut să vad dacă aceste sisteme reușesc să arunce o lumină asupra comunicării umane. O asemenea ipoteză s-a dovedit falsă. Dar a fost o muncă interesantă, am învățat o mulțime de lucruri și, în cele din urmă, după o serie de alte întîmplări, asupra cărora n-am timp să mă opresc acum, mi-am lărgit sfera inițială de interes de la *zoosemiotică* la semiotică generală. Foarte, foarte pe scurt, așa am devenit semiotician.

Nu v-ați simțit niciodată tentat să abandonați semiotică și să vă îndreptați spre altceva, cu atît mai mult cu cît, după cum este știut, semiotică deschide perspective largi asupra altor discipline? N-ați fost ispitit niciodată să vă specializați într-unul singur dintre aceste domenii multiple, ce pot fi abordate din perspectivă semiotică sau cu ajutorul unor metode ce se intersectează cu cele semiotice și apoi să parcurgeți drumul invers, de la particular la general?

Eu cred că m-am specializat. Vreau să spun că am aprofundat diferitele domenii ale semioticii, deși adevăratul meu interes s-a îndreptat întotdeauna spre biosemiotică. Aceasta oferă un cîmp de investigații absolut uriaș. Nu m-am simțit niciodată atras în mod special să caut grădini mai înflorite. Ceea ce făceam îmi ocupa tot timpul. De altfel, în domeniul semioticii se întîmplau atîtea lucruri, încît nici dacă aș fi vrut, n-aș fi avut timp să mă ocup de altceva.

Într-adevăr, în timpul carierei Dv. pline de succes, ați abordat nenumărate domenii, de la lingvistică și biosemiotică pe care le-ați amintit, trecînd prin analiza filmelor SF, arta preistorică și chiar literatura polițistă (ca să le amintesc numai pe cele mai cunoscute). Asta mă face să mă întreb dacă există vreun domeniu, în mod special, pe care încă nu l-ați abordat din perspectivă semiotică și poate regretați că n-ați făcut-o.

E o frază celebră într-una dintre scrisorile lui Charles Sanders Peirce către Lady Welby (corespondentul său intelectual). După cum știi, Peirce a fost un om de știință de formație extrem de complexă, care a lucrat în multe domenii, de la geologie la matematică, lingvistică etc., ș.a.m.d. În scrisoarea la care mă refer, Peirce spune că interesul său se îndreaptă spre lucruri cît se poate de variate. Aminteste chiar faptul că era expert în degustarea vinurilor, ba chiar menționează *bridge-ul* (mai exact jocul de whist, ca varianta a *bridge-ului*). Pomeneste de toate acestea și adaugă: „N-am studiat niciodată nimic, în tot cursul vieții mele, altfel decît din punct de vedere semiotic”. Trebuie să spun că așa s-a întîmplat și cu mine, chiar înainte de a-mi da seama bine ce fac. Atitudinea mea a fost întotdeauna o atitudine semiotică. După cum spuneam într-una din cărțile mele, eram un fel de Monsieur Jourdain.

Făceți semiotică fără să știți?

Făceam semiotică fără să știu, în loc să fac proză fără să știu. În această situație se află foarte mulți oameni, care fac lucruri extrem de diferite, cum ar fi medicina, sociologia etc. Majoritatea acestor oameni sînt, de fapt, semioticieni excelenți. În cartea mea *Semiotică în Statele Unite* am dat câteva exemple absolut concludente de specialiști în domenii variate, care n-au folosit niciodată termenul „semiotică”, dar care și-au adus o contribuție deosebit de însemnată la dezvoltarea semioticii.

Pentru că tocmai l-ați amintit pe Peirce (în paranteză fie spus, îmi anticipați mereu întrebările), ați putea stabili câteva legături între semiotică și filozofie?

Nu cred că întrebările tale sînt atît de ușor de anticipat. Iar ultima întrebare mi se pare extrem de interesantă. Se pot da, după părerea mea, două răspunsuri diferite. Un răspuns ar fi că, firește, există o serie de filozofi remarcabili care s-au ocupat, în mod explicit, de semiotică. *Soi-disant*, desigur. Asta ca să nu mai amintesc de filozofi ca Platon, care a scris un dialog numit

secolului

Cylos, și ca să nu-l mai amintesc pe Aristotel, a cărui *etică* este extrem de relevantă pentru semiotică. Eu consider, de altfel, că și alte două opere ale sale, *Poetica* și *Retorica*, constituie contribuții absolut esențiale în domeniul semioticii. Mai sînt mulți, mulți alții, de-a lungul Evului Mediu, ajungînd la filozofia empirică engleză și la savanți precum John Locke și René Descartes. Desigur, aici se înscrie și Peirce, dacă-l consideri filozof, deși el însuși a declarat întotdeauna că se consideră chimist. După cum se știe, aceasta era specialitatea lui de bază. Peirce n-a spus niciodată despre sine: „Sînt filozof”. Nici nu cred c-ar fi putut spune asta, deși a lăsat contribuții însemnate în domeniul logicii. Dar el consideră, în mod explicit, logica drept parte a semioticii, pe care, de altfel, o numește „semeiotică”. Aceasta este în primul rând numai una dintre tradițiile filozofice. O tradiție foarte bogată, dacă ne gândim că și savanți precum Husserl au scris despre semiotică. Lista ar putea continua. Dar problema se pune și altfel. Unul dintre foștii mei studenți, John Deely, pe care-l cunoașteți și caruia i-ai tradus cartea *Bazele semioticii*, a hotărît că lucrul cel mai bun pe care-l ar putea face este să reinterpreteze întreaga filozofie din perspectivă semiotică. Ceea ce i-a reușit foarte bine. A scris, pe această temă, și o carte în mai multe volume, care se află sub tipar. Deci cel de al doilea punct de vedere este de a reinterpreta filozofia printr-o grilă semiotică. Cu mai mult sau mai puțin succes, desigur, asta nu pot stabili eu. Ceea ce știu cu precizie este că, în general, filozofii nu prea sînt de acord cu așa ceva, dar asta e o altă problemă.

Ajung, în sfîrșit, la întrebări care să vă vizeze mai direct. În comunitatea științifică internațională, sînteți cunoscut nu numai ca un semiotician și universitar de marcă, ci și pentru că sînteți întotdeauna „la zi” cu ultimele cuceriri ale tehnicii, cu cele mai recente schimbări de mentalitate, cu ultimele evoluții din domeniile înrudite cu semiotica. Dacă mă gîndesc bine, sînteți mai tînăr ca mulți dintre noi, în ceea ce privește posibilitatea de a vă adapta la nou. Cum resimțiți dv. „socul prezentului”, al tehnologiei atotinvadatoare, care, uneori, pare să ne stea împotriva? Știu, de pildă, că sînteți printre cei dintîi universitari din domeniul umanist care s-au simțit bine în „ciber-spățiu”. E adevărat?

Încerc să rămîn cît pot de tînăr. Și cred că pot s-o fac în două feluri. Mai întâi, prin fiicele mele. Cele trei fete ale mele au între optsprezece și aproape cincizeci de ani. În al doilea rînd, m-am străduit întotdeauna să învăț cite ceva. Sigur că, de meserie, am fost profesor și-mi place să predau. Dar și mai mult mi-a plăcut întotdeauna să învăț. Și o fac în multe feluri. Călătoresc tot timpul, mă întîlnesc cu foarte mulți oameni din domeniul meu și din cele în-

vecinate și întotdeauna caut să stau de vorbă cu tinerii, mai ales cu studenții. Iar atunci cînd constat o schimbare importantă, o modificare esențială de paradigmă, încerc s-o înțeleg. Asta nu înseamnă c-o și adopt fără rezerve. Dimpotrivă. De pildă, am respins total poststructuralismul, care mi s-a părut o superstiție, dar alte lucruri îmi par de-a dreptul atrăgătoare. În fond, ființa umană e într-o schimbare permanentă. Și nici nu cred c-ar trebui să fie altfel. Dar mi-aș dori foarte mult ca mai mulți dintre colegii mei să facă la fel ca mine. Să călătorească și să stea de vorbă cu tinerii, care, în fond, reprezintă viitorul.

Înțeleg. Totuși, e la fel de normal ca, din cînd în cînd, să te simți puțin conservator sau să obosești.

Desigur. Problema e însă că lucrurile evoluează continuu, doar că modul în care se dezvoltă unele dintre ele pare lipsit de sens. Iar atunci cînd unele fenomene îmi provoacă o astfel de reacție, o spun fără nici o ezitare. Voi da un singur exemplu, care mă tem că-i va face imediat pe cititorii acestui interviu să se simtă lezați. Cred că psihanaliza e, de la un capăt la altul și fără excepție, o superstiție lipsită de sens. Toată lumea e șocată cînd spun asta. Dar eu sînt absolut convins de ce spun. Sînt perfect de acord cu Nabokov, care l-a numit pe Freud „Impostorul de la Viena” („the Fraud of Vienna”). („Iar deconstrucția intră cam în aceeași categorie.”) Din păcate, vor trece decenii pînă cînd lumea științifică să-și dea seama că e vorba de o impostură absolută. Ba chiar o impostură periculoasă. Dar mi se ripostează întotdeauna: „Și atunci ce te faci cu Jung? Ce te faci cu Lacan?” Ei bine, după părerea mea, fiecare dintre ei e mai rău decît predecesorii. Și ți-aș mai putea da și alte exemple de impostură științifică.

Dar despre postmodernism ce părere aveți?

Nu mă interesează. N-am învățat nimic de la postmodernism.

La ce lucrați în acest moment?

Lucrez la două proiecte. Am început să scriu o carte foarte mare, care pare să nu se mai termine, dar eu nu mă grăbesc. Nici nu cred că e esențial să urmărești permanent să închei un lucru. Cartea se intitulează *Semiotica globală*. Cred că, pînă acum, am scris vreo patru sute de pagini, dar manuscrisul tot crește pe zi ce trece. Apoi, am sub tipar încă o carte, care se numește *The Semiotic Self* (Sinele semiotic). Din cite știu, cartea va avea și o versiune în limba italiană, care va apărea chiar înainte de cea engleză. Apoi, scriu diverse articole, lucrez la diverse conferințe. Acum scriu un text despre Iuri Lotman. Apreciez foarte mult scrierile lui Lotman. Am fost și la Tartu, unde Lotman a creat o școală. Mai am și diferite angajamente să contribuie la enciclopedii și dicționare...

Ne-ați putea vorbi și despre cîteva dintre proiectele Dv. de viitor? Despre ceea ce veți face după ce veți încheia toate aceste cărți și articole pe care le aveți în șantier?

Draga mea, după ce toate acestea vor fi încheiate, în ceea ce mă privește nu va mai exista viitor. Am aproape optzeci de ani. Nu mă consider o ființă *sub specie aeternitatis*. Cît timp sînt în putere, capabil să călătoresc, voi călători și-mi voi scrie cărțile. Asta-i tot.

Ați putea „deconspira” pentru cititorii noștri, cîteva dintr-unele subiectele următoarelor numere din Semiotica?

Cu plăcere. *Semiotica* publică articole trimise de semioticieni din toată lumea. Trebuie să spun că sîntem nevoiți să respingem multe dintre ele. Cam 63%. Dar publicăm și numere tematice. Următorul număr tematic va avea cca.400 de pagini și va fi dedicat memoriei unui coleg care a murit, Luis Prieto, care mi-a fost prieten. L-am rugat pe unul dintre distinșii noștri colegi elvețieni, Profesorul Pierre Pellegrino, să editeze acest număr, acum sub tipar. Va fi ceva destul de asemănător cu un număr apărut cu vreo trei ani în urmă în memoria lui Christian Metz, editat de Lisa Block de Behar. Ori de cite ori moare cite un semiotician de marcă, dacă putem aduna destul material pentru un număr comemorativ, încercăm s-o facem. Mai e și o altă direcție care mi se pare importantă și care a apărut aproape accidental. Eram la un colocviu, undeva. Acolo am întîlnit un bărbat numit Jeff Long. Am mers să bem ceva și, din vorbă-n vorbă, am aflat că a fondat și conduce o societate care se ocupă cu sistemele de notare. Iar acesta e un subiect esențialmente semiotic. Cunsoc destul de bine domeniul ca să știu că o serie de semioticieni importanți au scris lucruri fundamentale în acest sens. Peirce, Georges Mounin și mulți muzicologi încă din vremea Renașterii. Dar nimeni pînă la domnul Long nu s-a gîndit să asambleze aceste texte și să le integreze într-un sistem. Așa că l-am întrebat pe Long dacă ar putea edita un număr special din *Semiotica* pe această temă. Și a ieșit un volum foarte mare și interesant, care cred că e deja sub tipar. Îmi place foarte mult să stimulez explorarea unor domenii noi. Mai avem în pregătire un număr special, pe care nu-l menționez, pentru că e o surpriză. Știi despre ce e vorba, pentru că ești și tu implicată în acest proiect. Apoi avem în lucru un număr editat de Paul Bouissac, intitulat „Analiza semiotică a inscripțiilor din peșteri”. E un număr absolut incitant, care va apărea în viitorul apropiat. Pentru că tot m-ai provocat, aș mai aminti un proiect. Cu 2-3 ani în urmă, un distins coleg danez, Jesper Hoffmayer, a publicat o carte extrem de interesantă. Această carte, care a apărut în limba daneză, m-a fascinat. Desigur, a fost tradusă aproape imediat în engleză. Dar m-am gîndit c-ar fi foarte intere-

sant să dedicăm un număr integral din *Semiotica* recenziilor la cartea lui Hoffmayer. Și am obținut vreo 13-14 recenzii din întreaga lume. Apoi i-am trimis toate manuscrisele lui Hoffmayer și l-am rugat să scrie un articol despre reacțiile sale la aceste recenzii. Și am publicat toate materialele. E interesant că recenziile și articolul lui Hoffmayer sînt cam tot atît de mari ca și cartea însăși. Numărul tocmai a apărut, așa că ți-l poți cumpăra... Și mai avem încă vreo cîteva asemenea proiecte. Știi că eu sînt întotdeauna deschis la propuneri. Cu condiția să fie vorba de un proiect posibil. Uneori, oamenii au idei greu de pus în practică...

Ultima întrebare: Un om de știință este cunoscut, de regulă, nu numai pentru lucrările pe care le-a scris și le-a coordonat, ci și prin discipolii pe care i-a format, prin colaboratorii pe care și i-a ales. Prin școala de gîndire pe care a creat-o. Ați putea numi cîteva dintre studenții Dv. care au ajuns, la rîndul lor, personalități renumite în domeniul semioticii?

Aș ezita să fac asta, din următorul motiv: cei pe care aș omite să-i menționez, s-ar simți lezați. Probabil, pe bună dreptate. Și aș provoca gelozii. Deci aș prefera să nu dau nume, deși mulți dintre ei, mai ales cei care s-au specializat în lingvistică, sînt foarte renumiți, probabil mult mai renumiți ca mine. Și pe bună dreptate. Dar aș putea pune aceeași problemă în alt fel. Întotdeauna am fost preocupat să contribuie la crearea unor structuri organizatorice. M-am numărat printre cei 2-3 semioticieni încă în viață care au fondat Asociația Internațională de Semiotică. Era și Eco acolo și încă vreo cîteva colegi, precum și mulți alții care au părăsit de mult semiotică. Cred că a fost un moment important în istoria acestei discipline. Apoi am organizat congrese și lucrurile au luat amploare. M-a interesat și să promovez semiotică în America. Deci am contribuit la formarea Societății Americane de Semiotică, care are un alt președinte în fiecare an. Printr-o întîmplare fericită, anul acesta președinte este soția mea, Jean Umiker-Sebeok. Va fi urmată de Floyd Merrell. Societatea are și un organ de presă, *American Journal of Semiotics*. De asemenea, încerc să-i ajut, în măsura posibilităților, pe cei care au nevoie de un sprijin în munca lor. Centrul de Cercetări Lingvistice și Semiotice de la Bloomington, Indiana, care funcționează de aproape o jumătate de secol, a invitat să lucreze acolo cercetători din toată lumea. Ai fost și tu acolo, dar prima romîncă a fost Sanda Galopenția-Eretescu. Și au mai fost și alți romîni.

Știu că ați creat la Bloomington un paradis al semioticienilor. Va mulțumesc pentru acest interviu.

Mariana Neț

Un eveniment de avangardă

KATO SHUICHI este cea mai abilitată instituție critică din Japonia modernă. *Istoria literaturii japoneze* - *Nihon bungakushi josetsu* (O introducere în istoria literaturii japoneze, într-o traducere mot-à-mot, titlu pe care nu l-au folosit nici ediția engleză și nici cea franceză a *Istoriei*, preferându-l pe cel mai „european“ de *Istoria literaturii...*) este lucrarea care l-a făcut celebru, deși Katō era un respectat om de cultură și înainte de apariția ei.

Născut la 19 septembrie 1919 la Tōkyō, Katō Shūichi va absolvi Facultatea de Medicină a Universității Imperiale din Tōkyō în 1943. Specialist în hematologie, el va studia însă și literatură europeană și japoneză și va debuta în 1946 într-un volum colectiv, *1946 Bungakuteki kōsatsu* (Considerații literare), alături de Fukunaga Takehiko (1918-1979), romancier, și de Nakamura Shin'ichirō (1918-1997), critic și istoric literar. După ce își ia doctoratul în medicină, în 1950, beneficiază de o bursă guvernamentală franceză pentru a studia în Franța și, în toamna lui 1951, ajunge la Paris. Se dedică studiului literaturii franceze, pe lângă cel al medicinei și continuă să publice în presa japoneză, inclusiv în cea literară. Călătorește mult în Europa.

În 1958 renunță la slujba de medic și începe să scrie sistematic. *Nihon bungakushi josetsu* (Istoria literaturii japoneze) apare în serial între anii 1973-1979 și va fi tradusă în engleză (1979-1983), în franceză (1985-1986), în germană (1990), în italiană (1987-1996), în chineză și în coreana (1996). Pentru această lucrare i se decernează Premiul „Osaragi Jirō“ pentru erudiție în 1980. Predă literatura japoneză și istoria culturii și gândirii la Sophia University din Tōkyō, fiind invitat să țină prelegeri și cursuri la numeroase universități din Japonia, Statele Unite, Canada și Europa (note biografice preluate din *Shūichi Katō*, de Kazuko și Paul Diaconu, în *Programul vizitei profesorului Shūichi Katō în România*).

Istoria literaturii japoneze a lui Katō Shūichi, inspirat subtitulată de traducătorii și editorii ediției române „de la ori-

gini până în prezent“, cu directă trimitere la *Istoria* lui G. Călinescu, este un punct de referință în receptarea și integrarea literaturii japoneze între marile literaturi ale lumii. Pentru că marele merit al autorului ei este că a creat o lucrare gata să demonstreze că literatura japoneză nu este doar purtătoarea exotică a unei tradiții de mai bine de o mie de ani, ci este o literatură perfect integrată și integrabilă între valorile perene ale omenirii - „Multe lucrări japoneze, în special cele cu caracter literar, incluzând și istoriile literaturii japoneze, sunt de neînțeles pentru publicul neajaponez, pentru comunitatea intelectuală și literară internațională, deoarece utilizează un consens particular care nu corespunde consensului comunității intelectuale și literare internaționale, pretinzând că problemele literaturii japoneze și ale istoriei literaturii japoneze, în general, nu pot fi analizate cu ajutorul consensului intelectual internațional. *Nu sunt de acord cu această opinie*. Cred că orice problemă importantă a literaturii japoneze poate fi analizată cu ajutorul limbajului intelectual universal, cu excepția, poate, a unor elemente de detaliu, lipsite de importanță, care sunt exprimate prin idiomuri“ (s.m.). De asemenea, Katō și-a propus să demonstreze unitatea și continuitatea unei literaturi care ar putea să pară „dezlănată“, așa cum se întinde pe zece secole - „...am vrut să înțeleg nu numai ce s-a întâmplat în trecut, în succesiune, ci și care sunt raporturile dintre evenimentele respective“, mărturisește autorul în *Precizările autorului Shūichi Katō pentru cititorii români*.

Conceptul de bază la *Istoria literaturii japoneze* a lui Katō este *integrarea*. Literatura japoneză integrează și este integrabilă. Spiritul japonez, căruia îi este subsumată literatura, a integrat prin „niponizare“ (un alt concept pe care se sprijină întreaga osatură a *Istoriei* lui Katō) mai multe curente de idei care au intrat în contact cu el de-a lungul timpului. În *Istorie* aceste curente de idei (sau „sisteme de gândire străină“, după cum le spune autorul) sunt buddhismul Mahayana, confucianismul, creștinismul și marxismul. Interesant mi se pare că literatul ja-

ponez a evitat să îl amintească pe acesta din urmă în timpul ultimei vizite a domniei-sale în România, preferând să vorbească despre creștinism și marxism la modul general ca despre „influența occidentală“. Să fi ajuns Katō la concluzia că marxismul n-a însemnat, până la urmă chiar atât de mult pentru gândirea japoneză sau să fi evitat să pronunțe numele lui în România?

Iată, deci, că literatura japoneză nu este nici pe departe una izolată, ea a beneficiat din plin de influențe străine. Ceea ce o particularizează însă este faptul că, aidoma întregii Japonii, a niponizat aceste influențe făcându-le aproape de nerecunoscut pentru cei familiarizați cu ele. Concepte estetice atât de diferite și aproape intraductibile precum *aware*, *yūgen* sau *iki* își trag seva din buddhism, dar „haina“ japoneză pe care au îmbrăcat-o a devenit covârșitoare și a acoperit miezul ideologic de la care au pornit. Dacă ne-am imagina literatura japoneză din perspectiva lui Katō, cred că am avea reprezentarea unor cercuri concentrice, dintre care cel exterior ar fi literatura universală, iar cele interioare literatura japoneză și curente estetice amintite.

KATO își împarte *Istoria* în capitole mari de istorie japoneză, găsind de-a lungul ei patru mari puncte de cotitură, anume acelea în care cultura japoneză se modelează în funcție de diverse influențe. Celelalte capitole sunt determinate fie prin apelul la referințe literare: *Vârsta antologiei Man'yōshū*, *Vârsta lui Genji monogatari și a lui Konjaku monogatari*, *Vârsta lui nō și a lui kyōgen*, fie prin apelul la referințe istorice: *Vârsta chōnin-ilor*, *Anii industrializării*, *Anii postbelici*. În mod aproape tradițional pentru o istorie europeană a literaturii, fiecare dintre aceste capitole se deschide cu o prezentare generală a epocii, pentru ca mai apoi să fie particularizate aspectele legate strict de cultură și de literatură (de data aceasta, construcția concentrică nu mai este inedită). În subcapitole sunt abordate aspecte legate de opere reprezentative pentru perioadă, de mișcări și publicații literare și, bine-

SHUICHI KATO

ISTORIA LITERATURII JAPONEZE

(De la origini până în prezent)

加藤周一
日本文学史序説

Shūichi Katō, *Istoria literaturii japoneze* (de la origini până în prezent), traducere din limba japoneză de Kazuko Diaconu și Paul Diaconu, cu un interviu al autorului pentru cititorii români și o prefață de Nicolae Manolescu, Editura Nipponica, București, 1998.

înțeles, de autorii care au caracterizat respectiva zonă istorică.

Că ideea traducătorilor cu subtitlul „de la origini până în prezent“ a fost cât se poate de inspirată stă mărturie și organizarea internă a capitolelor. Ca exemplu de asemănare cu *Istoria* lui G. Călinescu, iată subtitlurile Capitolului X, *Al patrulea punct de cotitură (Partea a doua): Yoshida Shōin și generația anilor 1830; Fukuzawa Yukichi și „occidentalizarea“; Nakae Chōmin și mișcarea pentru libertate și drepturi civile; Narushima Ryūhoku și nostalgia pentru Edo; Generația de la 1868: 1. Tradiționalistii; 2. Cultivatorii tradiției culturale; 3. De la conflict cultural la creativitate; 4. Creștinii și socialiștii; 5. Provinciile capitalei: „naturalismul“ etc. Mie mi se pare că această enumerare de subtitluri este edificatoare pentru asemănarea izbitoare dintre modurile de abordare ale celor două istorii ale literaturii.*

SE CUVINE, în încheiere, o mențiune specială pentru traducătorii acestei lucrări: Kazuko și Paul Diaconu. Împătimiti promotori ai legăturilor culturale dintre Japonia și România, ei au trudit trei ani pe textul lucrării lui Katō Shūichi. În plus, au ținut să alcătuiască un glosar exhaustiv, o bibliografie bine documentată care cuprinde traduceri literare, articole despre Japonia și cultura japoneză, apărute în România, bibliografie care se întinde pe nu mai puțin de 25 de pagini (prima încercare de acest fel din literatura noastră) și un indice de nume la fel de bine pus la punct. Sunt convins că această traducere le va aduce autorilor ei un renume binemeritat în lumea niponologiei, întregindu-le opera de până acum.

Din păcate, *Istoria literaturii japoneze* nu a beneficiat de fondurile necesare editării unei astfel de lucrări, deși eforturile celor de la Editura Nipponica sunt demne de toată lauda. Hârtia de proastă calitate, legătoria neinspirată (în volumul meu lipsește un întreg fascicul de la pagina 726 la pagina 779), corectura care lasă de dorit și, nu în ultimul rând, copertile improprii unui instrument de lucru fac parte, din păcate, din nerealizările editorului.

Apariția *Istoriei literaturii japoneze* a lui Katō Shūichi este un eveniment de avangardă pentru literatura română. Să „de avangardă“ pentru că noi nu avem traduse, încă, în română lucrări esențiale ale spiritualității japoneze. Înțeleg, de la editorul *Istoriei* lui Katō, Paul Diaconu, că aceste lucrări se află în planul editorial al Editurii Nipponica și sper să le vedem cât mai curând publicate. În condiții editoriale mai bune decât cele în care a apărut *Istoria literaturii japoneze*.

George Șipoș

Melodia lui Alzheimer

MMARTIN SUTER e un elvețian germanofon născut în 1948 și care a debutat editorial în Elveția, anul trecut, cu un roman pe care ar fi dorit să-l intituleze *Bulgări de zăpadă în luna mai*, dar editorul, găsindu-l prea romantic, i-a propus un titlu... englezesc: *Small World*. Cartea, al cărei erou suferă de maladia lui Alzheimer, e inspirată de suferința tatălui scriitorului și îmbină tema așa-zicând medicală, cu o intrigă polițistă, socială și de moravuri. Versiunea germană a avut un asemenea succes, încât *Small World* a fost tradusă de curind în franceză, la Ed. Bourgois, și va apărea pînă la sfîrșitul anului și în Italia, Olanda și Rusia. Martin Suter trăiește acum o bună parte din an la Ibiza, în insulele Baleare, și restul timpului în Guatemala, unde și-a construit o casă într-un sat. De un an a renunțat la slujba lui de o viață în domeniul publicității, pentru a se consacra în întregime scrisului. Romanul lui norocos se bazează pe lupta împotriva uitării, bolnavul folosindu-se de maladia lui pentru a se întoarce în timp, a-și reînceputurile vieții, în care descoperă o taină bine conservată. Evenimente trecute revin în prim-plan, amnezia prezentă jucînd rolul unui revelator. Comparîndu-l pe Martin Suter cu compatriotul său Friedrich Dürrenmatt, care a inventat romanul polițist metafizic, recenzentii îi atribuie autorului lui *Small World* calități asemănătoare. Modest, Suter i-a răspuns lui Mathieu Lindon, care i-a luat un interviu cu ocazia lansării versiunii franceze, că nu se poate situa literar atît de sus, comparațiile cu Max Frish, Dürrenmatt și Glauser fiind exagerate. Totuși, cronicarii le fac. (A.B.)

Noul dicționar academic

◆ Academia braziliană a publicat o nouă ediție a *Dicționarului ortografic al limbii portugheze*, îmbogățită cu 6000 de noi vocabule ce se adaugă celor 340.000 din ediția precedentă. Comisia de zece persoane însărcinată cu elaborarea noului dicționar academic brazilian e criticată de publicația „Veja” din Sao Paulo pentru introducerea unor cuvinte din alte limbi, fără să se verifice realitatea folosirii lor curente. Ceea ce șochează - spune „Veja” - este că au fost introduse în dicționar multe cuvinte provenind din ebraică și idiş - limbi vorbite în Brazilia de cam 110.000 de persoane din cele 158 de milioane de locuitori ai țării, în timp ce din italiană - vorbită de 6 milioane de locuitori, sau din japoneză - 1,2 milioane - neologismele sînt foarte puține.

Paul Auster - cineast

◆ Cititorii români au făcut de curind cunoștință cu literatura lui Paul Auster prin intermediul celor trei nuvele din '85-'86, reunite sub titlul *Trilogia New York-ului* și apărute la Ed. Univers. Opera lui e însă foarte vastă, Paul Auster fiind acum, la 51 de ani, unul dintre marii scriitori americani contemporani. Dar nu numai atât: după '90, el a trecut și proba scenariilor de film (*Smoke* și *Brooklyn Bridge*) iar de curind a trecut și în spatele aparatului de filmat, fiind în curs de realizare cu un film de autor: *Lulu on the Bridge*. Întrebat de „Le Monde”

dacă lumea literaturii i se pare foarte diferită de cea a cinematografului, Paul Auster a răspuns: „Nu m-am considerat niciodată un romancier ci un povestitor de întâmplări. În cinema, soliditatea scriitorului dispare, dar obiectul de la care se pornește e tot *scris*: să redactezi un scenariu e un act de scriitură. Romanul și filmul nu sînt chiar atât de departe unul de altul. Folosirea de către regizor a actorilor, luminilor, scenelor creează un fel de sintaxă. Filmînd, te lupți și cu frazele. Dorința fundamentală a romancierului și cineastului e aceeași: să spună o poveste”.

Milad

◆ Rafik Shami s-a născut în 1946 la Damasc și din 1971 s-a stabilit în Germania, unde s-a făcut cunoscut prin talentul său de povestitor al unor istorii din lumea sa originară, scrise colorat și savuros, cu un amestec de cruzime și candoare, de real și fantastic - ce i-au impus numele în exigenta literatură germană. *Milad* este povestea unui bătrîn, găsit aproape mort pe străzile Damascului și care, înainte de a-și da sufletul, își povestește viața începută odată cu secolul, într-un sat din Siria, situat pe drumul tuturor aventurierilor belicoși. Romanul scriitorului sirian de limbă germană a fost foarte bine primit de critică.

Femei la 30 de ani

◆ Almudena Grandes, romancieră spaniolă în vîrstă de 38 de ani, este reprezentanta în literatură a primei generații de spanioli care s-au format în democrație, într-o societate eliberată de dictatură. Cel de al patrulea roman al său, *Atlas de geografie umană* (Ed. Tusquets, Madrid) are ca eroine patru „femei la 30 de ani”, personaje considerate de recenzentul de

la „El Pais” ca reprezentante ale unei generații post-moderne, mai curînd optimiste, femei „fără crize de nervi”. Almudena Grandes povestește că, atunci cînd a împlinit 30 de ani, a simțit că această vîrstă o situează „exact în epicentrul catastrofei”. Eroinele romanului ei, care resimt același lucru, caută și găsesc soluții pentru a se bucura de viață.

Viața și opera

◆ Justifică opera lui Lawrence Durrell prețul pe care a trebuit să-l plătească soțiile și familia lui? - se întreabă Miranda Seymour în „New York Times”, recenzînd biografia scriitorului, redactată de Ian Mac Niven și publicată de Ed. Faber & Faber. De fapt, este talentul lui Durrell la înălțimea legendei sale? După părerea recenzentei, cărțile lui „au îmbătrînit”, stilul e marcat de timp, în schimb viața autorului *Cuartetului din Alexandria* și a *Cvintetului din Avignon* rămîne extrem de captivantă și nu poate lăsa pe nimeni indiferent. Deși la sfîrșitul vieții, cînd se stabilise în Franța, Durrell declara că „m-am plictisit de cînd am ieșit din burta mamei”, biografia lui nu e deloc plictisitoare. Ian Mac Niven știe și are ce povesti, avînd umorul de a păstra o anume distanță față de exagerările scriitorului, față de propria perspectivă asupra întâmplărilor vieții sale, povestite în ampla corespondență păstrată. În plus, - scrie recenzenta - *Lawrence Durrell, o biografie* face dreptate și tuturor femeilor care au suferit de pe urma nestatornicului scriitor.

Café Nostalgia

◆ Născută la Havana în 1959, Zoe Valdes a studiat în Cuba filologia și apoi a fugit de dictatura castristă, stabilindu-se la Paris. Cele două romane publicate în 1994 - *Sînge albastru* și 1997 - *Durerea dolarului* au făcut-o cunoscută în Franța, critica apreciînd stilul incisiv, modern și universul insolit, marcat de originea ei cubaneză. Ultimul său roman *Café-neaua Nostalgia*, apărut luna aceasta la Actes Sud, este construit în șase părți, după modelul tapiseriilor *Doamna cu licornul* de la Muzeul Cluny și este laudat de critică pentru imaginația narativă, desprinsă de data aceasta de biografic.

3700 de opere

◆ Editura Bordas a publicat *Dicționarul opere-litare de limbă franceză*, ce conține peste 3700 de opere provenind din 50 de țări. Foarte bine alcătuit și ușor de consultat grație celor șapte indici - de opere, de autori, de personaje, de date, de țări, de genuri literare și de premii - dicționarul este foarte util studenților și celor ce vor să alcătuiască lucrări sintetice despre literatura franceză și a țărilor francofone. Singurul lui defect e prețul: 949 de franci.

Hitler - rodul contextului

◆ Se credea că se știe totul despre Hitler. Majoritatea biografiilor lui au contribuit la întărirea mitului (construit de Hitler însuși în *Mein Kampf*) unui destin neobișnuit. Istoricul britanic Ian Kershaw a publicat la Ed. Allen Lane-Penguin Press o nouă biografie, ce va avea două volume, deocamdată fiind lansat primul tom, *Hitler 1889-1936: Hibris*. Noutatea pe care o aduce viziunea lui Kershaw, mare specialist în Germania nazistă, este vacuitatea odiosului personaj și faptul că numai contextul istoric a putut modela monstrul. Utilizînd pentru prima oară arhive ale fostului URSS, istoricul englez demonstrează cum lipsa de caracter a viitorului dictator i-a permis să ajungă în vîrf. Hitler nu avea cu adevărat convingeri politice. După primul război, a continuat în 1919 să rămînă în armata bavareză cînd aceasta a fost infeudată consiliului muncitorilor din München. Un fapt pe care n-a mai vrut apoi niciodată să-l recunoască. Abia în 1924, în timpul arestării de după pușcuiul de la München, și-a formulat teoriile ultranaționaliste și antisemite din *Mein Kampf*. Odată ajuns la putere, muncea puțin iar deciziile îi erau sugerate de anturajul lui corupt. În mod sigur, crede Ian Kershaw, „mărunțelul” nu avea nimic dintr-un „om mare”. Și, în alte împrejurări, destinul lui ar fi fost banal.

Cele mai furate cărți

◆ După o statistică recentă, cel mai furat autor din bibliotecile din Milano este Hermann Hesse (în imagine), cu volumele *Siddharta* și *Narcis și Goldmund*. În fiecare an, dispar cam 200 de cărți din rafturile bibliotecilor milaneze - după Hesse, cei mai iubiți de hoții de cărți fiind Garcia Lorca, Garcia Márquez, Vladimir Bukovski, Dario Fo (după ce a luat Nobelul, anul trecut) și Erich Fromm (cu *Arta de a iubi*) - scrie „Il Giornale”.

Chioșcul universal

◆ „Chioșcul de ziare universal al Internetului cunoaște o dezvoltare vertiginosă” - explică „El Pais”, după publicarea unui studiu realizat la comanda celui de al IV-lea Forum euro-latino-american de comunicații. Cotidianul madrilen pune accentul pe sporirea numărului de pu-

blicații în limba spaniolă disponibile pe Internet, de la 230 la 325, în mai puțin de un an. Chiar dacă limba lui Cervantes progresa într-un asemenea ritm, ea este încă la mare distanță față de limba lui Shakespeare: engleza este de 40 de ori mai mult folosită pe Net decît spaniola.

Lautréamont

◆ Unui om căruia nu i se cunoaște decît data nașterii - 1846 și cea a morții - 1870 - este destul de greu să-i scrii biografia. Dar cu obstinția cercetătorilor nu te pui. Jean-Jacques Lefrère a publicat la Ed. Fayard volumul *Isidore Ducasse. Auteur des „Chants de Maldoror” par le comte de Lautréamont*, în care studiază cu minuție fiecare loc și nume citate în *Maldoror* și în *Poésies*, afla tot ce se poate afla despre viața elevilor la internatul Liceului din Pau, între 1863-1866, despre editorii care au publicat *Cinteele*

în 1868, despre Montevideo, unde Isidore Ducasse s-a născut și unde a revenit în 1867 etc. Între toate aceste reconstituiri, poetul își păstrează misterul.

La Fort Worth

◆ De douăzeci de ani orașul texan Fort Worth visa la o clădire destinată orchestrei simfonice, companiilor de balet și de operă, cu ciclurile lor de concerte, recitaluri și spectacole, clădire a cărei sală să găzduiască și prestigiosul concurs de pian „Van Cliburn”. Aflat la 40 km. de Dallas, adăpostind una dintre cele mai minunate colecții de pictură de pe continentul american (Kimbell Art Mu-

seum), orașul Fort Worth are, de anul acesta, în centrul său, o construcție cu o suprafață de 60.000 m.p., influențată de Europa secolului XIX. Sala, care poate adăposti 2100 de spectatori, este în formă de potcoavă, cu șase nivele. Costul lucrării s-a ridicat la 65 milioane de dolari, proveniți din fonduri particulare de la patru mii de donatori (individuali, fundații, mari întreprinderi etc.).

Aleph - ediție bibliofilă

◆ O ediție limitată la doar 25 de exemplare din *Aleph* de Jorge Luis Borges va fi oferită colecționarilor la prețul de 25.000 de dolari fiecare exemplar. Volumul de 1400 de pagini conține gravuri originale de Gabriela Aberastury.

www.lafontaine.net

◆ Va deveni Internetul acea „bibliotecă Babel” visată de Borges? Se pare că da. Iată, acum există posibilitatea de a analiza „în linie” opera completă a unor autori, precum La Fontaine. În situl ce îi e consacrat celebrului scriitor francez, pe lîngă texte și un forum de discuții, există și catalogul ilustrațiilor inspirate de *Fabule*, un parcurs grafic complet, bibliografie, precum și un *winnable* - un joc elaborat pornind de la scrierile lui La Fontaine - cu acces liber. Recent, SCAM (Societatea civilă a autorilor multimedia) a acordat premiul pentru cel mai bun sit de pe Internet acestuia, consacrat lui La Fontaine.

Revista revistelor

Geanta-diplomat a scriitorului

După *Manuscriptum* nr. 1-2, care valorifică, din arhiva MAE, rapoarte diplomatice inedite scrise, între alții, de Lucian Blaga, Mircea Eliade, Aron Cotruș, Emil Cioran, Eugen Ionescu - *ORIZONT* nr. 10 completează tema *Scriitorii și diplomația* aducând-o la zi prin contribuții ale colegilor noștri care au încercat un timp sau continuă să lucreze în ambasadele și centrele culturale românești. Tot sumarul, conceput inteligent și variat, demonstrează că scriitorii-diplomați, spre deosebire de rutinații și adeseori mărginiții slujbași ai MAE trimiși sau rămași la posturi, au alt *orizont*, o altă capacitate de selecție și interpretare a informației și, nu în ultimul rând, alte mijloace de a-și crea bune relații în mediile politice și culturale. De a-i reprezenta pe români și în ipostaza cultivată, manierată, subtilă și demnă. ❖ În primul rând e de citit discuția pe care Mircea Mihaieș o poartă cu Alexandru Paleologu, cel mai solicitat partener de convorbiri din presa noastră, *causeur* seducător prin paradoxuri, anecdote, amintiri și referințe culturale, de o spontaneitate care învie pagina, transformând orice subiect într-un spectacol mereu șocant. În paranteză fie spus, se mai găsește persoane inflexibil-patetice și lipsite de umor care iau la propriu afirmațiile personajului Al. Paleologu și țin să îl pună public la punct cu o țifnă deplasată. În discuția cu Mircea Mihaieș, d-l Paleologu blamează, în stilul său inconfundabil, *seriozismul*: „și asta e o prostie: cînd e glumă-i glumă, cînd e serios e serios! E o prostie enormă să faci o astfel de departajare. Lucrurile capătă sens și echilibru doar dacă le iei în glumă cînd sînt serioase și în serios cînd sînt glume. Doar așa se ivește un cosmos al valorilor umane și al instantaneităților“. ❖ Teodor Baconsky, tînărul nostru ambasador pe lângă Sfîntul Scaun, e și el intervievat, dar cu flaterii și o deferență exagerată, de către Marius Larzuca. Fiindcă, într-un articol separat, acesta ne povestește că sînt prieteni, tonul prețios-bombastic al

intrebărilor sună fals și îl contaminează și pe Excelența sa. („Sînt flatat de premisa laudativă a discuției pe care mi-o propuneți...“ etc.). Teodor Baconsky emite părerea de bun simț că nu orice intelectual poate fi un bun diplomat, în schimb orice diplomat trebuie să aibă o statură intelectuală cît mai impozantă. Că, din păcate, nu așa stau lucrurile cu funcționarii din ambasade o dovedesc mărturiile scriitorilor care au încercat să lucreze un timp în diplomație. Ion Pop, fost director al Centrului Cultural Român din Paris, explică astfel eșecul primei tranșe de scriitori trimiși de MAE să lucreze alături de diplomații *de profesie*: „am sentimentul că reintroducerea scriitorilor în circuitul diplomatic a fost și un test pentru capacitatea guvernelor momentului de a accepta și cultiva libertatea de spirit caracteristică acestui soi, oarecum ieșit din comun, de oameni. Din păcate, s-a văzut în destule cazuri că «organul» astfel grefat pe corpul diplomatic a fost prea adesea respins de el; mentalități cultivate de regimul comunist căzut, după care scriitorul trebuie să rămână un marginal - ca și cultura în genere - și-au prelungit prea mult efectele nefaste. O reabilitare, absolut necesară, va trebui să vină.“ Iar Gheorghe Schwartz, fost atașat cultural în Germania, spune și mai clar de ce nici el, nici Eugen Uricaru, Mihai Sin și Andrei Ionescu nu au rezistat *la post*: „A trebuit să treacă o perioadă de timp să ne lămurim unii cu alții. Noi să pricepem că importanta misiune a diplomatului român este de a scrie cît mai multe rapoarte, prin care să convingă Bucureștii că este el de neînlocuit la post, iar restul timpului să ți-l folosești pentru afacerile proprii, în timp ce ei s-au duminat mult mai repede că noi nu suntem decît niște scriitori, adică niște poeți, adică niște filosofi cu capul în nori. Din clipa aceea hotarul dintre «noi» și «ei» s-a dovedit mai etanș decît o cutie de conserve, «ei» privindu-ne tot mai de sus, cu o anumită milă de cît suntem de proști, nedorind o clipă să fie în pielea noastră, noi dorind cu atît mai puțin să intrăm nici sub și nici în pielea lor.“ ❖ Singura care muncеște și azi în diplomație din acel prim eșalon este ambasadoarea noastră în Danemarca, Grete Tartler. Ea mărturisește că, deși nu e deloc ușor, a reușit să-și urmeze și vocația literară și meseria de funcționar, separîndu-le: „în multe ipostaze pe care le poate experimenta viața scriitorului, cea diplomatică nu e ușor de «grefat». O personalitate puternică acceptă greu haina cenușie, cît mai puțin bătătoare la ochi, a diplomatului - a funcționarului în general. Obișnuit cu luminile rampei, un bun scriitor se plictisește adeseori să stea numai la umbră. În ce mă privește, cred că umbra e fertilă. În umbră pulsează viața adevărată. Au reușit și vor reuși mulți scriitori în diplomație, dar numai cei care pun cele două meserii pe același plan, acordându-le egală atenție. Pentru că, de fapt, diplomația modernă nu mai are absolut nici o asemănare cu aceea din secolul trecut, care a făcut posibilă apariția interregnelui scriitor-diplomație.“ Foarte frumoasele pagini de „austrojournal“ din anii cînd a fost secretar I la Ambasada din Viena sînt ale scriitoarei și muzicienei. Nici un ecou din viața de diplomat nu răzbate în ele. Această schizoidie nu e la îndemina oricui.

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației "România literară" pe adresa Fundația "România literară", București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 251100296100089 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

**România
literară**

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42. (foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13. Abonamente în 1998: 3 luni - 39.000 lei; 6 luni - 78.000 lei; 1 an - 156.000 lei; ISSN 1220-6318

LA MICROSCOP

TENSIUNI TIMPURI

ÎN ULTIMELE luni vorbesc des cu tineri ziariști din țară. Oameni care iubesc această meserie, deși nu sînt plătiți grozav, și care, mai cu seamă, respectă chifla zilnică a gazetarului - știrea. Acești tineri se țin la distanță de știrea de scandal care e - cel mai adesea - indiscreție de dormitor sau fapt divers minor. Ei sînt la curent cu existența acestor știri, dar nu simt nevoia să-și pună semnătura sub ele.

Această atitudine mă face optimist față de viitorul presei de la noi. Mă gîndesc și la viitorul apropiat, dar și la cel de peste cîțiva ani, cînd acești tineri vor avea un cuvînt mai greu de spus în redacțiile în care lucrează.

Ei sînt adepții unei prese substanțiale, care chiar vine în întîmpinarea nevoii de informație a cititorului, dar fac deosebire între micul fapt divers insolit și știrea importantă. Cititorul ideal pe care îl au în vedere e unul care vrea să aibă o imagine corectă a lumii din care face parte, nu unul care urmărește presa din amuzament sau pentru a avea subiect de birfă.

Din punctul lor de vedere, cititorul e o persoană respectabilă, inteligentă, preocupată de problemele realmente importante din viața de fiecare zi și care poate controla oricînd o știre, făcînd investigații pe cont propriu.

Să recunoaștem că acest cititor nu asigură, deocamdată, o piață prea numeros reprezentată la noi. Trebuie să admitem, de asemenea, că e mai simplu să te adresezi unui public amator de amuzament sau de ciudățenii, dar un asemenea public se poate mulțumi și cu oferta cuprinsă în periodice de scandal și de senzație, care au și avantajul,

să-i zicem, că nu amestecă lucrurile, ci au o perspectivă centrată pe ideea de scandal și pe cea de senzationalism.

N-aș zice că cititorul presei de acest gen nu-și face o imagine despre lumea care îl inconjoară. El deține o sumedenie de amănunte care îl pot ajuta să expertizeze situația moralei și a moravurilor cotidiene, dar el e, cel mai adesea, luat prin surprindere de chestiuni esențiale pentru existența lui curentă.

Tînărul ziarist care vrea să ofere concetățenilor săi știri cu ajutorul cărora ei să nu se mai lase luați de val, ci să poată reacționa rapid, potrivit intereselor pe care le au, e mai mult o pasăre rară. Existența lui e însă cu atît mai semnificativă. El răspunde, acum, unei nevoi care n-are prea mulți reprezentanți. Cititorul de ziar autohton se simte mai mult spectator al realității din care face parte, nu o persoană care acționează și, în această calitate, are nevoie de cît mai multe informații esențiale.

Această nonacțiune a cititorului care poate fi, și uneori e om politic, fără ca această însușire să-l indemne la fapte, are în ziaristul despre care vorbesc un inamic de principiu. El nu se mulțumește să facă gazetărie de vorbe și de fleacuri, ci mizează pe fapt și pe problema de interes larg.

Cred că apariția în rîndul tinerilor ziariști a celor despre care scriu e un simptom care nu privește doar presa, ci răspunde unor tensiuni din societatea autohtonă, tensiuni asupra cărora acești tineri atrag atenția cu un ceas, două mai devreme.

Cristian Teodorescu

Un Colbert de operetă

În editorialul din *EVENIMENTUL ZILEI* de luni 2 nov. Cornel Nistorescu ia în colimator disputa provocată de afirmațiile noului ministru de Finanțe, Decebal Traian Remeș, că va impozita veniturile pe care le au profesorii din meditații. Spusele ministrului au fost iute atacate de diverse sindicate din învățămînt. Acestea i-au cerut, cu o logică mai mult decît șubredă, să nu se amestece în treburile Ministerului Educației, de parcă treaba acestui minister ar fi să adune impozite. Cornel Nistorescu spune, pe bună dreptate, că orice venit se impozitează, întrebîndu-se de ce ar fi scutiți profesorii de impozit pe banii de pe meditații. Nu luăm apărarea profesorilor cu argumentul că la salariile pe care le au, ei sînt siliți să dea meditații. Contraargumentul ar putea fi acela că profesorul nu e un condamnat la locul de muncă și că, dacă nu-i place salariul din învățămînt, e liber să facă altceva. E însă o tradiție, cu valoare de cutumă, după părerea Cronicarului, că veniturile din meditații ale profesorului nu se impozitează. În expunerea însă de motive a d-lui Remeș s-a produs o săritură peste cal. Ministrul s-a declarat indignat de sistemul de meditații de la noi, a mai afirmat că părinții elevilor meditații sînt nemulțumiți - ceea ce e perfect adevărat -, dar asta nu e treaba ministrului de finanțe. Rostul lui e să constate că există venituri neimpozitate și să încerce să le impoziteze, nu să facă exerciții de pură demagogie, cu această încercare de a stîrni părinții elevilor împotriva profesorilor. Ministrul de Finanțe, ar trebui să știe dl Remeș, nu e chemat să facă discursuri de etică, ci să administreze banul public. Dacă vrea să pună impozit pe meditații, el trebuie să spună, simplu, ce are de gînd. Din păcate, ministrul a ajuns la această concluzie după ce i s-a cerut și lui să respecte o lege, prin care profesorilor li s-au

promis salarii mai mari. În loc să spună că n-are de unde, ministrul Remeș și-a amintit că profesorii nu plătesc impozit pe meditații și i-au venit și argumente eticiste pentru a-și întări acest produs al memoriei sale, de ministru prins la strîmtoare. Cronicarul s-ar fi așteptat ca în editorialul său, Cornel Nistorescu, altfel un ziarist care ocheste bine fenomenele sociale despre care scrie, să demonteze și indignarea ministrului, căruia i-au venit idei de impozitare, după ce s-a uitat în sertarul cu bani, în timpul negocierilor cu sindicatele din învățămînt. Altfel, pentru un ministru care n-a apucat nici să se familiarizeze bine cu problemele cărora trebuie să le facă față, dl Remeș poate părea, la prima vedere, un om iute la replică. Dar, dacă privim această iuteală mai cu luare aminte, ea aparține, mai degrabă, unei persoane care n-a apucat să se deprindă nici cu funcția de ministru de Finanțe. În această nouă calitate, dl Remeș n-a fost în stare să-i convingă pe reprezentanții sindicatelor din învățămînt aflate în grevă generală de realitatea tristă a unui buget ajuns la fundul sacului. Dar, să nu uităm, cînd se găsesc bani pentru mineri, de frică, cînd tot de frică se găsesc bani pentru subvenționarea unor întreprinderi care produc pagube, dl Remeș ar fi trebuit să-și exerseze voința de ministru cu legea în mînă mai întîi acolo unde se duc sute și mii de miliarde pe apa simbetei. Fiindcă în raport cu banul public cheltuit pe salarii mari plătite pentru a păgubi, nu pentru a produce cîștig, supărarea pe profesori a d-lui Decebal Traian Remeș, (pe care îl cheamă cum îl cheamă fiindcă cei care l-au botezat au învățat istoria acest țări, cu sau fără meditații) e ridicol de mare. Dl Remeș nu e un intratabil Colbert al finanței autohtone, cu asemenea ieșiri la rampă, ci mai curînd un Matamor al banului public din România.

Cronicar

Tipărit la
„R.H. PRINTING“ SRL
Calea Plevnei 114, sector 1
București

24 pag - 3.000 lei
La redacție: 2.000 lei